Переклад Віктора Шовкуна

Моєму давньому другові Джонові Крукшенку Роузу разом зі щасливими спогадами про мій візит до Вест-Індії

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

МАЙОР ПОЛҐРЕЙВ РОЗПОВІДАЄ

— А скільки ми чуємо балачок про Кенію, — сказав майор Полґрейв. — Кожен, кому не ліньки, ладний базікати нісенітниці про ту країну. А я прожив там чотирнадцять років життя — і то були чи не найкращі мої роки!

Стара міс Марпл нахилила голову. То був лагідний жест чемної уваги. Поки майор Полґрейв бомбардував її досить занудними спогадами про своє нецікаве життя, міс Марпл спокійно віддавалася власним думкам. До таких банальних ситуацій вона давно звикла. У тих розповідях ішлося тільки про різні місцевості. У минулому розповідали переважно про Індію. Майори, полковники, генерали — одна й та сама послідовність слів: Симла, носії, тигри, Чота-Газрі, Тифін, Кітмаґарс і так далі. У майора Полґрейва термінологія була трохи іншою. Сафарі. Кікую. Слони. Суахілі. Але конструкція розмови нічим не відрізнялася. Старий чоловік мав потребу в слухачах, щоб розбудити в пам'яті дні, коли він був щасливий. Ті дні, коли його спина була прямою, зір — гострий, а слух — бездоганний. Декотрі з тих балакунів досі були гарними старими солдатами, інші втратили будь-яку привабливість. І майор Полґрейв належав до другої категорії — червонопикий, зі скляним оком, схожий на опудало жаби.

Проте Міс Марпл ставилася до всіх старих вояків з однаковою лагідною доброзичливістю. Вона вдавала, ніби уважно слухає, вряди-годи киваючи головою, думаючи про щось своє й милуючись красою

навколишнього краєвиду — в цьому випадку бездонною блакиттю Карибського моря.

"Який він усе ж таки милий, мій любий Реймонд, — із глибокою вдячністю думала вона, — такий милий і такий добрий..." Чому він так щиро турбується про стару тітку, вона ніяк не могла зрозуміти. Почуття обов'язку, можливо, почуття родини? А може, він і справді так глибоко її любить...

Загалом вона не мала підстав сумніватися, що він таки її любить — він завжди її любив, і ця любов завдавала їй чимало клопоту. Він докладав неабияких зусиль, щоб вона не відставала від життя. Надсилав книжки, щоб вона їх читала. Сучасні романи. Читати їх було для неї тяжким обов'язком — адже в них розповідається про таких неприємних людей, що так дивно поводяться й навіть не вміють утішатися життям. "Секс" — це слово навіть не згадували в молоді роки міс Марпл; але його вистачало — хоч про нього так багато й не говорили — і втішалися ним значно більше, ніж тепер, чи принаймні так їй здається. Хоч його зазвичай і називали Гріхом, але вона не могла позбутися враження, що він був тоді набагато приємнішим, ніж сьогодні, коли перетворився на щось, подібне до Обов'язку.

На мить її погляд ковзнув по книжці, що лежала в неї на колінах, розгорнута на сторінці двадцять третій, до якої вона все ж таки змогла добутися — а читати далі її, либонь, не примусить ніяка сила!

"Ти хочеш сказати, що взагалі не маєш ніякого сексуального досвіду? — недовірливо запитав молодик. — У дев'ятнадцять років? Такого просто не може бути. Це надто важливо".

Дівчина сумно похнюпилася, її пряме масне волосся впало їй на обличчя.

"Я знаю, — прошепотіла вона. — Я знаю".

Він подивився на неї — заляпана жиром блузка-джерсі, босі ноги, брудні нігті на ногах, гострий запах поту… Він не міг збагнути, чому вона здавалася йому такою збіса принадною.

Міс Марпл також не могла цього збагнути! Подумати тільки! Секс їм накидають, наче ліки, що тонізують організм! Бідолашна молодь…

— Моя люба тітко Джейн, чому ви занурюєте голову в пісок, наче старий привабливий страус? По шию закопалися у ваше ідилічне старе життя. Справжнє життя — ось до чого слід прагнути!

Так говорив Реймонд, і його тітка Джейн розгублено погоджувалася, вона боялася, що й справді її погляди на світ надто старомодні.

Хоч реальне сільське життя було далеким від ідилічного. Люди, схожі на Реймонда, нічого в ньому не розуміли. Виконуючи свої обов'язки на сільській парафії, міс Марпл здобула досить повне знання фактів сільського життя. Вона не мала бажання говорити про них, а ще менше — писати, але вона їх знала! Тут вистачало сексу — природного й неприродного. Зґвалтування, інцест, збочення всіх видів і різновидів. (Тут траплялося таке, про що розумні молодики з Оксфорда, які пишуть книжки, навіть не чули.)

Міс Марпл повернулася думками до Карибського моря й підхопила нитку розмови, яку розмотував майор Полґрейв…

— Ви здобули там цікавий досвід, — сказала вона підбадьорливо. — Надзвичайно цікавий.

— Я міг би розповісти вам значно більше. Проте деякі факти не призначаються для вух леді…

Тривалий досвід підказав міс Марпл, як треба повестися в цій ситуації. Вона скромно опустила вії, і майор Полґрейв продовжив свою

очищену від брутальних подробиць розповідь про звичаї племен, а міс Марпл змогла повернутися думками до свого улюбленого небожа.

Реймонд Вест був успішним письменником-романістом, збив собі чималий статок і робив усе від нього залежне, щоб полегшити життя своїй літній тітоньці. Минулої зими вона тяжко захворіла на запалення легенів, і лікарі порадили їй тривале перебування на сонці. З притаманною йому щедрістю Реймонд запропонував тітці подорож до Вест-Індії. Міс Марпл хотіла було відмовитися — її лякали висока ціна, велика відстань, труднощі подорожі, необхідність покинути свій будинок у Сент-Мері-Мід. Проте Реймонд зумів залагодити всі проблеми. Його друг, який писав книжку, хотів пожити на селі, у тихому місці. "Він догляне за будинком. Він любить вести домашнє господарство. Як і всі гомики. Тобто..."

Він замовк, трохи збентежившись, — проте навіть його люба стара тітка Джейн, безперечно, чула про гомиків.

Він залагодив і наступні проблеми. Подорожувати сьогодні було легко. Вона полетить літаком — їхній друг Діана Горокс летить до Тринідаду й проведе тітку Джейн аж туди, а на Сент-Оноре вона оселиться в готелі "Золота Пальма", де хазяйнують Сендерсони. Найприємніше подружжя у світі. Вони доглянуть за нею. Він напише їм негайно.

Та сталося так, що Сендерсони повернулися до Англії. Але їхні наступники Кендели повелися по-дружньому й запевнили Реймонда, що його тітка не матиме жодних проблем. На випадок чого на острові був дуже добрий лікар, і вони особисто не спускатимуть із неї очей та подбають про її комфорт.

І вони дотримали свого слова. Молі Кендел, гарненька білявка років двадцяти, завжди перебувала в пречудовому гуморі. Вона тепло привітала стару леді й доклала всіх зусиль, щоб забезпечити їй добрий

комфорт. Тім Кендел, її чоловік, худий, темноволосий, років тридцяти, також був утіленням самої доброти.

Отож міс Марпл опинилася далеко від суворого англійського клімату, у затишному власному бунгало з усміхненими вест-індійськими дівчатами, що обслуговували її, Тім Кендел завжди зустрічав її в їдальні й відпускав жарти на тему сьогоднішнього меню, а коли їй хотілося, вона йшла стежкою, яка приводила її від бунгало на берег моря та пляж, де вона сиділа в зручному плетеному кріслі й дивилася на тих, хто купався. Вона навіть мала товариство з кількох літніх курортників: старий містер Рейфаєл, доктор Ґрем, канонік Прескот і його сестра та її нинішній кавалер майор Полґрейв.

Чого ще треба старій дамі?

Але вона не була такою задоволеною, якою мала б бути, і десь у глибині душі міс Марпл почувала себе в цьому винною.

Тут було гарно й тепло, і дуже добре для її ревматизму, чудові краєвиди — хоч, мабуть, трохи одноманітні. Забагато пальмових дерев. І щодня одне й те саме — тут нічого не відбувалося. Не те, що в Сент-Мері-Мід, де без прикметних подій не минало жодного дня. Якось її небіж порівняв життя в Сент-Мері-Мід із піною на поверхні ставка, а вона обурено відповіла йому, що якби цю піну розмазати по склу, то під мікроскопом там можна було б побачити бурхливе життя. Атож, у Сент-Мері-Мід і справді завжди щось відбувалося. Інцидент за інцидентом блискавично виникали в пам'яті міс Марпл: помилка, якої місіс Лінет припустилася, готуючи собі мікстуру від кашлю, дивна поведінка молодого Полґейта, випадок із матір'ю Джорджі Вуда, коли та вирішила провідати сина (але чи справді та жінка була його матір'ю?), справжня причина сварки між Джо Арденом і його дружиною. Так багато цікавих людських проблем, які давали поживу для нескінченних приємних роздумів про сутність життя. От, якби знайшлося що-небудь і тут — ну, щось таке, у що. вона з приємністю могла б устромити зуби.

Вона стрепенулася, до неї раптом дійшло, що майор Полґрейв покинув Кенію й перескочив до кордону з провінцією Трансвааль у Південній Африці, розповідаючи про те, як служив там молодшим офіцером. Саме в цю мить він запитував її з великою щирістю в голосі:

— Хіба ви зі мною не згодні?

Тривала практика допомогла міс Марпл не розгубитися й відповісти на запитання, якого вона не чула:

— Я не переконана в тому, що маю достатній досвід, аби про це судити. Боюся, я жила надто усамітненим життям.

— І це добре, моя люба леді, це добре! — галантно вигукнув майор Полґрейв.

— А ваше життя було таким розмаїтим, — провадила міс Марпл, сповнена рішучості залагодити свою прикру неуважність.

— Атож, — поблажливо погодився майор Полґрейв. — Можна сказати, цікаве було життя. — Він озирнувся навколо себе оцінливим поглядом. — Гарний тут краєвид.

— Тут і справді гарно, — сказала міс Марпл і вже була неспроможна зупинити себе. — Але чи трапляється тут щось коли-небудь?

Майор Полґрейв здивовано витріщився на неї.

— Аякже. Скандалів і тут вистачає. Знаєте, я міг би вам розповісти…

Але міс Марпл потрібні були не скандали. Тим паче, що в сучасних скандалах не було нічого цікавого. Просто чоловіки й жінки, що змінюють партнерів і намагаються привернути до цього увагу, замість

пристойно приховувати свої походеньки й відчувати глибокий сором через них.

— Десь два роки тому тут було навіть убивство. Того чоловіка звали Гарі Вестерн. Та ви, либонь, пам'ятаєте, газети тоді багато про це писали.

Міс Марпл кивнула головою без будь-якого ентузіазму. То було вбивство не в її стилі. Газети так багато писали про нього, певно, тому, що всі причетні особи були дуже багаті. Майже не доводилося сумніватися, що Гарі Вестерн застрелив графа Феррарі, коханця своєї дружини, і було не менш імовірно, що за його ретельно обмірковане алібі було заплачено добрі гроші. Усі були тоді п'яні, і чимало з тих людей споживали наркотики. Нецікаві люди, подумала міс Марпл, хоч, безперечно, вони були на видноті й приваблювали до себе увагу. Але її вони не цікавили.

— А якщо ви запитаєте мене, то я скажу вам, що то було не єдине вбивство в той час. — Він похитав головою й підморгнув їй. — Я підозрював… о, я справді підозрював…

Міс Марпл випустила з рук свій клубок вовни, і майор нахилився й подав його їй.

— Якщо ми вже заговорили про вбивство, — провадив він, — то мені одного разу трапився надзвичайно цікавий випадок — хоч і не особисто мені.

Міс Марпл всміхнулася підбадьорливо.

— Якось у клубі зібралося чимало хлопців й один почав розповідати свою історію. Він був лікар і розповів нам про один із випадків зі своєї практики. Молодий чоловік прийшов і розбудив його серед ночі. Його дружина повісилася. У них не було телефону, тож після того як він витяг

її із зашморгу й зробив усе, що міг, він вивів машину з гаража й поїхав шукати лікаря. Жінка не померла, хоч і була близька до смерті. Проте вона оклигала. Молодик, схоже, дуже її любив. Він плакав, як дитина. Він помітив, що протягом останнього часу вона була якась дивна, поринула в депресію чи щось таке. Та все нібито обійшлося. Але через місяць та сама жінка прийняла завелику дозу снодійних пігулок і відійшла до кращого світу. Сумна історія.

Майор Полґрейв зробив паузу й похитав головою. Позаяк він свою розповідь вочевидь не закінчив, міс Марпл чекала її продовження.

— А що тут особливого, могли б ви сказати. Жінка була надто нервова — ось вам і результат. Але десь через рік той лікар правив теревені з колегою, і той другий ескулап розповів йому про жінку, що намагалася втопитися, чоловік витяг її з води, покликав лікаря, й удвох вони повернули її до життя — та минуло кілька тижнів, і вона отруїлася газом.

Трохи дивний збіг, чи не так? По суті, та сама історія. Мій знайомий каже: "У мене теж була подібна історія. Мого чоловіка звали Джонсом (чи як там його звали). А твого?" — "Точно не пам'ятаю. Здається, Робінсоном. Але, безперечно, не Джонсом".

Отже, ті двоє подивились один на одного й погодилися на тому, що все це дуже дивно. А тоді мій знайомий дістав фотознімок і показав його колезі. "Ось він, той чоловік, — сказав він. — Я приїздив до нього наступного дня, щоб розпитати подробиці, і побачив біля його парадних дверей чудовий екземпляр китайської троянди, різновид, якого я раніше ніколи не бачив у цій країні. Мій фотоапарат був зі мною в машині, і я зробив фото. У ту мить, коли я клацнув затвором, той чоловік з'явився у дверях і я сфотографував його теж. Не думаю, щоб він це помітив". Я запитав його про китайську троянду, але він не знав, як називається той її різновид. Другий лікар подивився на знімок і сказав: "Фокус трохи порушений, але я готовий заприсягтися — у всякому разі я майже переконаний, що це той самий чоловік".

Я не знаю, чи дали вони тій справі якийсь хід. А якщо й дали, то нічого не домоглися. Думаю, той містер Джонс, чи містер Робінсон, чи хто він там був, прикрив свої сліди дуже вміло. Але дивна історія, правда ж? Навіть не хочеться вірити, що таке буває.

— Таке буває, — спокійно відказала міс Марпл. — І мало не щодня.

— Ет, облиште, це надто фантастичний збіг.

— Якщо чоловік знайшов формулу, яка працює, він уже не зупиниться. Він робитиме те, що почав.

— Як той, що топив своїх наречених у ванні, — так?

— Щось подібне до того.

— Лікар подарував мені той знімок — як такий собі курйоз…

Майор Полґрейв почав длубатися в туго набитому гамані, бурмочучи сам до себе:

— Скільки тут усіляких речей — не знаю, навіщо я їх зберігаю…

А я знаю, подумала міс Марпл. Ці речі правлять за ілюстрації до його комплекту історій. А та, яку він щойно розповів і яку, певно, добре відпрацював, повторюючи її безліч разів, можливо, на самому початку була зовсім іншою.

Майор усе ще совався й мурмотів:

— Геть забув, куди я її запхав. А ось ця була гарною жінкою, хто б міг подумати… То де ж я її… То ось чому я ніяк не міг пригадати, куди її подів, — які бивні! Я мушу вам показати…

Він раптом замовк — витяг зі стосика маленьку світлину й утупився в неї.

— Хочете подивитися на фотографію вбивці?

Він уже наготувався показати світлину їй, але раптом його рука зупинилася у своєму русі. Ще більше схожий на опудало жаби, ніж раніше, майор Полґрейв раптом прикипів поглядом до якоїсь точки над її правим плечем — звідти долинали голоси й шарудіння кроків, що наближалися.

— Чорт забирай… Я хотів…

Він швидко запхав усе назад у свій гаман і поклав його до кишені.

Його обличчя стало ще більш багровим, ніж раніше, і він промовив гучним і якимсь неприродним голосом.

— Отже… Я радий, що показав вам ті слонові бивні… То був найбільший слон із тих, яких я будь-коли застрелив… А, привіт! — вигукнув він фальшиво-приязним тоном. — Погляньте, хто сюди прийшов! Великий квартет — Флора і Фауна. Ну то як сьогодні — вам пощастило?

Кроки, що наближалися, належали чотирьом постояльцям готелю, яких міс Марпл уже знала в обличчя. То були дві подружні пари, і хоч міс Марпл ще не була знайома з їхніми прізвищами, проте знала, що до високого чоловіка з кучмою густого посивілого волосся зверталися як до "Ґреґа", а його дружина, жінка із золотавим волоссям, була відома як Лакі, а двох інших, які складали другу подружню пару, худого темноволосого чоловіка та вродливу жінку з обвітреним і засмаглим обличчям називали Едвардом та Евелін. Вони були ботаніками, наскільки вона зрозуміла, й цікавилися також птахами.

— Можна сказати, не пощастило, — відповів Ґреґ. — Принаймні, ми не знайшли те, чого шукали.

— Я не знаю, чи знайомі ви з міс Марпл? Полковник і місіс Гілінґдон та Ґреґ і Лакі Дайсони.

Вони приязно привіталися з нею, і Лакі голосно сказала, що помре, якщо їй негайно або трохи згодом не дадуть чогось випити.

Ґреґ помахом руки покликав Тіма Кендела, який сидів неподалік із дружиною, переглядаючи якісь бухгалтерські книги.

— Привіт, Тіме. Принесіть нам чогось випити. — Він обернувся до інших і запитав: — Пунш?

Усі ствердно кивнули головами.

— Для вас те саме, міс Марпл?

Міс Марпл подякувала, проте сказала, що ліпше вип'є свіжого лимонаду.

— Отже, свіжий лимонад і п'ять пуншів, — сказав Тім Кендел.

— Приєднуйтеся до нас, Тіме.

— Я б залюбки. Але мені треба заповнити рахунки. Не можу скинути всю роботу на Молі. Сьогодні виступає шумовий оркестр, до речі.

— Чудово! — вигукнула Лакі. — Прокляття! — спохмурніла вона. — Я вся в колючках. Ой! Едвард навмисне затягнув мене в колючий чагарник!

— То були гарні рожеві квіти, — сказав Гілінґдон.

— І гарні довгі шпичаки. Ти справжній садист, Едварде!

— Не те що я, — сказав Ґреґ, усміхаючись. — Саме втілення людської доброти.

Евелін Гілінґдон сіла поруч із міс Марпл і стала весело базікати, звертаючись до неї.

Міс Марпл поклала своє плетіння на коліна. Повільно й долаючи певні труднощі через ревматизм у шиї, вона обернула голову через своє праве плече й подивилася назад. На певній відстані там стояло велике бунгало, у якому жив багатий містер Рейфаєл. Але там не видно було ознак життя.

Вона цілком доречно відповідала на зауваження Евелін (справді, якими добрими були до неї люди!), а її погляд замислено ковзав по обличчях двох чоловіків.

Едвард Гілінґдон здавався добрим чоловіком. Спокійний, але дуже чарівний… А Ґреґ був великим, збудженим, переповненим галасливою радістю. Він і Лакі нагадували їй канадців або американців.

Вона подивилася на майора Полґрейва, який явно перегравав у своєму намаганні здаватися добродушним.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

МІС МАРПЛ ПОРІВНЮЄ

I

Того вечора в "Золотій Пальмі" було дуже весело.

Сидячи за своїм столом у кутку, міс Марпл із цікавістю озиралася навкруг себе. Їдальня була великою кімнатою, відкритою з трьох боків до теплого запашного повітря Вест-Індії. На кожному столі стояла невеличка лампа, пофарбована в якийсь неяскравий колір. Більшість жінок були у вечірніх сукнях: з-під тонкого ситцю стриміли засмаглі плечі та руки. Перед від'їздом з Англії дружина племінника міс Марпл Джоун із лагідною наполегливістю вмовила стареньку прийняти від неї "невеличкий чек".

— Бо, тітко Джейн, там буде дуже жарко, а я не думаю, що ви маєте щось із тонкого одягу.

Джейн Марпл подякувала і взяла чек. Вона досягла того віку, коли для старих людей природно не тільки фінансово підтримувати юних, а й одержувати підтримку від людей середнього віку. Проте вона не могла примусити себе купити собі якусь дуже тонку одіж! У своєму віці вона рідко зігрівалася по-справжньому навіть у найжаркішу погоду, а температуру, яка тоді стояла на Сент-Оноре, аж ніяк не можна було назвати "тропічною спекою". Того вечора вона була вдягнена в найліпших традиціях провінційної англійської леді — у сіру сукню з мереживами.

Не те, щоб вона була в тій залі єдиною старою жінкою. Там були представники різного віку. Старі фінансові магнати зі своїми молодими третіми або четвертими дружинами. Були подружжя середнього віку з Північної Англії. Весела родина з Каракаса з прийомними дітьми. Узагалі, країни з Південної Америки були тут представлені найбільше, повсюди чулися іспанська та португальська мови. На задньому плані трималися солідні англійські джентльмени — два пастори, лікар і суддя на пенсії. Тут була навіть одна китайська родина. Обслуговування в їдальні здійснювали переважно жінки, високі й стрункі чорношкірі дівчата з гордою поставою, одягнені в біле. Обов'язки метрдотеля виконував досвідчений офіціант-італієць, вино подавав француз, а Тім Кендел

тримав усе під своїм пильним наглядом, зупиняючись то там, то там, щоб погомоніти з людьми, які сиділи за столами. Дружина, вельми приваблива молода жінка, вправно допомагала йому. Волосся в неї було природного золотавого кольору, а рот майже завжди розтягнений у широкій усмішці. Настрій у Молі Кендел псувався рідко. Підлеглі з ентузіазмом виконували її розпорядження, і вона вміла знаходити підхід до дуже різних гостей. З літніми чоловіками вона сміялася й фліртувала. Щодо жінок молодшого віку, то вона захоплювалася їхніми вбраннями.

— О, у якій фантастичній сукні ви прийшли на сьогоднішній вечір, місіс Дайсон. Я вам так заздрю, що готова зірвати її з ваших плечей.

Але вона була дуже гарна й у своєму вбранні чи принаймні так здавалося міс Марпл: білій сукні, яка туго облягала тіло, з накинутою на плечі гаптованою шовком світло-зеленою шаллю. Лакі не витримала, щоб не помацати ту шаль пальцями.

— Чудовий колір! Мені теж хотілося б мати таку.

— Ви можете купити її в місцевій крамниці, — сказала їй Молі і пройшла далі.

Вона не стала зупинятися біля столу, за яким сиділа міс Марпл. Літніх дам зазвичай залишала чоловікові.

— Старенькі набагато більше люблять чоловіків, — казала вона.

Тім Кендел підійшов і нахилився до міс Марпл.

— Може, ви хотіли б чогось спеціального? — запитав він. — Ви тільки мені скажіть, і ми приготуємо для вас усе, що ви замовите. Готельна їжа, та ще й приготована в субтропіках, — це не те, що ви звикли споживати вдома, еге ж?

Міс Марпл посміхнулася й сказала, що це одна з причин, чому іноді буває так приємно поїхати за кордон.

— Тоді все окей. Але якби вам чогось захотілося…

— Чого, наприклад?

— Ну, знаєте… — Тім Кендел на мить завагався. — Бутербродного пудингу? — нарешті наважився припустити він.

Міс Марпл усміхнулася й відповіла, що чудово обійдеться без бутербродного пудингу протягом певного часу.

Вона взяла ложечку й заходилася їсти своє фруктове морозиво з маракуєю, весело і схвально усміхаючись.

У цю мить заграв шумовий оркестр. Шумові оркестри на Антильських островах вважають однією з головних розваг. Правду кажучи, міс Марпл могла б чудово обійтися без них. Вона вважала, що вони створюють не музику, а брязкіт, бридкий і гучний без потреби. Проте не випадало сумніватися, що іншим цей брязкіт подобався, і міс Марпл, згадавши про свою юність, вирішила, що оскільки заховатися від цих звуків вона нікуди не зможе, то доведеться їх полюбити. Не могла ж вона попросити Тіма Кендела, щоб на її замовлення оркестр заграв "Голубий Дунай". (Як то приємно — танцювати вальс!) А сьогодні молоді танцюють казна-що. Вистрибують, кривляються. Звісно, молодь має розважатися так, як їй до вподоби. Але тут міс Марпл несподівано зупинилася у своїх роздумах. Бо їй раптом спало на думку, що дуже мало з присутніх тут людей були молодими. Танці, яскраве освітлення, музика оркестру (навіть такого чудернацького, як шумовий) — усе це, безперечно, призначалося для молоді. Але де тут молодь? Молодь, певно, навчається в університетах або працює, маючи лише два тижні відпустки на рік. Таке місце відпочинку, як тут, надто далеко розташоване й надто дороге. Це веселе й безтурботне життя призначається для тридцятирічних і

сорокарічних — і тих старих чоловіків, які хочуть догодити своїм молодим дружинам (а іноді й собі разом із ними). Можна тільки пошкодувати, що молодих тут мало або й зовсім нема.

Міс Марпл нудьгувала за молоддю. Була тут місіс Кендел, звичайно. Вона, певно, мала не більш як двадцять два чи двадцять три роки і, як здавалося, щиро втішалася — але ж це була її робота, тільки всього.

За сусіднім столом сиділи канонік Прескот та його сестра. Вони помахали міс Марпл рукою, щоб вона приєдналася до них пити каву, і вона прийняла запрошення. Міс Прескот була худою жінкою із суворим обличчям, а канонік — круглим, рожевощоким чоловіком, чиє обличчя сяяло добродушністю.

Принесли каву, і стільці трохи відсунули від столів. Міс Прескот відкрила свій несесер і дістала звідти бридку на вигляд скатертину, яку підшивала. Вона розповіла міс Марпл про події дня. Уранці вони відвідали нову школу для дівчаток. Після пообіднього відпочинку пройшлися плантацією цукрової тростини й пили чай у пансіоні, де зупинилися їхні друзі.

Прескоти оселилися в "Золотій Пальмі" раніше, аніж міс Марпл, і тому змогли розповісти їй про інших постояльців готелю.

Отой старий чоловік, містер Рейфаєл, приїздить сюди щороку. Він фантастично багатий! Володіє величезною низкою супермаркетів, розкиданих по всій Північній Англії. Молода жінка, та, що з ним, — його секретарка Естер Волтерс, удова. (Там усе гаразд, звичайно. Нічого непристойного. Зрештою, йому вже майже вісімдесят!)

Міс Марпл кивком голови висловила свою цілковиту згоду з тим, що там і справді не може бути нічого непристойного, а канонік зауважив:

— Дуже мила молода жінка; її мати, якщо не помиляюся, вдова й живе в Чичестері.

— Містер Рейфаєл привіз із собою також служника. Чи то радше медбрата — він кваліфікований масажист, думаю. Його прізвище — Джексон. Бідолашний містер Рейфаєл практично паралізований. Як це сумно — з такими грішми!

— Він щедро й із радістю жертвує на церкву, — схвально промовив канонік Прескот.

Люди мінялися місцями, одні пересідали далі від шумового оркестру, інші — ближче до нього. Майор Полґрейв приєднався до квартету Гілінґдонів-Дайсонів.

— Тепер про тих людей, — мовила міс Прескот, без потреби знизивши голос, бо він однаково не був чутний через гуркіт і брязкіт шумового оркестру.

— Я саме збиралася запитати у вас про них.

— Вони були тут торік. Вони щороку по три місяці живуть у Вест-Індії, оселяючись на різних островах. Високий чоловік — то полковник Гілінґдон, а темноволоса жінка — його дружина, вони ботаніки. Інші двоє, містер і місіс Ґреґорі Дайсон — американці. Він пише про метеликів, якщо не помиляюся. И усі четверо цікавляться птахами.

— Так приємно, коли люди мають хобі на свіжому повітрі, — добродушно промовив канонік Прескот.

— Думаю, їм би не сподобалося, що ти назвав їхнє захоплення хобі, Джеремі, — сказала його сестра. — Вони друкують свої статті в журналах "Нешнел Джіоґрефік" та "Роял Ортікалчерел Джорнел". Вони сприймають себе дуже серйозно.

Гучний вибух сміху долинув від столу, на який вони дивилися. Він був настільки гучний, що перекрив брязкіт шумового оркестру. Ґреґорі Дайсон відхилився назад на своєму стільці й бив кулаком по столу, його дружина протестувала, а майор Полґрейв осушив свій келих і, схоже, аплодував.

У цю мить їх навряд чи можна було назвати людьми, які сприймають себе серйозно.

— Майорові Полґрейву не слід так багато пити, — сердито зауважила міс Прескот. — У нього високий кров'яний тиск.

На стіл принесли нову порцію пуншів.

— Так добре розібратися в усьому, — сказала міс Марпл. — Коли я зустрілася сьогодні з ними пополудні, то не була певна, хто з ким одружений.

На хвилину запала мовчанка. Міс Прескот сухо кахикнула і сказала:

— Ну, а щодо цього…

— Джоун, — урвав її канонік тоном, у якому чувся докір. — Може, було б краще, якби на цьому ти зупинилася.

— Знаєш, Джеремі, я нічого особливого й не хотіла сказати. Але ж ти сам повинен пам'ятати, як торік невідомо з якої причини — я й справді не розумію чому — ми подумали, що місіс Дайсон — це місіс Гілінґдон, поки хтось не сказав нам, що вона не була нею.

— Можна тільки подивуватися, як у людей іноді виникають хибні уявлення, — невинним тоном промовила міс Марпл.

Її погляд на мить зустрівся з поглядом міс Прескот. Іскра жіночого взаєморозуміння пробігла між ними.

Чоловік, наділений тоншим розумінням, аніж канонік Прескот, напевне відчув би, що він зайвий у цій розмові.

Жінки обмінялися ще одним сигнальним поглядом. Він промовляв не менш виразно, аніж якби були сказані відповідні слова: "Якось іншим разом..."

— Містер Дайсон називає свою дружину "Лакі"[1].

— Це її справжнє ім'я чи прізвисько? — запитала міс Марпл. — Навряд чи це її справжнє ім'я.

— Я його запитував, — сказав канонік. — Він сказав, що називає її Лакі, бо вона принесла йому щастя. Якщо він втратить її, — сказав він, — то втратить і своє щастя. Гарно сказано, чи не так?

— Він дуже любить пожартувати, — зауважила міс Прескот.

Канонік із сумнівом подивився на сестру.

Шумовий оркестр перевершив себе диким вибухом какофонії, і по підлозі зачовгали ноги танцюристів.

Міс Марпл та всі інші обернули стільці, щоб зручно було дивитися. Танці подобалися міс Марпл більше, ніж музика; їй було приємно дивитися на посмикування ніг та ритмічні розгойдування тіл. Усе це здавалося їй дуже реальним. Так, ніби під рухами ховався глибокий зміст.

Сьогодні ввечері вона вперше трохи освоїлася в новому оточенні… Досі вона ніяк не могла знайти те, що завжди вдавалося їй дуже легко, — схожість у людях, яких вона бачила вперше, з різними особисто знайомими їй людьми. Можливо, вона була трохи приголомшена яскравими враженнями та екзотичними кольорами; і тепер відчула, що незабаром зможе зробити кілька цікавих порівнянь.

Наприклад, Молі Кендел схожа на дуже приємну дівчину, чиє ім'я вона не могла пригадати і яка працювала кондуктором на автобусі до Маркет-Бейзинґу. Вона завжди допомагала їй увійти й ніколи не подавала сигналу відходити, поки не переконувалася в тому, що міс Марпл добре всілася. Тім Кендел трохи скидається на метрдотеля в ресторані "Роял Джордж" у Медчестері, він так само самовпевнений і водночас стурбований. (Той чоловік мав виразку шлунка, згадала вона.) Що ж до майора Полґрейва, то він нічим не відрізняється від генерала Леруа, капітана Флемінґа, адмірала Віклоу та командера Річардсона. Вона перейшла до більш цікавих осіб. Ґреґ, наприклад? Ґреґа їй важче порівняти з кимось, бо він американець. Щось у ньому є від сера Джорджа Тролопа, наприклад, який завжди так жартував на зборах цивільної оборони — а може, від містера Мердока, різника. Містер Мердок мав досить погану репутацію, але деякі люди вважали, що то чисті плітки і що сам містер Мердок заохочував поширювати всіляку нісенітницю про себе. Лакі? Ну, тут усе просто — Марлік із "Трьох Корон". Евелін Гілінґдон? Цілком ототожнити з кимось Евелін нелегко. За своєю зовнішністю вона могла б зіграти багато ролей — високих, тонких англійок з обвітреним обличчям чимало. Леді Кароліна Вулф, перша дружина Пітера Вулфа, яка наклала на себе руки? Або Леслі Джеймс — тиха жінка, яка вміла приховувати свої почуття й, продавши свій будинок, подалася у світ, нікому не сказавши, куди вона їде. Полковник Гілінґдон? Тут прямої аналогії в неї нема. Спочатку вона повинна бодай трохи пізнати його. Один із тихих чоловіків із добрими манерами. Ти ніколи не знаєш, що в них на думці. Іноді вони здатні вас здивувати. Вона пам'ятає, як одного дня майор Гарпер тихцем перерізав собі горло. Ніхто ніколи не довідався, навіщо він це зробив. Міс Марпл вважала, що знає це, але цілком певною вона не була ніколи…

Її погляд ковзнув до того столу, за яким сидів містер Рейфаєл. Про нього відомо, що він неймовірно багатий, щороку приїздить до Вест-Індії, що він наполовину паралізований і схожий на покритого зморшками старого хижого птаха. Одяг вільно висів на його всохлому тілі. Йому могло бути сімдесят, вісімдесят або й дев'яносто років. Очі він мав пронизливі й часто бував брутальний, але люди рідко ображалися на нього, почасти тому, що він був дуже багатий, а почасти через його могутню особистість, яка гіпнотизувала й навіювала почуття, що в якомусь розумінні містер Рейфаєл мав право бути брутальним, якщо йому хотілося таким бути.

Поруч нього сиділа його секретарка, місіс Волтерс. У неї було волосся кольору пшениці й приємне обличчя. Містер Рейфаєл часто бував брутальний у стосунку до неї, але вона, схоже, цього ніколи не помічала. То була не улесливість, а радше неуважність. Вона поводилася, як поводиться в лікарні добре тренована медсестра. А може, подумала міс Марпл, вона колись і працювала медсестрою.

Високий і вродливий молодик, у білому піджаку, підійшов і став за стільцем містера Рейфаєла. Старий подивився на нього, кивнув головою, а потім рукою показав йому на стілець. Молодик сів.

— А це містер Джексон, думаю, — мовила міс Марпл, звертаючись до самої себе. — Його слуга й масажист.

Вона приділила й містерові Джексону певну частку своєї уваги.

II

У барі Молі Кендел потяглася всім тілом і скинула свої черевики на високих підборах. Тім увійшов із тераси й приєднався до неї. На мить вони залишилися в барі самі.

— Стомилася, люба? — запитав він.

— Та трохи. Сьогодні мене непокоїть біль у ногах.

— Це не забагато для тебе? Стільки роботи. І роботи нелегкої. — Він подивився на неї з тривогою в погляді.

Вона засміялася.

— Ох, Тіме, не кажи дурниць. Мені тут дуже подобається. Тут чудово. Я завжди мріяла про щось подібне, й ось моя мрія стала реальністю.

— Тут і справді чудово — якщо ти приїхав сюди відпочити. Але для власників готелю це тяжка робота.

— Але ж нічого задарма не дістається, — резонно зауважила Молі.

Тім Кендел спохмурнів.

— Ти гадаєш, у нас усе гаразд? Ми працюємо успішно? Нам є чим похвалитися?

— Звичайно, є.

— А ти не думаєш, що люди кажуть: "При Сендерсонах тут було набагато краще"?

— Звичайно, хто-небудь неодмінно так скаже. Але це будуть ті, кого дратують будь-які переміни. Я переконана, що в нас усе виходить набагато ліпше, ніж у них. У нас усе ефектніше й привабливіше. Ти зачаровуєш старушенцій і вмієш створити враження, ніби готовий кохатися з тими, кому вже стукнуло сорок або п'ятдесят і вони втратили всяку надію, а я пускаю бісики старим джентльменам, примушую їх почуватися, як ото собак, що їх привели на злучку, і виступаю в ролі

ніжної доньки перед сентиментальними стариганами, яким би хотілося її мати. О, в нас усе виходить пречудово.

Похмурий вираз зійшов з обличчя Тіма.

— Це добре, що ти так думаєш. А я боюся. Ми пішли на великий ризик заради цього. Я покинув свою роботу…

— І правильно зробив, — швидко втрутилася Молі. — Вона руйнувала твою душу.

Він засміявся й поцілував її в кінчик носа.

— Ти з цим покінчив, — повторила вона. — Чому ти весь час стурбований?

— Така, либонь, у мене вдача. Я завжди думаю — а раптом щось станеться.

— Що тут може статися?

— О, я не знаю. Хтось може втопитися.

— Тільки не тут. Це один із найбезпечніших пляжів. І ми маємо того здоровенного шведа, який пильно охороняє його.

— Звісно, я базікаю нісенітницю, — сказав Тім Кендел. Він завагався, а тоді запитав:

— Тебе більше не тривожать сни?

— Ет, пусте, — сказала Молі і засміялася.

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

СМЕРТЬ У ГОТЕЛІ

Міс Марпл принесли сніданок у ліжко, як звичайно. Чай, варене яйце та скибочки фруктів.

Фрукти, які росли на цьому острові, не вельми смакували міс Марпл. Вона з превеликим задоволенням з'їла б яблуко — але про яблука тут, схоже, ніхто ніколи не чув.

Проживши тут майже тиждень, міс Марпл вилікувалася від звички запитувати про погоду. Погода завжди була однакова — гарна. Жодних цікавих перемін.

— Тут немає місця для розмаїтої погоди англійського дня, — пробурмотіла вона до себе й не могла пригадати, чи це цитата, чи вона сама скомпонувала фразу.

Сюди налітали, звісно, урагани, проте урагани міс Марпл вважала не погодою, а чимось більш подібним до Божої кари. З неба могла пролитися рясна злива, яка тривала не більш як п'ять хвилин і раптово припинялася. Усе й усі промокали вщент, проте через п'ять хвилин усе знову було сухим.

Чорношкіра дівчина з Вест-Індії всміхнулася і сказала: "Доброго ранку", поставивши тацю на коліна міс Марпл і сяйнувши чудовими білими зубами. Надзвичайно милі дівчата, і можна тільки пошкодувати, що вони не мають ніякого бажання одружуватися. Це дуже непокоїло каноніка Прескота. Хрестин багато, казав він, а вінчання — жодного.

Міс Марпл з'їла сніданок і спланувала, як вона проведе сьогоднішній день. Власне, тут не було чого планувати Вона підведеться з ліжка, рухаючись повільно, щоб відразу не перевтомитися, бо сьогодні жарко,

а її пальці не ворушаться так легко, як ворушилися колись. Потім відпочине хвилин із десять або десь так, візьме своє плетиво й повільно рушить до готелю, міркуючи, де їй прилаштуватися. На терасі, яка виходить до моря? Чи піти на пляж, де вона зможе вмоститися й спостерігати, як купаються дорослі та діти? Зазвичай вона віддавала перевагу другому варіанту. Після пообіднього відпочинку вона зможе прогулятися. Власне — яка різниця?

Сьогоднішній день нічим не відрізнятиметься від інших, подумала вона.

А проте її сподівання не справдилися.

Міс Марпл стала виконувати свою програму, як собі спланувала, і повільно йшла стежкою до готелю, коли їй зустрілася Молі Кендел. Уперше на обличчі цієї веселої молодої жінки не було усмішки. Сумний вираз настільки суперечив її характеру, що міс Марпл відразу запитала:

— Моя люба, сталося якесь лихо?

Молі кивнула головою. Вона трохи завагалася, потім сказала:

— Що ж, ви мусите знати. Усі про це скоро знатимуть. Лихо сталося з майором Полґрейвом. Він помер.

— Помер?

— Атож. Помер уночі.

— О, моя люба, яка прикрість!

— Так, це жахливо, що сюди прийшла смерть. Усіх відразу охопить смуток. Правда, він був дуже старий.

— Учора він здавався цілком здоровим і дуже веселим, — сказала міс Марпл, у якої виникло відчуття внутрішнього протесту проти припущення, що хто завгодно в похилому віці може померти в будь-яку мить.

— Він здавався цілком здоровим, — повторила вона.

— У нього був високий кров'яний тиск, — сказала Молі.

— Але ж тепер проти цього існують ліки. Якісь пігулки абощо. Наука сьогодні така могутня.

— Справді так, але, можливо, він забув ковтнути свої пігулки або прийняв їх забагато. Як ото буває з тими, хто приймає інсулін.

Міс Марпл не вважала, що між діабетом і високим кров'яним тиском багато спільного. Вона запитала:

— А що сказав лікар?

— Доктор Ґрем, який уже давно на пенсії й живе тут, у готелі, оглянув його, прийшли також представники місцевої влади, щоб видати свідоцтво про смерть, але, схоже, вона була цілком природною. Такі речі нерідко трапляються, коли в тебе високий кров'яний тиск, а надто якщо ти забагато випив, а майор Полґрейв полюбляв надуживати спиртним. Учора ввечері, наприклад.

— Так, я помітила, — сказала міс Марпл.

— Він, либонь, забув прийняти свої пігулки. Старому не пощастило — але ж ніхто не може жити вічно, правда ж? Однак для нас із Тімом це велика прикрість. Люди можуть подумати, що з їжею було щось не так.

— Але ж симптоми харчового отруєння і симптоми надмірно високого тиску зовсім різні, чи не так?

— Так. Але люди полюбляють базікати нісенітницю. А якщо вони подумають, що їжа була погана, і поїдуть звідси, та ще й своїм знайомим розкажуть…

— Я не думаю, що вам слід тривожитися, — лагідно промовила міс Марпл. — Ви ж самі сказали, що старий чоловік, такий, як майор Полґрейв, — а йому було, безперечно, за сімдесят, — може померти будь-якої хвилини. Для більшості людей така смерть є цілком природною — хоч і сумною — подією.

— Якби лиш, — засмучено промовила Молі, — вона не була такою раптовою.

Атож, вона справді була дуже раптовою, подумала міс Марпл, повільно йдучи далі. Адже ще вчора ввечері він сидів разом із Гілінґдонами й Дайсонами, розмовляючи з ними та весело сміючись.

Гілінґдонами й Дайсонами… Міс Марпл стишила ходу й зрештою зупинилася. Вона не пішла на пляж, а примостилася в затіненому кутку тераси. Дістала своє плетиво, і дротики замиготіли в її руках, ніби хотіли встигнути за швидким перебігом думок. Їй це не подобалося, ні, це їй аж ніяк не подобалося. Чомусь не зовсім несподіваною видалася їй смерть майора.

Вона стала перебирати подумки події вчорашнього дня.

Майор Полґрейв та його історії…

Їй уже доводилося чути багато подібного, і можна було не дослухатися уважно… Хоч, можливо, ліпше було б, якби вона дослухалася.

Кенія — він розповідав їй про Кенію, потім про Індію, про північно-західний кордон із Трансваалем, а потім невідомо з якої причини заговорив про вбивство… Але навіть тоді вона не стала слухати його уважно.

Він говорив про якусь відому подію, що сталася тут і про яку багато писали в газетах.

А вже після того, — коли він нахилився й подав клубок вовни, що випав у неї з рук, — то почав розповідати про якесь фото. Фото вбивці — так він тоді сказав.

Міс Марпл заплющила очі й спробувала точно згадати всі подробиці тієї історії. Досить таки плутаної історії… майор у своєму клубі… чи в якомусь іншому клубі… почув її від лікаря… а той лікар почув її від ще одного лікаря… Й один із тих лікарів сфотографував когось, хто вийшов у парадні двері… і той "хтось" був убивцею…

Атож, усе було саме так — окремі подробиці тепер пригадалися їй досить чітко…

І майор хотів показати їй оте фото… Він дістав свій гаман і став у ньому нишпорити… і при цьому базікав, не змовкаючи…

А потім, усе ще базікаючи, він підняв голову… і подивився… але не на неї… а на щось позад неї… позад її правого плеча, якщо бути точним. І відразу замовк, його обличчя почервоніло… і він почав квапливо запихати все назад у свій гаман… руки йому тремтіли, і він заговорив гучним неприродним голосом про слонові бивні!

Через мить або дві до них підійшли Гілінґдони та Дайсони…

І саме тоді вона обернула голову, щоб подивитися через своє праве плече… Але не побачила там нічого й нікого. Ліворуч, на якійсь відстані

від неї, у напрямку готелю, вона побачила Тіма Кендела та його дружину; а за ними — родину постояльців із Венесуели. Але майор Полґрейв дивився не в тому напрямку…

Міс Марпл була заглиблена в роздуми до обіду.

Після обіду вона не пішла на прогулянку.

Натомість переказала через служницю, що почуває себе не дуже добре, і попросила запитати в доктора Ґрема, чи не зробить він їй таку ласку й не прийде її оглянути.

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

МІС МАРПЛ ПРОСИТЬ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Доктор Ґрем був старим добрим чоловіком років шістдесяти п'яти. Протягом багатьох років він практикував у Вест-Індії, але тепер почасти відійшов від своєї практики й передав більшу її частину своїм вест-індійським партнерам. Він приязно привітався з міс Марпл і запитав, що в неї болить. На щастя для міс Марпл у її віці завжди знаходиться та чи інша хвороба, яку можна обговорити з певним перебільшенням із боку пацієнта. Міс Марпл вагалася між "плечем" і "коліном", але зупинила вибір на коліні. Коліно міс Марпл, як вона сказала самій собі, завжди приходило їй на допомогу у складних ситуаціях життя.

Доктор Ґрем був надзвичайно люб'язним і не став казати, що в її віці такі проблеми неминучі. Він приписав їй один із брендів тих маленьких пігулок, які лежать в основі більшості лікарських рецептів. Зі свого досвіду він знав, що багато літніх людей почувають себе самотніми в перші дні перебування на Сент-Оноре й тому залишився з нею на короткий час, ведучи приязну бесіду.

"Дуже приємний чоловік, — подумала міс Марпл, — і мені соромно брехати йому. Але я не маю іншого виходу".

Міс Марпл була вихована в пошані до істини й, за своєю природою, дуже правдива. Але за певних обставин, коли вважала це своїм обов'язком, вона вміла брехати, надаючи своїй брехні дивовижної правдоподібності.

Вона прочистила горло, вибачливо кахикнула й защебетала з якоюсь старечою невпевненістю в голосі:

— Дозвольте мені, докторе Ґрем, звернутися до вас з одним проханням. Я не хотіла б про це говорити, — але не бачу для себе іншого виходу, — хоч це, власне, річ не важлива. Але, розумієте, вона дуже важлива для мене. І, сподіваюся, ви мене зрозумієте й не подумаєте, що я прошу у вас чогось надто складного або недозволеного.

Вислухавши цю вступну промову, доктор Ґрем приязно відповів:

— Вас щось непокоїть? Я готовий допомогти вам.

— Мій неспокій пов'язаний із майором Полґрейвом. Його смерть дуже мене засмутила. Я пережила справжній шок, коли почула про це сьогодні вранці.

— Атож, боюся, він помер надто несподівано. Учора він був у такому доброму гуморі.

Він говорив лагідно, але спокійно й без емоцій. Очевидно, для нього смерть майора Полґрейва не була чимось незвичайним. Міс Марпл подумала, а чи не підіймає вона тривогу без жодних на те причин? Можливо, підозріливість стала частиною її вдачі? Можливо, їй уже не варто занадто собі довіряти? Щоправда, не йшлося про вже сформовану

думку, а лише про підозру. Проте вона вже зайнялася цією справою й повинна дійти до кінця!

— Ми сиділи й розмовляли вчора ввечері, — сказала вона. — Він розповідав мені про своє розмаїте й дуже цікаве життя. Йому довелося побувати в багатьох дивовижних куточках світу.

— Справді так, — погодився доктор Ґрем, якому багато разів доводилося вислуховувати занудні спогади майора.

— А потім він заговорив про свою родину, про своє дитинство, а я розповіла йому про власних племінників та племінниць, і він слухав мене з великим інтересом. І тоді я показала йому фотографію одного зі своїх небожів. Такий любий хлопчик — власне, він уже давно не хлопчик, але для мене він назавжди залишиться хлопчиком, якщо ви мене розумієте.

— Звісно, розумію, — сказав доктор Ґрем, міркуючи, скільки ж йому доведеться чекати, поки стара дама дійде до суті.

— Я подала світлину йому, і він її роздивлявся, коли несподівано люди, — ті дуже милі люди, — які збирають дикі квіти й метеликів, здається, їх звати полковник і місіс Гілінґдон…

— Так, справді. Гілінґдони й Дайсони.

— Авжеж, вони. Вони несподівано підійшли до нас, сміючись і теревенячи. Посідали поруч, замовили трунки, і між нами почалася розмова. Дуже приємна розмова. Але під час тієї розмови майор Полґрейв, мабуть, цілком бездумно поклав мою фотографію до свого гамана, а гаман запхав до кишені. Я тоді не звернула на це уваги, але згодом усе пригадала й сказала собі: "Треба не забути попросити майора, щоб він повернув мені фотографію мого Дензила". Я думала про це вчора ввечері, коли грав шумовий оркестр і відбувалися танці, але не хотіла відвертати його увагу, бо вони тоді дуже веселилися, і я

подумала: "Треба не забути нагадати йому про це вранці". Але вранці… — і міс Марпл урвала мову, засапавшись.

— Так, так, — сказав доктор Ґрем, — я вас цілком розумію. І ви, звичайно ж, хочете повернути собі фотографію, чи не так?

Міс Марпл енергійно кивнула головою, підтверджуючи його висновок.

— Так, ви маєте слушність. Розумієте, то його єдина фотографія, яку я маю, а негатива в мене нема. І мені дуже не хотілося б її втратити, бо бідолашний Дензил помер п'ять чи шість років тому, а він був моїм улюбленим небожем. Для мене та фотографія — єдина пам'ять про нього. І я подумала, — вибачте мою настирливість — чи не могли б ви повернути мені її? Я не знаю, кого я б іще могла попросити. Бо не знаю, під чиїм наглядом перебувають його речі й усе таке. Вони не захочуть клопотати собі голову моїм проханням. Вони не зрозуміють. Ніхто не в змозі зрозуміти, що означає для мене та фотографія.

— Звичайно, звичайно, — відповів доктор Ґрем. — Я вас цілком розумію. Це дуже природне почуття з вашого боку. Незабаром я маю зустрітися з представниками місцевої влади, — похорон призначено на завтра, — прибуде хтось з адміністрації, щоб переглянути його папери та речі, перш ніж сконтактуватися з його родичами — ну й усе таке інше. Ви можете описати ту фотографію?

— На ній знято фасад будинку, — сказала міс Марпл, — і Дензил тоді якраз з'явився у дверях. Знімок зробив один із моїх інших племінників, який дуже любить бувати на виставках квітів, — і він фотографував китайську троянду, я думаю, або одну з чудових лілей, які там росли. Саме в ту мить Дензил і виглянув у двері. То не дуже добра фотографія, чіткість там трохи стерта, але я люблю її і завжди тримала при собі.

— Гаразд, — сказав доктор Ґрем, — ви, здається, описали її дуже точно. Думаю, ми без проблем повернемо вам вашу фотографію, міс Марпл.

Він підвівся зі стільця. Міс Марпл усміхнулася йому.

— Ви дуже добрий, докторе Ґрем, ви справді дуже добрий. Ви мене розумієте, чи не так?

— Звичайно, я вас розумію, — сказав доктор Ґрем, тепло стискаючи їй руку. — Не турбуйтеся. Щодня робіть вправи з цим коліном, але не перевтомлюйтеся. Я надішлю вам пігулки, які ви прийматимете тричі на день.

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ

МІС МАРПЛ УХВАЛЮЄ РІШЕННЯ

Заупокійна служба над тілом майора Полґрейва відбулася наступного дня. Міс Марпл була присутня на ній разом із міс Прескот. Канонік відправив службу — після цього життя тривало, як і завжди.

Смерть майора Полґрейва люди сприйняли як нещасливий випадок, прикрий нещасливий випадок, але такий, про який усі скоро забули. Життя тут складалося із сонячного світла, моря й розваг. Похмура смерть на мить накинула на все свою чорну тінь, але ця тінь висіла недовго. Зрештою, ніхто тут не знав небіжчика добре. Він був досить балакучим старим чоловіком, таким, які люблять побазікати в клубах, завжди викладаючи вам свої спогади, що їх ви не дуже налаштовані слухати. Він не мав жодного куточка у світі, де міг би кинути якір. Його дружина померла багато років тому. Він жив самотнім життям і помер смертю самітника. Але то була самотність того виду, коли людина живе серед людей і не цурається розваг. Майор Полґрейв міг бути чоловіком самотнім, але це не перешкоджало йому бути чоловіком веселим. Він

розважався у свій власний особливий спосіб. А тепер він мертвий, похований, і ніхто за ним не журиться, а через тиждень уже ніхто не згадає про нього й не присвятить йому бодай швидкоплинну думку.

Єдиною людиною, якій його бракувало, була міс Марпл. Не те щоб вона відчувала якусь особисту приязнь до нього, але він був представником того життя, яке вона знала. Вона помітила, що з віком людина розвиває в собі звичку слухати; слухати, можливо, без особливого інтересу, але було між нею та майором те бажання взаємообміну життєвим досвідом, яке властиве людям старим. У ньому було щось веселе й істотно людське. Вона не тужила за майором Полґрейвом, але їй його бракувало.

Надвечір того дня, коли відбувся похорон і вона сиділа на своєму улюбленому місці, доктор Ґрем підійшов і сів поруч із нею. Вона відклала свої плетільні дротики й привіталася з ним. Він сказав відразу тоном вибачення:

— Боюся, я приніс вам невтішну звістку, міс Марпл.

— Справді? Про мою…

— Так. Ми не знайшли тієї світлини, яка була вам така дорога. Боюся, це буде розчаруванням для вас.

— Атож, це для мене розчарування. Але не таке вже й гірке. Ішлося про звичайну старечу сентиментальність. Тепер я розумію, що була надто сентиментальною. Фотографії не було в гамані майора Полґрейва?

— Ні. Не знайшли ми її й деінде серед його речей. Знайшли тільки кілька листів, газетних вирізок та іншої всякої всячини, але ніде не було тієї фотографії, про яку ви мені розповіли.

— Ну що ж, нічого не вдієш, — сказала міс Марпл. — Дуже вам дякую, докторе Ґрем, за той клопіт, якого я вам завдала.

— О, не такий то вже був і клопіт. Але я добре знаю зі свого власного досвіду, як багато означають для людини родинні дрібнички, а надто тоді, коли до тебе приходить старість.

Стара леді пережила це потрясіння досить легко, подумав він. Майор Полґрейв, либонь, натрапив на знімок, коли щось діставав зі свого гамана й, навіть не замислившись над тим, як він міг туди потрапити, порвав його як щось йому непотрібне. Але, безперечно, те фото було дуже потрібне цій старій дамі. А проте вона була веселою і, здавалося, сприйняла свою невдачу з філософською незворушністю.

Проте внутрішньо міс Марпл була далека як від веселого, так і від філософського настрою. Їй був потрібен певний час, щоб обміркувати ситуацію, і вона була також сповнена рішучості використати свої теперішні можливості з максимальною ефективністю.

Вона затягла доктора Ґрема в розмову з ентузіазмом, який навіть не намагалася приховати. Цей добрий чоловік, пояснюючи її балакучість природною самотністю старої леді, намагався відвернути її думки від втрати фото, весело й приязно розповідаючи їй про життя на Сент-Оноре та в інших цікавих місцях, де міс Марпл, можливо, захочеться побувати. Він і не помітив, як розмова знову повернулася до смерті майора Полґрейва.

— Це дуже сумно, — сказала міс Марпл. — Померти так далеко від дому. Хоч із його розповідей я зрозуміла, що він не мав близької родини. Здається, він жив сам-один у Лондоні?

— Він багато подорожував, я думаю, — сказав доктор Ґрем. — Принаймні взимку. Йому не подобалися наші англійські зими. Я не бачу підстав звинувачувати його за це.

— Та звісно, таких підстав немає, — сказала міс Марпл. — А може, він мав якісь особливі причини, скажімо, слабкі легені або інше захворювання, що примушували його зимувати за кордоном?

— О ні, не думаю.

— У нього був дуже високий тиск, хтось мені казав. Лихо та й годі. Сьогодні ми так часто про це чуємо.

— Він казав вам, що в нього високий тиск?

— Ні, ні. Сам він ніколи про це не згадував. Я чула від когось іншого.

— Он як.

— Я думаю, — провадила міс Марпл, — що за таких обставин його смерть була вельми ймовірною.

— Не обов'язково, — сказав доктор Ґрем. — Сьогодні існують методи контролю за кров'яним тиском.

— Його смерть була дуже несподіваною. Але мені здається, ви не дуже здивовані.

— Мене не могла особливо здивувати смерть чоловіка в такому віці. Але я її, звичайно, не чекав. Правду кажучи, мені завжди здавалося, що він у чудовій формі, але я ніколи не оглядав його в професійному плані. Я ніколи не вимірював його кров'яний тиск або щось подібне.

— Чи можна визначити — я хочу сказати, чи може лікар визначити, — коли людина має високий кров'яний тиск, лише подивившись на неї? — запитала міс Марпл тоном наївної зацікавленості.

— Ні, з одного вигляду це неможливо визначити, — сказав доктор Ґрем, усміхаючись. — Треба провести певне обстеження.

— О, розумію. Вам треба обмотати оту гумову штуковину навколо руки, а потім її напомпувати — терпіти цього не можу. Але мій лікар сказав, що для мого віку тиск у мене цілком прийнятний.

— Мені приємно це чути, — сказав доктор Ґрем.

— Звісно, майор, мабуть, занадто полюбляв пити пунш, — замислено проказала міс Марпл.

— Так. Алкоголь не на користь, коли в тебе високий тиск.

— Від тиску можна приймати пігулки, це правда?

— Так. Є кілька їхніх різновидів на ринку. Пляшечку з такими пігулками знайшли і в його кімнаті: сереніт.

— Яких великих успіхів досягла сьогодні наука, — сказала міс Марпл. — Лікарі багато чого можуть, правда ж?

— Ми маємо одного великого конкурента, — сказав доктор Ґрем. — Природу. А іноді люди пригадують і деякі добрі давні домашні засоби.

— Наприклад, покласти на поріз павутину? — запитала міс Марпл. — Ми часто вдавалися до цього засобу, коли я була дитиною.

— Вельми розумно, — сказав доктор Ґрем.

— І припарку з насіння льону на груди або втирання камфорної олії від кашлю.

— Я бачу, вам відомі всі засоби домашнього лікування, — сміючись, сказав доктор Ґрем. Він підвівся: — Як ваше коліно? Не дуже болить?

— Ні, я почуваюся з ним набагато краще, значно краще.

— Навряд чи ми вгадаємо, що тут більше допомогло, природа чи мої пігулки, — сказав доктор Ґрем. — Пробачте, що я не зміг допомогти вам більше.

— Але ви були дуже добрим до мене — мені соромно, що я забрала у вас стільки часу. Ви сказали, що в гамані майора були якісь фотографії?

— О, так, одна дуже давня, де майор був знятий верхи на поні під час гри в поло, а на другій він наступив ногою на вбитого тигра. Було ще кілька таких світлин, що зберігали пам'ять про його молодість. Але я переглянув їх дуже пильно, повірте, і серед них не було фотографії вашого небожа, такої, яку ви мені описали.

— О, я не сумніваюся, що ви дивилися дуже пильно, мені просто стало цікаво. Ми всі схильні зберігати всілякі дивні дрібнички зі свого минулого…

— Свої давні скарби, — сказав лікар, усміхаючись.

Він попрощався й пішов.

Міс Марпл залишилася, замислено дивлячись на пальми та море. Протягом кількох хвилин вона не звертала уваги на своє плетиво. У неї був тепер факт. Вона мусила подумати про цей факт і про те, що він міг означати. Фото, яке майор дістав зі свого гамана й так швидко запхав назад, не знайшлося там по його смерті. То була не така річ, яку майор міг би викинути. Він засунув її до свого гамана, і вона мусила бути в його гамані, коли він помер. Гроші хтось міг би вкрасти, але ніхто не став би

красти фотографію. Якщо тільки в когось не було вагомих причин, щоб так зробити…

Вираз обличчя в міс Марпл був суворий. Вона мусила ухвалити рішення. Залишить вона чи не залишить майора Полґрейва спокійно лежати в його могилі? Чи не буде найліпше так і зробити? Вона процитувала, важко переводячи подих: "Тепер Дункан навіки заснув. Життя лихоманка минула"[2]. Ніщо вже не може завдати болю майорові Полґрейву. Він подався туди, де жодна небезпека його не дістане. Чи було лише збігом обставин, що він помер саме в минулу ніч? Чи це відбулося не випадково? Лікарі сприймають смерть старої людини дуже легко. А надто якщо в її кімнаті знаходять пляшечку з пігулками, що їх люди з високим тиском повинні приймати щодня, поки вони живуть на світі. Але якщо хтось витяг фотографію з майорового гамана, та ж таки людина могла занести до його кімнати пляшечку з пігулками. Щодо неї, то вона жодного разу не бачила, щоб майор приймав пігулки. І про свій кров'яний тиск він ніколи з нею не розмовляв. Єдине, що він дозволяв собі говорити про своє здоров'я, було визнання: "Я вже не такий молодий, яким був". Іноді він трохи засапувався, дихав якимсь трохи астматичним диханням, але чогось серйознішого за ним вона не помічала. Але хтось згадав про те, що в майора був високий кров'яний тиск. Молі? Міс Прескот? Вона не могла пригадати.

Міс Марпл зітхнула, а тоді стала втішати себе словами, які вона не промовляла вголос: "Ну ж бо, Джейн, чого ти там собі навигадувала? Чи маєш ти якусь реальну основу, щоб оперти на неї свої міркування та здогади?"

Вона простежила, крок за кроком, настільки ретельно, наскільки змогла, розмову про вбивство та вбивць, що відбулася між нею та майором.

— О, Господи, — сказала міс Марпл. — Я не бачу найменшої можливості, як за це взятися…

А проте вона знала, що спробує неодмінно.

РОЗДІЛ ШОСТИЙ

ПЕРЕДСВІТАНКОВІ ГОДИНИ

І

Міс Марпл прокинулася дуже рано. Як і багато старих людей, вона спала чутливим сном і мала періоди безсоння, протягом яких міркувала про те, що робитиме впродовж наступного дня або й кількох наступних днів. Зазвичай ішлося про справи приватні або суто домашні, нікому не цікаві, крім неї самої. Але сьогодні міс Марпл думала про ймовірне вбивство й про те, що вона робитиме, якщо її підозри слушні. На жаль, вона мала у своїх руках лише одну зброю — і цією зброєю були балачки.

Старі дами схильні базікати багато й безсистемно. Люди часто нудяться, слухаючи їх, але, безперечно, не підозрюють їх у намаганнях випитати щось важливе. До того ж не йшлося про те, щоб ставити прямі запитання. (Та й не знає вона до пуття, які саме запитання ставитиме!) А про те, щоб довідатися трохи більше про деяких людей. Вона подумки переглянула цих людей.

Можливо, вона могла б здобути деякі додаткові відомості про майора Полґрейва, але чи це їй допомогло б? Навряд. Якщо майора Полґрейва вбили, то не тому, що він мав у своєму житті якусь таємницю, або для того, щоб успадкувати його гроші чи помститися йому. Одне слово, хоч він і жертва, але це один із тих рідкісних випадків, коли більше знань про жертву не допомагають вам викрити вбивцю й не приводять вас до нього, їй здавалося, що причиною смерті майора Полґрейва — і то єдиною причиною — було те, що він забагато базікав!

Про один досить цікавий факт вона вже довідалася від доктора Ґрема. Майор мав у своєму гамані кілька різних фотографій: одну верхи

на поні, другу поруч з убитим тигром і ще кілька світлин у тому самому жанрі. Але чому майор Полґрейв носив усі ці знімки із собою? Очевидно, тому, думала міс Марпл, яка мала вже великий досвід спілкування зі старими адміралами, бригадними генералами та простими майорами, що він полюбляв розповідати людям усілякі історії про себе. Наприклад, починав свою розповідь такими словами: "Дивна історія відбулася зі мною одного разу, коли я полював на тигрів в Індії..." Або спогади про те, як він грав у поло, і тут було вельми доречно показати свою фотографію верхи на поні. Тому й історію про підозрюваного вбивцю він ілюстрував у відповідну мить фотографією, яку діставав із гамана.

Він дотримувався цієї схеми й у розмові з нею. Коли вони заговорили на тему вбивства, то, щоб загострити її інтерес до своєї історії, він зробив те, що — безперечно, робив завжди, — дістав своє фото і сказав щось на зразок: "Чи могли б ви подумати, що цей чоловік — убивця?"

Тут головне було в тому, що він мав таку звичку. Історія про вбивцю належала до його постійного репертуару. Коли розмова торкалася вбивства, майор втручався і мчав уперед на всіх парах.

У такому разі, міркувала міс Марпл, він уже, певно, розповідав свою історію комусь іще з тих людей, які жили тут. А може, навіть не одній особі. Якщо так, то вона зможе довідатися від тієї особи ще якісь подробиці з тієї історії, можливо, навіть про те, який вигляд мав чоловік, знятий на фотографії.

Вона задоволено кивнула головою — з цього можна буде почати. І, звичайно, були ще люди, яких вона подумки називала "чотири підозрювані". Хоч оскільки майор Полґрейв говорив про чоловіка, то залишалися тільки двоє. Полковник Гілінґдон або містер Дайсон, обидва були дуже мало схожі на вбивць, але вбивці так часто бувають несхожими на вбивць. Чи могло йтися й про когось іншого? Вона не побачила нікого, коли повернула голову. Звичайно, там було бунгало. Бунгало містера Рейфаєла. Чи не міг хтось вийти з бунгало й повернутися назад, перш ніж вона встигла повернути голову? Якщо так,

то це міг бути лише слуга-масажист. Як його звуть? Здається, Джексон. Чи не міг то бути Джексон, який виглянув у двері? Який був у тій самій позі, що й на фотографії? Чоловік, що вийшов із дверей. Майор Полґрейв міг несподівано впізнати його. Доти він не приділяв найменшого інтересу Артурові Джексону, слузі-масажистові. Його пронозливий і цікавий погляд був поглядом сноба — Артур Джексон не був pukka sahib[3], і майор Полґрейв не подивився б на нього двічі.

Принаймні доти, доки, тримаючи в руці фотографію, він поглянув через праве плече міс Марпл і побачив, як гой чоловік виходить у двері…

Міс Марпл повернула голову на подушці. Отже, програму на завтра — чи радше на сьогодні — обмірковано: Гілінґдони, Дайсони та Артур Джексон, слуга-масажист.

II

Доктор Ґрем також прокинувся рано. Зазвичай він перевертався й засинав знову. Але сьогодні він був стривожений, і сон не повернувся. Тривоги, яка перешкодила йому заснути знову, він давно не переживав. Що ж її спричинило? Він ніяк не міг зрозуміти. Лежав, поринувши в думки. Щось пов'язане — атож, щось пов'язане — з майором Полґрейвом. Зі смертю майора Полґрейва? Він, проте, не міг збагнути, чому та смерть стривожила його. Якісь слова тієї балакучої старої леді? Не пощастило їй із фотографією. Та вона поставилася до цього спокійно. Але якісь її слова — можливо, слова цілком випадкові — навіяли йому це дивне відчуття тривоги. Зрештою, не було нічого незвичайного у смерті майора Полґрейва. Анічогісінько. Принаймні він переконаний, що нічого такого в ній не було.

Цілком очевидно, що в тому стані, в якому було здоров'я майора… і тут раптом плин його думок зупинився. А що він насправді знав про стан здоров'я майора Полґрейва? Усі казали, ніби він страждає від високого кров'яного тиску. Але сам він ніколи не розмовляв із майором про це. Та,

зрештою, він узагалі дуже мало розмовляв із майором Полґрейвом. Полґрейв був старим занудою, а Ґрем намагався уникати старих зануд. Звідки в такому разі виникла в нього думка, що, можливо, зі смертю майора було не все гаразд? Йому навіяла її ця стара жінка? Але ж вона нічого такого не сказала. Зрештою, йому немає до цього діла. Місцева влада цілком задоволена. У кімнаті старого знайшли пляшечку із серенітом, він, певно, не раз розповідав людям про свій високий тиск.

Доктор Ґрем перевернувся в ліжку й незабаром знову заснув.

III

Поза територією готелю, в одній із халабуд, що стояли на березі струмка, дівчина Вікторія Джонсон перекотилася на спину й сіла в ліжку. Дівчина із Сент-Оноре була чудовим створінням зі станом, ніби виточеним із чорного мармуру, від якого був би в захваті кожен скульптор. Вона провела пальцями по своєму чорному, жорсткому кучерявому волоссі і штурхнула ногою під ребра чоловіка, що спав поруч із нею.

— Прокинься, чоловіче.

Той щось буркнув і перекинувся на другий бік.

— Чого тобі? До ранку ще далеко.

— Прокинься. Я хочу поговорити з тобою.

Чоловік сів, потягнувся й широко роззявив рота, показавши два разки чудових білих зубів.

— Що тебе непокоїть, дівчино?

— Той майор, який помер. Ця смерть не подобається мені. Він помер якось не так.

— Яке тобі діло до його смерті? Він був старий. Тому й помер.

— Послухай, чоловіче. Я про ті пігулки. Про пігулки, про які мене запитав лікар.

— Ну й до чого ті пігулки? Можливо, він прийняв їх забагато.

— Ні. Не в тому річ. Послухай.

Вона нахилилася до нього й швидко заговорила. Він позіхнув і знову ліг.

— Нічого в цьому немає. Про що ти говориш?

— Я все одно розповім про це місіс Кендел уранці. Боюся, тут щось не так.

— Не суши собі голову, — сказав той, кого вона вважала своїм законним чоловіком, хоч вони й не відбули шлюбної церемонії. — Не напитуй собі лиха, — докинув він і перекинувся набік, позіхаючи.

РОЗДІЛ СЬОМИЙ

РАНОК НА ПЛЯЖІ

I

Був пізній ранок на пляжі, нижче від готелю.

Евелін Гілінґдон вийшла з води і впала на гарячий золотий пісок. Вона скинула купальну шапочку й енергійно труснула темним волоссям. Пляж був не дуже великий. Люди збиралися там щоранку й десь о пів на дванадцяту влаштовували щось на зразок громадських зборів. Ліворуч від Евелін в одному з екзотичних плетених сучасних шезлонгів лежала сеньйора де Каспеаро, красуня з Венесуели. Трохи далі сидів старий містер Рейфаєл, який був тепер старійшиною готелю "Золота Пальма" і мав авторитет, якого може досягти лише літній інвалід із великим багатством. Естер Волтерс не відходила від нього. Вона, як завжди, мала при собі записник та олівець на той випадок, якщо містеру Рейфаєлові спаде на думку негайно надіслати одну з ділових телеграм. У пляжному костюмі містер Рейфаєл здавався неймовірно висхлим, на його кістках висіли гірлянди сухої шкіри. Хоч і здавалося, що він стоїть на порозі смерті, на островах стверджували, що він був точно таким упродовж щонайменше восьми останніх років. Його пильні сині очі сяяли на зморшкуватому обличчі, а головною втіхою в його житті було енергійно заперечувати все, що йому скажуть.

Міс Марпл також була тут. Як і завжди, вона сиділа, плела, дослухалася до розмов і дуже рідко приєднувалася до них. Коли вона це робила, всі бували дуже здивовані, бо зазвичай забували, що вона тут. Евелін Гілінґдон подивилася на неї поблажливим поглядом і подумала, що вона приємна й мила бабусенція.

Сеньйора де Каспеаро знову стала натирати кремом свої гарні довгі ноги, щось мугикаючи до себе. Вона не належала до тих жінок, які розмовляють багато. Вона подивилася невдоволеним поглядом на пляшечку з кремом для захисту від сонця.

— Цей крем не такий добрий, як "франхіпаньйо", — сумно промовила вона. — Але "франхіпаньйо" тут не дістанеш. Дуже шкода.

І знову опустила свої довгі вії.

— Ви не хотіли б скупнутися, містере Рейфаєл? — запитала Естер Волтерс.

— Я полізу у воду, коли буду готовий, — сердито буркнув старий.

— Уже пів на дванадцяту, — сказала місіс Волтерс.

— Ну то й що? — огризнувся містер Рейфаєл. — Ви вважаєте мене чоловіком, що залежить від часу? Мені байдуже, чи я зроблю це вчасно, чи на двадцять хвилин раніше, чи на двадцять хвилин пізніше.

Місіс Волтерс давно доглядала містера Рейфаєла й тому випрацювала власні методи спілкування з ним. Вона знала, йому знадобиться тривалий час для того, щоб оговтатися від напруги, якої вимагало від нього купання, а відтак починала нагадувати йому про це за добрі десять хвилин, щоб надати йому можливість спочатку відкинути її пропозицію, а потім поступово прийняти її, створюючи враження, ніби він усе вирішує сам і нікого не слухає.

— Мені не подобаються ці пантофлі, — сказав містер Рейфаєл, піднявши ногу й дивлячись на неї. — Я сказав про це йолопові Джексону, але той чоловік не слухає жодного мого слова.

— Я принесу вам інші, гаразд, містере Рейфаєл?

— Ні, не треба, сидіть тут і поводьтеся тихо. Терпіти не можу, коли люди бігають навколо, кудкудакаючи, мов кури.

Евелін витягла руки, розворушивши теплий пісок.

Міс Марпл, цілком зосереджена на своєму плетінні, — чи так тільки здавалося, — простягла ногу й поквапно попросила пробачення:

— Пробачте мені, пробачте, місіс Гілінґдон. Боюся, я копнула вас ногою.

— Ет, пусте, — сказала Евелін. — На цьому пляжі зібралося забагато народу.

— О, не рухайтеся. Будь ласка, лежіть спокійно. Я трохи відсуну свого шезлонга назад і більше такого не зроблю.

Змінюючи місце свого розташування, міс Марпл не переставала базікати, весело і якось по-дитячому.

— Тут так чудово відпочивати! Мені не доводилося бувати раніше у Вест-Індії. Я думала, це те місце, де я ніколи не побуваю, і ось я тут. І все завдяки доброті свого небожа. Я думаю, ви знаєте цю частину світу дуже добре, місіс Гілінґдон, чи не так?

— Я була на цьому острові раз або двічі раніше і, звичайно ж, була на більшості інших.

— Авжеж" авжеж. Метелики й дикі квіти — ваша пристрасть. Ваша і ваших друзів — чи вони вам родичі?

— Друзі. Не більше як друзі.

— І думаю, ви багато подорожуєте разом, адже інтереси у вас спільні.

— Так. Ми подорожуємо разом протягом кількох останніх років.

— Певно, ви пережили чимало цікавих пригод.

— Не думаю, — сказала Евелін. Її голос звучав рівно й трохи знуджено. — Пригоди, схоже, завжди трапляються з іншими людьми.

Вона позіхнула.

— Жодної небезпечної зустрічі зі зміями, або дикими звірами, або з розлюченими тубільцями?

("Якою ідіоткою я, либонь, здаюся", — подумала міс Марпл.)

— Нічого, крім комашиних укусів, — запевнила її Евелін.

— А бідолашного майора Полґрейва одного разу вкусила змія, — сказала міс Марпл, зробивши твердження, яке було її чистою фантазією.

— Справді?

— А він хіба ніколи вам про це не розповідав?

— Можливо, і розповідав. Не пам'ятаю.

— Ви, певно, знали його дуже добре, правда ж?

— Майора Полґрейва? Ні, ми майже зовсім його не знали.

— Він розповідав стільки цікавих історій.

— Бридкий, старий зануда, — сказав містер Рейфаєл. — І цілковитий йолоп. Бо він би не помер, якби шанувався.

— Ет, ви знову за своє, містере Рейфаєл, — сказала місіс Волтерс.

— Я знаю, про що кажу. Якщо ти нормально доглядаєш своє здоров'я, ти не маєш із ним проблем. Подивіться на мене. Лікарі сказали, що мені капець, багато років тому. Гаразд, сказав я, у мене свої правила догляду за здоров'ям, і я дотримуватимуся їх. І ось я тут.

Він із гордістю подивився навкруг себе.

Те, що він досі тут, на цьому світі, справді здавалося якоюсь помилкою природи.

— Бідолашний майор Полґрейв мав високий кров'яний тиск, — сказала місіс Волтерс.

— Нісенітниця, — заперечив містер Рейфаєл.

— Але ж він справді його мав, — сказала Евелін Гілінґдон.

Якась несподівана авторитетність пролунала в тоні її голосу.

— Хто вам про це сказав? — запитав містер Рейфаєл. — Він сам?

— Хтось сказав.

— Він мав дуже червоне обличчя, — втрутилася до розмови міс Марпл.

— Ну то й що? — запитав містер Рейфаєл. — У нього не було високого кров'яного тиску, він сам мені сказав.

— Невже справді? — здивувалася місіс Волтерс. — Ніхто не може з певністю стверджувати, що в нього нема тієї або тієї хвороби.

— А чом би й ні? Одного разу, коли він поглинув неймовірну кількість пуншів і дуже багато з'їв, я йому сказав: "Ви повинні стежити за своєю дієтою і менше пити. У вашому віці людина має стежити за своїм кров'яним тиском". А він мені відповів, що з цього боку йому нема чого остерігатися, бо кров'яний тиск у нього цілком нормальний для його віку.

— Але він приймав якісь ліки, щоб понизити тиск, — знову втрутилася до розмови міс Марпл. — Ліки, що називалися сереніт або якось так.

— Якби ви запитали мене, — озвалася Евелін Гілінґдон, — то я сказала б вам, що, на мою думку, він ніколи не визнавав, що він хворий або має якісь проблеми зі здоров'ям. Як на мене, то він належав до людей, які бояться хвороб, а тому завжди заперечують, що з ними щось не так.

Для Евелін то була задовга промова. Міс Марпл замислено подивилася на верхівку її темної голови.

— Проблема в тому, — сказав містер Рейфаєл диктаторським тоном, — що люди надто цікавляться хворобами своїх ближніх. Вони думають, що кожен, кому більш як п'ятдесят років, має скоро померти від високого кров'яного тиску, або закупорювання коронарних судин, або чогось подібного — нісенітниця! Якщо людина каже, що зі здоров'ям у неї все гаразд, то, думаю, так воно і є. Людина повинна знати про своє власне здоров'я. Котра година? За чверть дванадцята? Я мусив би вже давно зануритися у воду. Чому ти не нагадуєш мені про такі речі, Естер?

Місіс Волтерс не стала сперечатися. Вона підвелася на ноги й досить спритно допомогла містерові Рейфаєлу зіп'ястися на свої. Удвох вони пішли до води, вона вправно підтримувала його. Удвох увійшли в море.

Сеньйора де Каспеаро розплющила очі й промурмотіла:

— Які вони бридкі, старі чоловіки! Їх усіх треба вбивати у сорок або навіть тридцять п'ять років. Ви зі мною згодні?

Едвард Гілінґдон і Ґреґорі Дайсон, грузнучи ногами в піску, вийшли на пляж.

— Яка там вода, Евелін?

— Така, як і завжди.

— Жодних змін? А де Лакі?

— Не знаю, — відповіла Евелін.

Міс Марпл знову замислено подивилася на верхівку темної голови.

— Зараз я вам покажу, як плаває кит, — сказав Ґреґорі.

Він скинув свою строкату бермудську сорочку й побіг до моря, плюхнувшись у воду й попливши швидким кролем, пирскаючи та відсапуючись. Едвард Гілінґдон сів на пляжі біля своєї дружини й запропонував:

— Скупаймося знову?

Вона посміхнулася, наділа купальну шапочку, і вони пішли до моря набагато менш ефектно, аніж Ґреґ. Сеньйора де Каспеаро знову розплющила очі.

— Я спершу думала, ці двоє відбувають подорож медового місяця — так він ніжно ставиться до неї, але мені сказали, вони одружені вже вісім або дев'ять років. Неймовірно, правда?

— Цікаво, де пропадає місіс Дайсон? — промовила міс Марпл.

— Ота Лакі? Вона з якимсь чоловіком.

— Ви так думаєте?

— Я в цьому переконана, — сказала сеньйора де Каспеаро. — Вона належить до такого типу. Але вона вже не молода, і в її чоловіка очі теж розбігаються. Хто, хто, а я знаю.

— Не сумніваюся, — сказала міс Марпл. — Хто, хто, а ви знаєте.

Сеньйора де Каспеаро скинула на неї здивованим поглядом. Вона вочевидь чекала від старої леді зовсім іншої репліки.

Але міс Марпл дивилася на хвилі з виразом лагідної наївності.

II

— Можна мені поговорити з вами, місіс Кендел?

— Звичайно, — відповіла Молі.

Вона сиділа за столом у своєму кабінеті.

Вікторія Джонсон, висока і яскрава у своїй накрохмаленій білій уніформі, увійшла до кабінету й зачинила за собою двері з дещо таємничим виглядом.

— Я хочу дещо розповісти вам, місіс Кендел.

— А в чому річ? Щось не так?

— Я не знаю. Напевне не знаю. Ідеться про того старого джентльмена, що помер. Про майора. Він помер уві сні.

— Так, так. А що ти хочеш розповісти про нього?

— У його номері була пляшечка з пігулками. Доктор запитував мене про них.

— І що?

— Доктор сказав: "Ану погляньмо, що він тут має на поличці, у ванній кімнаті", — і подивився, що там було. Він знайшов там зубний порошок, пігулки від нестравлення, аспірин, таблетки з крушинової кори й ті пігулки у пляшечці під назвою сереніт.

— Так, — знову повторила Молі.

— Лікар подивився на них і кивнув головою. Але я потім замислилася. Тих пігулок раніше там не було. Я їх не бачила в його ванній кімнаті. Там був тільки зубний порошок, аспірин, лосьйон після гоління й таке інше. Але тих пігулок, що називаються сереніт, я раніше ніколи не бачила.

— Отже, ти думаєш… — Молі здавалася розгубленою.

— Я не знаю, що думати, — сказала Вікторія. — Мені просто здалося, тут щось не так, тому ліпше вам про це розповісти. Може, ви розкажете доктору? А раптом це щось означає? Можливо, хтось поставив туди пляшечку з пігулками, щоб він прийняв їх і помер?

— О, я не думаю, щоб таке могло статися, — промовила Молі.

Вікторія похитала своєю чорною головою.

— Ми ніколи цього не знаємо. Люди здатні на погані вчинки.

Молі виглянула у вікно. Навколо був земний рай. Сонячне світло, море, кораловий риф, музика, танці створювали враження Едемського саду. Але навіть в Едемському саду була тінь — тінь Змія. "Погані вчинки" — як прикро їй було почути такі слова.

— Я проведу розслідування, Вікторіє, — гостро сказала вона. — Не турбуйся. А головне, не поширюй поганих чуток.

Тім Кендел увійшов саме в ту мить, коли Вікторія, досить неохоче, вийшла.

— Щось не так, Молі?

Вона завагалася — але ж Вікторія могла підійти й до нього. І вона розповіла йому про те, що сказала дівчина.

— Не розумію, до чого це базікання — що то були за пігулки зрештою?

— Власне кажучи, я не знаю, Тіме. Доктор Робертсон, коли він сюди приходив, сказав, що їх приймають від високого тиску.

— А що в цьому дивного? Майор міг страждати від високого тиску, хіба ні? Тобто в нього був високий кров'яний тиск, і він приймав пігулки, щоб його знизити. Люди страждають від високого тиску, і я не раз таких людей бачив.

— Це справді так, — погодилася Молі й, завагавшись, додала: — Але Вікторія, схоже, думає, він ковтнув одну з тих таблеток і вона вбила його.

— О, моя люба, це надто мелодраматично! Ти хочеш сказати, хтось замінив його пігулки від високого тиску на щось інше й те інше отруїло його?

— Це справді здається абсурдним, — сказала Молі вибачливим тоном, — коли ти так говориш. Але Вікторія подумала саме так!

— Дурна дівчина! Ми могли б піти й спитати про це доктора Ґрема, він, либонь, знає. Але через таку нісенітницю турбувати його не варто.

— Я теж так думаю.

— Чому тій дівчині спало на думку, що хтось замінив пігулки? Тобто, якщо я правильно тебе зрозумів, хтось поклав інші пігулки в ту саму пляшечку?

— Я не зовсім зрозуміла, — сказала Молі досить безпорадним тоном. — Вікторія, схоже, думає, раніше тієї пляшечки із серенітом там не було.

— Але ж це нісенітниця, — сказав Тім Кендел. — Він мусив приймати ті пігулки постійно, щоб тримати свій кров'яний тиск на низькому рівні.

І він весело пішов поговорити з Фернандо, метрдотелем.

Але Молі не могла забути про цю справу так легко. Коли закінчився клопіт з обідом, вона сказала чоловікові:

— Тіме, якщо Вікторія почне розповідати всім про свої підозри, то чи не ліпше буде нам самим усе з'ясувати?

— Моя люба дівчино! Робертсон та всі інші приходили, усе оглянули й поставили всі запитання, які на той час були їм потрібні.

— Так то воно так, але ти знаєш, як ці дівчата можуть накрутити себе…

— Гаразд, гаразд. Ось що я тобі скажу: ми підемо й порадимося з доктором Ґремом, він усе мусить знати.

Доктор Ґрем сидів у своїй лоджії й читав книжку. Молоде подружжя увійшло, і Молі стала розповідати йому їхню історію. Її розповідь була дещо плутаною, і Тім узяв ініціативу на себе.

— Це звучить досить по-дурному, — сказав він тоном вибачення, — та якщо я правильно все розумію, дівчина вбила собі в голову, що хтось поклав отруйні пігулки в пляшечку з — як же називаються ці ліки? — сера-чимось.

— Але чому вона вбила це собі в голову? — запитав доктор Ґрем. — Вона щось бачила чи щось чула — одне слово, чому вона зробила такий висновок?

— Я не знаю, — сказав Тім безпорадним голосом. — То була інша пляшечка? Що там було, Молі?

— Ні, — сказала Молі. — Якщо я правильно пам'ятаю, вона сказала, що там була пляшечка з написом на ній… семен… серен…

— Сереніт, — сказав лікар. — Так воно й мало бути. Це відомі ліки. Він мав приймати їх регулярно.

— Вікторія сказала, що вона ніколи не бачила їх у його кімнаті раніше.

— Ніколи не бачила їх у його кімнаті раніше? — гостро запитав доктор Ґрем. — Вона певна?

Незвична гострота його тону примусила обох Кенделів подивитися на нього. Вони не сподівалися від доктора Ґрема такої реакції.

— Схоже, вона в цьому не сумнівається.

— Можливо, їй захотілося стати автором сенсації? — припустив Тім.

— Не виключено, — сказав доктор Ґрем. — Я хочу сам перекинутися кількома словами з дівчиною.

Вікторія була дуже задоволена, що їй дозволили розповісти її історію вдруге.

— Я не хочу неприємностей, — сказала вона. — Я не ставила там ту пляшечку й не знаю, хто її там поставив.

— Але ти думаєш, її там хтось поставив? — запитав Ґрем.

— Ви самі розумієте, докторе, її мусив там хтось поставити, якщо раніше там її не було.

— Майор Полґрейв міг тримати її в шухляді, або в портфелі, або десь у такому місці.

Вікторія рішуче похитала головою.

— Хіба йому було б зручно тримати там пігулки, якщо він мусив приймати їх щодня по кілька разів?

— Ні, — неохоче погодився доктор Ґрем. — Він справді мусив приймати ті ліки по кілька разів на день. Ти ніколи не бачила, щоб він їх приймав або щось таке?

— Їх раніше в нього не було. Я лиш подумала — адже хтось казав, ніби ті пігулки могли мати якийсь стосунок до його смерті, отруїли його кров або щось таке, тож я подумала, може, він мав ворога, який поставив там ту пляшечку, щоб убити його.

— Нісенітниця, дівчино, — сказав лікар бадьорим голосом. — Чиста нісенітниця.

Вікторія здавалася приголомшеною.

— То ви кажете, ті пігулки були ліками й добрими ліками? — із сумнівом у голосі запитала вона.

— Вони були добрими ліками, а головне, необхідними ліками, — сказав доктор Ґрем. — Тому не турбуйся, Вікторіє. Я можу тебе запевнити, що нічого поганого в тих ліках не було. Вони були корисними для чоловіка, який мав такі проблеми зі здоров'ям.

— Ви зняли великий тягар із моєї душі, — сказала Вікторія й радісно блиснула своїми білими зубами у веселій усмішці.

Але тягар не звалився з душі доктора Ґрема. Його тривога, що раніше була такою туманною, тепер стала геть відчутною.

РОЗДІЛ ВОСЬМИЙ

РОЗМОВА З ЕСТЕР ВОЛТЕРС

— Це місце вже не таке, яким воно було раніше, — роздратовано пробурчав містер Рейфаєл, коли побачив, як міс Марпл наближається туди, де він сидів зі своєю секретаркою. — Не можна ступити й кроку, щоб не спіткнутися об якусь стару курку. Якого дідька старі дами пхаються до Вест-Індії?

— А куди їм пхатися? — запитала Естер Волтерс.

— До Челтенгема, — швидко відказав містер Рейфаєл. — Або Бурнемаута, Торкі чи Ландріндод Велс їм там подобається — вони там щасливі.

— Вони не можуть дозволити собі часто відпочивати у Вест-Індії, — сказала Естер. — Не кожному так щастить, як вам.

— Авжеж, дуже мені щастить, — сказав містер Рейфаєл. — Ви могли б і не казати мені цього. Я сиджу тут з усіма своїми болями, хворобами та каліцтвами, а ви ще й заздрите мені замість допомагати. І нічого не робите — чому ви досі не надрукували листи?

— Я не мала часу.

— То знайдіть його. Я беру вас сюди для того, щоб ви тут трохи працювали, а не засмагали та всім показували, яка у вас гарна фігура.

Деяким людям прискіпування містера Рейфаєла видалися б нестерпними, але Естер Волтерс працювала на нього вже кілька років і добре знала, що містер Рейфаєл більше гавкає, ніж кусається. Він страждав від майже безперервного болю, і його брутальні випади були для нього одним із методів випускати пару. Хоч би що він їй казав, Естер залишалася незворушною.

— Чудовий вечір, еге ж? — мовила міс Марпл, зупиняючись біля них.

— А чого ми тут стовбичили б, якби він не був чудовим? — буркнув їй у відповідь містер Рейфаєл.

Міс Марпл засміялася лагідним, дзвінким сміхом.

— Ви такий суворий, але не забувайте, що розмовляти про погоду — це дотримуватися одного з найдавніших англійських звичаїв. О Боже, я взяла вовну не того кольору.

Вона поклала сумку з плетивом на садовий столик і потрюхикала назад, до свого бунгало.

— Джексоне! — заволав містер Рейфаєл.

Джексон з'явився.

— Відведіть мене назад, у бунгало, перш ніж сюди повернеться ота стара квочка, — сказав містер Рейфаєл. — Хоч від вашого масажу мені мало користі, — докинув він.

Сказавши це, він дозволив допомогти собі піднятися на ноги й пішов за своїм масажистом до бунгало.

Естер Волтерс подивилася їм навздогін, а потім обернула голову, коли міс Марпл повернулася з клубком вовни й сіла біля неї.

— Сподіваюся, я не потривожила вас? — запитала міс Марпл.

— Звісно, ні, — сказала Естер Волтерс. — Мені скоро треба буде йти й дещо надрукувати, але спершу я хочу посидіти тут хвилин десять і помилуватися заходом сонця.

Міс Марпл сіла й тихим голосом почала розмову. Говорячи, вона вивчала Естер Волтерс. Не сліпуча красуня, але могла б здаватися привабливою, якби захотіла. Міс Марпл намагалася відгадати, чому вона цього не хоче. Вона могла б утримуватися від надмірного хизування своєю жіночністю, якби це не подобалося містерові Рейфаєлу, але міс Марпл не думала, що містер Рейфаєл мав би проти цього якісь заперечення. Він був так повністю поглинутий собою, що якби тільки

секретарка приділяла йому досить уваги, вона могла б красуватися, мов гурія в раю без найменших заперечень із його боку. Крім того, він зазвичай лягав спати рано, й у вечірні години, коли грали шумові оркестри та відбувалися танці, Естер могла б легко дозволити собі — міс Марпл зробила паузу у своїх думках, щоб підібрати слушне слово, водночас весело розповідаючи про свій візит до Джеймстауна — ага, здаватися значно яскравішою. Естер Волтерс могла б сяяти яскравою квіткою у вечірні години.

Міс Марпл із великою обережністю спрямувала розмову на Джексона.

На запитання про Джексона Естер Волтерс відповідала досить туманно.

— Він дуже компетентний, — сказала вона. — Надзвичайно кваліфікований масажист.

— Певно, він уже давно працює в містера Рейфаєла?

— О, ні, близько дев'ятьох місяців, я думаю…

— Він одружений? — наважилася запитати міс Марпл.

— Одружений? Не думаю, — відповіла Естер Волтерс із подивом у голосі. — Якщо й одружений, то він ніколи про це не згадував… Ні, ні, — додала вона. — Звичайно ж, він не одружений.

Схоже, таке припущення здалося їй кумедним.

Міс Марпл витлумачила її відповідь, додавши подумки одне речення: "У всякому разі він поводиться не так, як чоловік одружений".

Але скільки існує на світі одружених чоловіків, що поводяться не так, як чоловіки одружені. Міс Марпл могла б відразу назвати таких добрий дванадцяток!

— Він досить вродливий чоловік, — замислено промовила вона.

— Так, мабуть, і справді, — підтвердила Естер без будь-якого інтересу.

Міс Марпл придивилася до неї пильніше. Чоловіки її не цікавлять? Можливо, це той різновид жінки, яку цікавить лише один чоловік? Тим більше, що вона, як їй сказали, вдова.

Вона запитала:

— Ви давно працюєте на містера Рейфаєла?

— Чотири чи п'ять років. Коли помер мій чоловік, мені довелося знову шукати роботу. У мене дочка навчається у школі, і мій чоловік залишив мене в досить скрутному матеріальному становищі.

— З містером Рейфаєлом, певно, працювати важко? — ризикнула запитати міс Марпл.

— Та не дуже, після того як пізнаєш його. Він часто впадає у гнів, і характер у нього дуже суперечливий. Думаю, його головна проблема в тому, що він стомився від людей. За останні два роки він змінив п'ятьох слуг. Йому завжди потрібен хтось новий, на кого можна було б гарчати. Але ми з ним дуже добре порозумілися.

— Містер Джексон, схоже, молодик послужливий.

— Він дуже тактовний і винахідливий, — сказала Естер. — Звісно, іноді він… — Вона не докінчила свою фразу.

Міс Марпл на мить замислилася й доказала за неї:

— … почуває себе в ніяковому становищі?

— Саме так. Він не знає, яку роботу, власне, виконує. Проте, — усміхнулася вона, — він уміє втішатися життям.

Міс Марпл замислилася й над цією фразою. Але вона мало в чому їй допомогла. Вона й далі весело щебетала й незабаром почула досить багато про квартет любителів природи — про Дайсонів і Гілінґдонів.

— Гілінґдони бували тут протягом останніх трьох або чотирьох років, — сказала Естер. — Але Ґреґорі Дайсон бував тут значно давніше. Він знає Вест-Індію дуже добре. Уперше він з'явився тут, я думаю, зі своєю першою дружиною. У неї було слабке здоров'я, і вона мусила виїздити взимку за кордон або принаймні кудись туди, де клімат був тепліший.

— І вона померла? Чи вони розлучилися?

— Ні. Вона померла. Десь тут, якщо не помиляюся. Я маю на увазі не цей конкретний острів, а один з островів Вест-Індії. Там у них було щось не так, схоже на скандал абощо. Він ніколи про неї не згадує. Я почула про все це від когось іншого. Думаю, стосунки в них були не дуже добрими.

— І тоді він одружився з цією жінкою. "Лакі".

Міс Марпл промовила це слово з певним невдоволенням, ніби хотіла сказати: "Справді, просто-таки неймовірне ім'я".

— Мені здається, вона була родичкою його першої дружини.

— А з Гілінґдонами вони знайомі багато років?

— Ой ні, я думаю, вони познайомилися з ними лише тоді, коли Гілінґдони приїхали сюди три або чотири роки тому, не давніше.

— Гілінґдони здаються людьми дуже приємними, — сказала міс Марпл. — Вони такі спокійні.

— Так, вони обоє дуже спокійні.

— Усі кажуть, вони дуже віддані одне одному, — мовила міс Марпл.

Тон її голосу був досить безвиразним, але Естер Волтерс подивилася на неї гострим поглядом.

— Але ви так не вважаєте? — запитала вона.

— Але ж і ви так не думаєте, правда ж, моя люба?

— Іноді я й справді замислювалася...

— Спокійні чоловіки, такі, як полковник Гілінґдон, — сказала міс Марпл, — часто відчувають потяг до яскравих жінок. — І вона додала після тривалої паузи. — "Лакі" — яке кумедне ім'я. Ви гадаєте, містер Дайсон здогадується про те, що, можливо, відбувається майже в нього на очах?

"Стара любителька скандалів, — подумала Естер Волтерс — Ох, ці літні жінки!"

Вона відповіла досить холодно:

— Не маю найменшого уявлення.

Міс Марпл перевела розмову на іншу тему:

— Дуже шкода бідолашного майора Полґрейва, чи не так? — сказала вона.

Естер Волтерс погодилася, проте без особливого почуття.

— Кого мені справді шкода, то це Кенделів, — сказала вона.

— Так, для власників — справжнє лихо, коли щось подібне відбувається в готелі.

— Люди приїздять сюди відпочивати й веселитися, хіба не так? — сказала Естер. — Щоб забути про хвороби, про смерть, про податки, про замерзлі труби й усе таке інше. Їм дуже не до вподоби, — провадила вона з несподіваним спалахом зовсім іншого настрою, — коли їм нагадують, що людина смертна.

Міс Марпл відклала плетиво.

— Ви дуже добре сказали, моя люба, — відзначила вона, — справді дуже добре. Ви маєте цілковиту слушність.

— І ви ж бачите, — вони зовсім молоді люди, — провадила Естер Волтерс. — Вони купили цей готель у Сендерсонів лише півроку тому й дуже стурбовані тим, чи зможуть досягти успіху, адже в них так мало досвіду.

— І ви думаєте, це може завдати їм великої шкоди?

— Та, власне кажучи, ні, — сказала Естер Волтерс. — Я не думаю, що люди спроможні пам'ятати про будь-яку прикру подію довше, аніж день або два, а тим більше в атмосфері "ми-приїхали-сюди-втішатися-й-розважатися-тож-утішаймося-й-розважаймося". Я думаю, смерть приголомшила їх години на двадцять чотири, не більше, а потім вони відразу забули про неї, як тільки бідолаху-небіжчика поховали. Проте не слід їм нагадувати про неї. Я сказала про це Молі, але, звісно, вона стривожена.

— Місіс Кендел стривожена? Але ж вона завжди здається такою безтурботною.

— Я думаю, вона лише прикидається безтурботною, — повільно промовила Естер. — А насправді вона, либонь, належить до тих людей, які постійно бояться, щоб чого-небудь не трапилося.

— А мені здавалося, він більше тривожиться, ніж вона.

— Ні, я так не думаю. Я думаю, вона тривожиться більше, а його тривога пояснюється її тривогою, якщо ви розумієте мою думку.

— У вас цікава теорія, — сказала міс Марпл.

— Мені здається, Молі розпачливо намагається здаватися дуже веселою і вдавати, ніби втішається життям. Докладає великих зусиль, щоб створювати таке враження про себе, але ці зусилля виснажують її. І тоді вона нерідко провалюється в депресію. Вона не дуже врівноважена особа.

— Бідолашна дитина, — сказала міс Марпл. — Такі люди, безперечно, існують, а інші навіть не здогадуються про їхнє існування.

— Авжеж не здогадуються, адже вони вміють добре приховувати свій стан. Але, — додала Естер, — я не думаю, що Молі має серйозні

підстави тривожитися щодо цього випадку. Адже люди помирають від коронарного тромбозу, або церебральної кровотечі, або чогось подібного сьогодні мало не щодня. Набагато частіше, аніж раніш, наскільки я можу судити. Лише харчове отруєння, або тиф, або щось подібне можуть спричинити паніку.

— Майор Полґрейв ніколи не казав мені, що в нього високий кров'яний тиск, — зауважила міс Марпл. — Він казав про це вам?

— Він казав про це комусь, але я не знаю, кому саме, можливо, то був містер Рейфаєл. Я знаю, містер Рейфаєл стверджує протилежне — але це так схоже на нього! Пам'ятаю, Джексон якось згадав про високий тиск у майора. Він сказав тоді, йому не слід би так багато пити.

— Розумію, — замислено промовила міс Марпл. Вона провадила: — Думаю, ви дивилися на нього, як на великого старого зануду? Він розповідав багато історій і, певно, часто повторювався.

— Це найгірше, — сказала Естер. — Тобі доводиться вислуховувати одну й ту саму історію знову й знову, якщо ти не встигнеш швиденько відвернути розмову на іншу тему.

— Щодо мене, то я ставлюся до таких повторень цілком спокійно, — сказала міс Марпл, — бо до цього звикла. Якщо мені вдруге розповідають якусь історію, я не проти вислухати знову, бо вже забула її.

— Це слушна причина, — сказала Естер і весело засміялася.

— Була одна історія, яку він любив розповідати, — сказала міс Марпл, — історія про вбивство. Сподіваюся, він вам її розповідав, чи не так?

Естер Волтерс відкрила сумочку й стала в ній нишпорити. Вона дістала звідти губну помаду й сказала:

— А я думала, що загубила її. — Потім перепитала: — Пробачте, що ви сказали?

— Я запитала, чи майор Полґрейв розповідав вам свою улюблену історію про вбивство?

— Тепер, коли я про це подумала, то, здається, розповідав. Щось про чоловіка, який отруївся газом, чи не так? Але насправді отруїла його дружина. Тобто вона дала йому снодійну пігулку, а потім застромила його голову в газову піч. Ви про це?

— Не зовсім, — відповіла міс Марпл і замислено подивилася на Естер Волтерс.

— Він розповідав стільки історій, — сказала Естер Волтерс вибачливим тоном, — але, як я вже сказала, люди не завжди слухали, що він там базікає.

— Він мав фотографію, — сказала міс Марпл, — яку він мав звичай показувати людям.

— Мабуть, що мав… Але я вже не пригадую, що то була за фотографія. Він показував її вам?

— Ні, — сказала міс Марпл. — Мені він не встиг її показати. Нам завадили…

РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТИЙ

МІС ПРЕСКОТ ТА ІНШІ

— Щодо мене, то я чула від нього таку історію… — почала міс Прескот, знизивши голос і пильно розглянувшись довкола.

Міс Марпл підсунула стільця трохи ближче до неї. Минув певний час, перш ніж міс Марпл пощастило побазікати з міс Прескот сам на сам. Це пояснювалося тим, що родини священнослужителів дуже міцні й міс Прескот майже завжди супроводжував брат, а не було сумніву, що міс Марпл і міс Прескот було набагато зручніше збавити час у приємних теревенях за відсутності веселого каноніка.

— Схоже, — провадила міс Прескот, — хоч я, звісно, не хочу роздмухувати ніякого скандалу й насправді нічого про це не знаю…

— О, я вас цілком розумію, — сказала міс Марпл.

— Схоже, виник якийсь скандал тоді, коли його перша дружина була ще жива! Очевидно, ця жінка, Лакі, — яке дурне ім'я! — я думаю, вона була кузиною його першої дружини, — приїхала сюди й приєдналася до них і, певно, збирала з ними квіти, чи ловила метеликів, чи щось таке. І люди багато по них балакали, бо стосунки між ними були дуже близькі — якщо ви розумієте, про що я кажу.

— Люди завжди все помічають, чи не так? — прокоментувала міс Марпл.

— І, звичайно ж, коли його дружина раптово померла…

— Вона померла тут, на цьому острові?

— Ні, ні. Я думаю, вони були в той час на Мартиніці або Тобаго.

— Зрозуміло.

— Але я довідалася від інших людей, які перебували в той час там, а потім приїхали сюди й говорили про всяку всячину, начебто лікар мав якісь сумніви.

— Справді? — перепитала міс Марпл із видимою цікавістю.

— То були тільки чутки, звичайно, але містер Дайсон, безперечно, одружився знову надто швидко. — Вона знову стишила голос. — Десь через місяць, я думаю.

— Уже через місяць, — повторила міс Марпл.

Дві жінки подивились одна на одну.

— Яка нечулість! — сказала міс Прескот.

— Атож, — погодилася міс Марпл. — А може, це було пов'язано з грішми? — додала вона делікатно.

— Я, власне, не знаю. Він любить пожартувати — певно, ви чули, як він це казав, — що дружина принесла йому щастя.

— Так, я чула.

— І дехто витлумачує його слова так, що він був радий одружитися з багатою жінкою. Хоча, звісно, — сказала міс Прескот із виглядом людини, яка не може не визнати істину, — вона також жінка показна, для кожного, кому подобаються жінки такого типу. А щодо грошей, то, думаю, їх мала його перша дружина.

— А Гілінґдони, вони люди заможні?

— Гадаю, що так. Я не стверджую, що вони казково багаті, але заможні. Двоє їхніх хлопців навчаються в одній із найкращих приватних шкіл в Англії, і вони подорожують більшу частину зими.

У цю мить з'явився канонік, який вийшов на коротку прогулянку, і міс Прескот підвелася, щоб приєднатися до брата. Міс Марпл залишилася сидіти там, де була.

Через кілька хвилин Ґреґорі Дайсон проминув її, прямуючи сягнистими кроками до готелю. Проходячи, він весело помахав їй рукою.

— Про що ви замислилися? — запитав він.

Міс Марпл лагідно усміхнулася, намагаючись уявити собі, як би він відреагував, якби вона відповіла: "Я думаю про те, чи ви не вбивця?"

Було вельми ймовірно, що він ним був. Усе складалося в таку стрункую систему: вона щойно вислухала розповідь про смерть першої місіс Дайсон, а майор Полґрейв розповідав їй про вбивцю дружин — принагідно згадавши відому історію про "наречених, утоплених у ванні".

Так, усе збігалося, єдиним запереченням було те, що все збігалося надто добре. Але міс Марпл дорікнула собі за цю думку — хто вона така, щоб вимірювати вбивства за якоюсь міркою?

Голос — трохи хрипкий — примусив її підстрибнути на стільці:

— Ви не бачили Ґреґа, міс… міс…

"Лакі, — подумала міс Марпл, — вона явно не в доброму гуморі".

— Він щойно пройшов тут — прямував до готелю.

— Так я й думала! — роздратовано вигукнула Лакі й побігла до готелю.

"Їй уже сорок, і сьогодні вранці вона не здається молодшою", — подумала міс Марпл.

І її охопила велика жалість — жалість до всіх Лакі у світі, що були такі безпорадні перед Часом.

Почувши позад себе шурхіт піску, вона обернула свого стільця.

Містер Рейфаєл, підтримуваний Джексоном, вийшов із бунгало на ранкову прогулянку.

Джексон посадив свого працедавця в крісло з коліщатами й заметушився біля нього. Містер Рейфаєл відіслав масажиста геть нетерплячим помахом руки, і Джексон пішов у напрямку до готелю.

Міс Марпл не гаяла часу: містера Рейфаєла ніколи не залишали самого надовго — певне, зараз до нього підійде Естер Волтерс. Міс Марпл хотіла перекинутися кількома словами з містером Рейфаєлом наодинці, і тепер побачила свій шанс. Вона мусила поквапитися запитати в нього те, що хотіла запитати. Тут не йшлося про навідну розмову. Містер Рейфаєл був не той чоловік, якого можна було б затягти в тривалі теревені, якими мали звичай бавитися старі леді. Найімовірніше, він би відразу повернувся у своє бунгало, рятуючись від переслідування. Міс Марпл вирішила відразу перейти до діла.

Вона підійшла туди, де він сидів, підтягла стілець, сіла й сказала:

— Я хочу дещо запитати у вас, містере Рейфаєл.

— Запитуйте, запитуйте, — озвався містер Рейфаєл. — Ви, певно, хочете, щоб я пожертвував гроші на місіонерську діяльність в Африці або на ремонт церкви?

— Загалом я зацікавлена в кількох проектах доброчинності й була б дуже рада, якби ви пожертвували на них гроші. Але зараз я хочу запитати вас зовсім про інше. Скажіть мені, будь ласка, чи майор Полґрейв коли-небудь розповідав вам історію по вбивство?

— Он як! — сказав містер Рейфаєл. — То він і вам розповідав? І сподіваюся, ви спіймалися йому на гачок?

— Я не знала, що думати, — сказала міс Марпл. — А що саме він розповідав вам?

— Він базікав про якесь чарівне створіння, таку собі відроджену Лукрецію Борджіа. Вродливу, юну, золотоволосу й усе таке.

— Справді? — трохи розгублено перепитала міс Марпл. — І кого ж вона вбила?

— Свого чоловіка, звичайно, — сказав містер Рейфаєл. — А кого б ви думали?

— Отруїла?

— Ні, здається, вона дала йому снодійну пігулку, а потім запхала його голову в газову піч. Винахідлива дамочка. А потім повідомила, що чоловік наклав на себе руки. Вона відбулася легко. Обмежена осудність чи щось таке. Таку статтю до вас сьогодні застосовують, якщо ви гарненька жінка або юний шибеник, якого надто сильно любить мати. Лихо та й годі.

— Майор не показував вам фотографію?

— Фотографію дамочки? Ні. Чого б він мав показувати її?

— Он як, — проказала міс Марпл.

Вона сиділа там, трохи розгублена. Певно, майор Полгрейв протягом свого життя розповідав людям не лише про тигрів, яких він застрелив, та слонів, на яких полював, а й також про вбивць, з якими йому доводилося стрічатися. Можливо, у нього був цілий репертуар історій про вбивства. Доведеться з цим рахуватися.

Несподівано Рейфаєл загорлав:

— Джексоне!

Відповіді не було.

— Хочете, я вам його знайду? — запропонувала міс Марпл, підводячись.

— Ви його не знайдете. Десь бігає за дівками, ось він де пропадає. З цього хлопця добра не буде. Погана в нього вдача. Але мене він влаштовує.

— Піду його пошукаю, — сказала міс Марпл.

Вона знайшла Джексона в далекому закутні тераси, де він сидів і випивав із Тімом Кенделом.

— Містер Рейфаєл кличе вас, — сказала вона.

Джексон скорчив виразну гримасу, осушив свою склянку й підвівся на ноги.

— Знову починається, — сказав він. — Немає спокою грішникам. Я думав, дві телефонні розмови та складання спеціального дієтичного замовлення дадуть мені алібі бодай на чверть години. Але ж ні! Дякую вам, міс Марпл. Дякую за випивку, містере Кендел.

І він подався геть.

— Мені шкода цього хлопця, — сказав Тім Кендел. — Я даю йому іноді випити, аби бодай трохи розвеселити його. Ви дозволите мені щось запропонувати вам, міс Марпл? Як щодо холодного лимонаду? Я знаю, ви його любите.

— Дякую, зараз не хочу. Я думаю, доглядати такого чоловіка, як містер Рейфаєл, нелегко. Інваліди часто бувають дуже примхливими…

— Я мав на увазі не тільки це. Джексон одержує добру платню, і дивацькі витівки старого можна було б терпіти — містер Рейфаєл чоловік не такий уже й поганий. Я кажу про інше… — він не докінчив фрази.

Міс Марпл подивилася на нього запитливим поглядом.

— Не знаю, як мені пояснити, — ця служба важка для нього в соціальному плані. Люди тепер стали такими снобами — а з його класу тут нікого нема. Він стоїть вище, аніж простий слуга, і нижче, аніж пересічний постоялець — чи, принаймні, вони так вважають. Він перебуває десь на рівні вікторіанської гувернантки. Навіть секретарка містера Рейфаєла вважає себе вищою за нього. Через те йому доводиться важко. — Тім помовчав, а тоді сказав із почуттям: — Це просто жах, що навіть у такому місці ми маємо стільки соціальних проблем.

Доктор Ґрем пройшов повз них — у руках у нього була книжка. Він відійшов трохи далі й сів за стіл, обличчям до моря.

— Доктор Ґрем здається чимось стурбованим, — сказала міс Марпл.

— Справді? Усі ми стурбовані.

— Ви теж? Через смерть майора Полґрейва?

— Я перестав турбуватися через це. Люди, схоже, про все забули. Вони просто обминули цю смерть і пішли собі далі. Ні, мене турбує моя дружина, Молі. Ви щось знаєте про сновидіння?

— Сновидіння? — Міс Марпл була здивована.

— Атож, про погані сновидіння, про ті, які ми називаємо кошмарами. Зрештою, вони нікого з нас не оминають. Але Молі бачить їх майже щоночі. Вони лякають її. Чи можна проти цього щось удіяти? Чи можна звикнути до них? Вона іноді ковтає снодійні пігулки, але каже, що від них погані сни стають ще гіршими — вона намагається скинути їх із себе й не може.

— І що ж їй сниться?

— Щось чи хтось женеться за нею. Або пильно стежить — вона не може позбутися цього відчуття навіть тоді, коли прокидається.

— Безперечно, лікар…

— Вона не терпить лікарів. Не хоче навіть чути про них. Я їй кажу — це минеться. Але ми були такі щасливі.

Нам було тут так цікаво. А тепер… Можливо, на неї дуже погано вплинула смерть старого Полґрейва. Вона стала мовби іншою людиною, після того як він помер… Він підвівся.

— Мені треба зайнятися своїми повсякденними справами. Ви певні, що не хочете свіжого лимонаду?

Міс Марпл похитала головою.

Вона сиділа там і міркувала. Вираз її обличчя був серйозним і стривоженим.

Подивилася на доктора Ґрема. Нараз прийняла рішення. Підвелася й підійшла до його столу.

— Я повинна попросити у вас пробачення, докторе Ґрем, — сказала вона.

— Справді? — доктор подивився на неї зі щирим подивом.

Міс Марпл підтягла стілець і сіла біля нього.

— Боюся, я припустилася дуже поганого вчинку, — сказала вона. — Я збрехала вам, докторе Ґрем, і збрехала навмисно.

Вона подивилася на нього з острахом. Доктор Ґрем не здавався приголомшеним, але явно був трохи здивований.

— Ви не жартуєте? — запитав він. — Але даремно ви хвилюєтеся через таку дрібничку.

Що могла набрехати йому ця мила старушенція, подумав він. Про свій вік? Проте він не пригадував, щоб вона називала йому свій вік.

— Ну що ж, розповідайте, — сказав він, бачачи, що вона сповнена бажання висповідатися.

— Ви пам'ятаєте, як я розповіла вам про фотографію свого небожа, яку я нібито показала майорові Полґрейву, а він мені нібито не повернув?

— Так, так, звичайно, пам'ятаю. Мені дуже шкода, що ми не знайшли її для вас.

— Фотографії мого небожа не існувало, — сказала міс Марпл, і в тоні її голосу пролунали боязкі вибачливі нотки.

— Пробачте, що ви сказали?

— Фотографії мого небожа не існувало, — повторила міс Марпл. — Боюся, я вигадала всю цю історію.

— Ви її вигадали? — Доктор Ґрем здавався трохи роздратованим. — Навіщо?

Міс Марпл розповіла йому про все. Вона розповіла йому про все чітко і ясно, не вдаючись до старечого базікання. Розповіла, як майор Полґрейв розказав їй свою історію про вбивство і як уже хотів показати їй фотографію, що мала б проілюструвати розповідь, розповіла про його раптову розгубленість, а тоді перейшла до власної тривоги й до свого рішення спробувати якось з'ясувати цю справу.

— І я не знайшла іншого способу це зробити, як розповісти вам ту неправду, — сказала вона. — Сподіваюся на ваше прощення.

— Ви думаєте, фотографія, яку він вам хотів показати, була фотографією вбивці?

— Так він мені сказав. Принаймні сказав, що ту фотографію дав йому знайомий, який розповів йому історію про чоловіка, що був убивцею.

— Так, так. І — пробачте мені — ви йому повірили?

— Я не знаю, повірила я йому чи не повірила в ту хвилину, — сказала міс Марпл. — Але ж ви знаєте, наступного дня він помер.

— Так, — сказав доктор Ґрем, несподівано приголомшений очевидністю цього одного речення. — Наступного дня він помер…

— А фотографія зникла.

Доктор Ґрем дивився на неї. Він не знав, що сказати.

— Пробачте мені, міс Марпл, — промовив він нарешті, — але те, що ви мені щойно розповіли, це правда?

— Мене не дивує, що ви берете мої слова під сумнів, — сказала міс Марпл. — Я зробила б те саме на вашому місці. Але те, що я вам кажу тепер, правда, хоч я розумію, що лише моє слово може послужити її підтвердженням. Але навіть якщо ви мені не повірите, я подумала, що повинна вам усе розповісти.

— Навіщо?

— Я зрозуміла, що ви повинні мати повну можливу інформацію — на той випадок…

— На який?

— На той випадок, якщо ви захочете вдатися до якихось заходів.

РОЗДІЛ ДЕСЯТИЙ

РІШЕННЯ В ДЖЕЙМСТАУНІ

Доктор Ґрем сидів в офісі джеймстаунської адміністрації за столом навпроти свого друга Дейвентрі — серйозного молодика віком тридцяти п'яти років.

— Ваш дзвінок видався мені вельми загадковим, Ґреме, — сказав Дейвентрі. — У вас щось сталося?

— Я не знаю, — сказав доктор Ґрем. — Але я стурбований.

Дейвентрі подивився на обличчя співрозмовника, а коли внесли трунки, то став весело розповідати, як він нещодавно їздив рибалити. Та коли служник вийшов, він відкинувся назад на стільці й подивився на Ґрема.

— Розповідайте, — сказав він йому.

Доктор Ґрем розповів про ті факти, які його турбували. Дейвентрі протяжно присвиснув.

— Он воно що. То вам здається, що смерть старого Полґрейва сталася не випадково? Ви вже не переконані в тому, що майор помер унаслідок цілком природних причин? Хто засвідчив смерть? Робертсон, я думаю. У нього були якісь сумніви чи не було?

— Ні, та думаю, що коли він видавав посвідчення, то на нього вплинув той факт, що у ванній кімнаті знайшли пігулки сереніту. Він запитав мене, чи Полґрейв коли-небудь згадував про те, що страждає від високого тиску, і я йому сказав, що між нами ніколи не було розмов на медичні теми, але навряд чи випадає сумніватися, що він розмовляв про це з іншими постояльцями готелю. Пляшечка з пігулками сереніту й те, що Полґрейв розповідав людям, приводили до одного висновку, і не було жодної вагомої причини підозрювати щось інше. Тож зроблений тоді висновок був цілком природним — але тепер я думаю, він міг бути хибним. Хоч якби засвідчувати ту смерть довелося мені, я її засвідчив би

без жодної задньої думки. Обставини його смерті цілком узгоджувалися з припущенням, що він помер саме з цієї причини. Я ніколи не став би сумніватися в правильності того висновку, якби не дивне зникнення фотографії…

— Але послухайте-но мене, Ґреме, — сказав Дейвентрі, — якщо ви мені дозволите так сказати, чи не надто ви покладаєтеся на досить фантастичну історію, яку розповіла вам одна стара леді? Ви ж бо знаєте, якими вони бувають, оті старі леді. Вони надають надмірно великої ваги якійсь дрібній подробиці й роздувають значення всієї події.

— Так, я знаю, — признався доктор Ґрем зі смутком у голосі. — Я сказав собі, що так може бути, що, либонь, воно так і є. Але я не можу цілком переконати себе. Вона сформулювала своє твердження надто ясно та з дуже переконливими подробицями.

— Усе це видається мені вкрай неймовірним, — сказав Дейвентрі. — Якась старушенція розповідає про фотографію, якої там не мало бути — ні, навпаки, яка там мала бути, я вже й сам заплутався, але єдиний реальний факт, на який ви можете опертися, — це слова покоївки про те, що пляшечки з пігулками, на яку посилаються у своїх висновках представники влади, не було в кімнаті майора напередодні його смерті. Але на це може знайтися сотня пояснень. Можливо, він постійно носив ту пляшечку з пігулками у своїй кишені.

— Цілком можливо — не заперечую.

— Та й покоївка могла помилитися, вона могла просто не помітити їх раніше…

— І це можливо…

— Отже…

Ґрем повільно сказав:

— Дівчина була дуже переконана.

— Але ж ви знаєте, що люди на Сент-Оноре легко збуджуються. Вони дуже емоційні. Легко себе накручують. Чи, може, ви підозрюєте, вона знає більше, аніж вам розповіла?

— Не виключено, — погодився доктор Ґрем.

— Якщо так, то спробуйте витягти з неї все, що їй відомо. Ми не можемо вчиняти непотрібну метушню — якщо в нас не буде надійних фактів, на які можна опертися. Якщо він помер не від високого кров'яного тиску, то від чого, думаєте, він помер?

— Сьогодні є багато способів допомогти людині померти, — сказав доктор Ґрем.

— Ви маєте на увазі ті способи, які не залишають помітних слідів?

— Не в кожного вбивці, — сухо зауважив доктор Ґрем, — вистачає розважливості застосувати миш'як.

— То скажіть мені ясно, у чому полягає ваша гіпотеза? Що пляшечку з пігулками від високого тиску хтось замінив іншою? І в такий спосіб майор Полґрейв сам себе отруїв?

— Ні, все було зовсім не так. Так думає та дівчина, Вікторія, але вона помиляється. Якщо хтось вирішив позбутися майора — і швидко — то він підсипав йому отруту в їжу або — що простіше — долив у якийсь трунок. А щоб надати смерті природного вигляду, у його номер поставили пляшечку з ліками від високого тиску. І поширили чутку, що в нього був високий кров'яний тиск і він лікувався від нього.

— І хто ж поширив ту чутку?

— Я намагався це з'ясувати, але мої зусилля виявилися марними, бо все було зроблено дуже розумно. А каже: "Здається, про це розповів мені В", коли ж я запитую В, то він відповідає: "Ні, я не казав нічого подібного, але пригадую, що С одного разу про це згадав". А С каже: "Про це говорили багато людей. Й одним із них, здається, був А". Отже, ми повертаємося до початку.

— То це був хтось дуже розумний?

— Так. Коли стало відомо, що майор помер, то всі навколо тільки й говорили, що він страждав від високого кров'яного тиску, і повторювали те, що нібито почули від інших людей.

— А чи не простіше було б просто отруїти його, не вдаючись до цих вигадок?

— Ні. Така смерть спричинила б розслідування й, можливо, розтин тіла. А в нашому випадку лікар сприйняв смерть як цілком природну й видав свідоцтво, яким усе й закінчилося.

— А що ви хочете від мене? Щоб я звернувся до Скотленд-Ярду? Запропонував зробити ексгумацію тіла? Це наробить такого галасу…

— Можна було б зробити це потай.

— Потай? На Сент-Оноре? Неможливо. Проте, — зітхнув Дейвентрі, — я думаю, щось зробити нам треба. Але якщо ви спитаєтеся моєї думки, то це пусті вигадки!

— Я щиро сподіваюся, так воно і є, — сказав доктор Ґрем.

РОЗДІЛ ОДИНАДЦЯТИЙ

ВЕЧІР У ГОТЕЛІ "ЗОЛОТА ПАЛЬМА"

I

У їдальні Молі робила останні приготування — прибрала зайвий ніж, поправила на столі виделку, переставила келих або два, відійшла трохи вбік і подивилася на результат, а потім вийшла на терасу. Там тепер нікого не було, і вона пройшла в куток і сперлася ліктями на балюстраду. Скоро почнеться новий вечір. Люди базікатимуть, розмовлятимуть, питимуть, розважатимуться й веселитимуться, вільні від будь-яких турбот, — вона так довго мріяла про таке життя й ще кілька днів тому втішалася ним від усієї душі. А тепер навіть Тім здавався стривоженим і стурбованим. Звичайно, немає нічого неприродного в тому, що він трохи хвилюється. Для них дуже важливо, щоб їхній проект завершився успішно. Адже зрештою Тім вклав у нього все, що мав.

Але, подумала Молі, насправді не це непокоїть його. Він тривожиться за мене. Але я не розумію, сказала Молі, подумки звертаючись до самої себе, чому він має хвилюватися через мене. Бо він хвилювався через неї. Вона була переконана в цьому. Запитання, з якими він звертався до неї, швидкі нервові погляди, які він кидав вряди-годи в її бік. "Але чому він такий стривожений? — думала Молі. — Адже я так ретельно намагаюся приховувати свій настрій". Вона подумки повернулася на кілька днів назад. Вона сама не розуміла, що з нею діється. Не могла пригадати, коли це почалося. Та й навіть не усвідомлювала, про що, власне, йдеться. Вона стала боятися людей. Вона не знала, чому їх боїться. Що вони можуть їй зробити? Що їм може захотітися їй зробити?

Молі сумно похитала головою й раптом рвучко стрепенулася, коли чиясь рука доторкнулася до її ліктя. Вона обернулася й побачила Ґреґорі

Дайсона, що теж трохи відсахнувся від неї і стояв із провинним виглядом.

— Пробачте мені. Певно, я налякав вас, дівчинко?

Молі терпіти не могла, коли її називали "дівчинкою".

Вона сказала швидко й весело:

— Я не почула, як ви підійшли, містере Дайсон, й аж підстрибнула від несподіванки.

— Містер Дайсон? Навіщо такі церемонії? Хіба ми тут не одна велика родина? Ед, і я, і Лакі, й Евелін, і ви, і Тім, й Естер Волтерс, і навіть старий Рейфаєл. Усі ми складаємо одну щасливу родину.

"Він уже добре хильнув", — подумала Молі. Вона приязно всміхнулася до нього.

— Іноді мені доводиться бути просто занудною господинею готелю, — безтурботним голосом відповіла вона. — Тім і я вважаємо, що не слід занадто зловживати фамільярністю.

— Від надмірної церемонності теж користі мало. Ну ж бо, Молі, люба моя, випийте зі мною.

— Запросіть мене згодом, — сказала Молі. — А зараз на мене чекають кілька термінових справ.

— Не втікайте від мене. — Пальці його руки зімкнулися навколо її ліктя. — Ви чудова дівчина, Молі. Сподіваюся, Тім добре розуміє, як йому пощастило.

— Я роблю все, щоб довести це до його відома, — весело відповіла Молі.

— Я готовий усе зробити для вас — Він подивився на неї хтивим поглядом. — Хоч я не хотів би, щоб моя дружина почула, як я вам це кажу.

— Сьогоднішня ваша прогулянка була вдалою?

— Думаю, що так. Але, між нами кажучи, мені вже ці прогулянки трохи остогидли. Я вже стомився ганятися за птахами та метеликами. Що ви сказали б, якби я запропонував вам організувати невеличкий пікнік лише для нас двох?

— Ми ще про це подумаємо, — весело відказала Молі. — Ваша пропозиція звучить знадливо.

Засміявшись, вона втекла до бару, де вже чекав її Тім.

— Привіт, Молі, — сказав він, — ти начебто поспішаєш. Із ким ти там була надворі?

Він виглянув за двері.

— З Ґреґорі Дайсоном.

— Чого він хоче?

— Він залицяється до мене, — сказала Молі.

— Нехай йому біс!

— Не хвилюйся, — сказала Молі. — Я зроблю все необхідне, щоб дати йому одкоша.

Тім почав щось їй відповідати, але побачив Фернандо й пішов давати тому якісь розпорядження. Молі прослизнула крізь двері кухні, спустилася по східцях і побігла на пляж.

Ґреґорі Дайсон мовчки вилаявся. Потім повільно пішов у напрямку свого бунгало. Він майже дійшов туди, коли якийсь голос покликав його від одного з кущів. Він здивовано обернувся. У сутінках, що вже почали збиратися, йому привиділася там постать, схожа на привид. Потім він засміявся. Постать була схожа на привид без обличчя, бо хоч сукня була біла, обличчя було чорне.

Вікторія вийшла з кущів на стежку.

— Містере Дайсон?

— Так. Чого тобі треба?

Засоромившись свого переляку, він говорив із нотками нетерпіння.

— Я принесла вам ось це, сер. — Вона простягла руку. У ній була затиснута пляшечка з пігулками. — Це належить вам. Чи не так?

— Моя пляшечка з пігулками сереніту. Так, звичайно. Де ти її знайшла?

— Я знайшла її там, куди її поставили. У кімнаті джентльмена.

— Що означає — у кімнаті джентльмена?

— У кімнаті джентльмена, який помер, — поважним голосом пояснила Вікторія. — Я не думаю, що йому добре спиться в його могилі.

— А чому, в біса, ні? — запитав Дайсон.

Вікторія стояла й дивилася на нього.

— Я досі не розумію, про що ти говориш? Ти хочеш сказати, що знайшла цю пляшечку з пігулками в бунгало майора Полґрейва?

— Саме так. Після того як доктор і люди з Джеймстауна пішли геть, мені було доручено повикидати все з ванної кімнати. Зубну пасту, лосьйони та все інше — і це також.

— А чому ти її просто не викинула?

— Бо вона належить вам. Вам ці таблетки потрібні. Ви хіба забули — ви запитували про них?

— Так, справді запитував. Я думав, що просто забув, куди їх поставив.

— Ні, ви не забули, куди їх поставили. Їх було взято з вашого бунгало й занесено до бунгало містера Полґрейва.

— Звідки ти знаєш? — його голос прозвучав хрипко.

— Я знаю. Я бачила. — Вона усміхнулася йому, несподівано зблиснувши білими зубами. — Хтось поставив їх у ванній джентльмена-небіжчика. А зараз я повертаю їх вам.

— Стривай-но. Що ти маєш на увазі? Кого ти бачила?

Вона подалася геть, пірнувши в темряву кущів. Ґреґ зробив такий рух, ніби хотів піти за нею, але потім зупинився. Він стояв і погладжував собі підборіддя.

— Що ти там побачив, Ґреґу? Привида? — запитала місіс Дайсон, підійшовши по стежці від їхнього бунгало.

— Хвилину або дві тому я так і подумав.

— З ким ти розмовляв?

— З чорною дівчиною, яка прибирає в нашому бунгало, її звуть Вікторія, чи не так?

— Чого вона хотіла? Залицяється до тебе?

— Не говори дурниці, Лакі. Дівчина вбила собі в голову ідіотську ідею.

— Ідею про що?

— Ти пам'ятаєш, як я не міг знайти свій сереніт?

— Так, ти казав, що не можеш його знайти.

— Що значить "казав"?

— О, нехай тобі чорт, невже ти будеш прискіпуватися до кожного мого слова?

— Пробач, — сказав Ґреґ. — Усі чогось стали такими збіса таємничими. — Він простяг руку з пляшечкою в ній. — Та дівчина принесла пігулки мені назад.

— Вона їх украла?

— Ні. Вона їх десь знайшла, думаю.

— Ну то й що? Де тут таємниця?

— Та ніде, — сказав Ґреґ. — Вона лиш роздратувала мене, от і все.

— Щось ти сьогодні багато базікаєш, Ґреґу. Піди ліпше випий перед вечерею.

II

Молі вийшла на пляж. Вона витягла на пісок одне зі старих плетених крісел, одне з найбільш розхитаних, яким рідко хтось користувався. Кілька хвилин вона сиділа в ньому, дивлячись на море, а потім раптом опустила голову на руки й залилася слізьми. Так вона сиділа, конвульсивно схлипуючи, протягом якогось часу. Потім почула шарудіння ніг по піску зовсім поруч і, рвучко піднявши голову, побачила місіс Гілінґдон, яка дивилася на неї.

— Вітаю вас, Евелін, я не почула, як ви підійшли. Пробачте.

— Що з вами таке, дитино? Якісь неприємності? — запитала Евелін. — Вона підтягла ще один стілець і сіла поруч. — Розкажіть мені.

— Нічого такого зі мною не сталося, — сказала Молі. — Зовсім нічого.

— Звичайно ж, щось сталося. Ви не сиділи б тут і не плакали, якби нічого не сталося. Ви не хочете довіритися мені? Якісь проблеми між вами й Тімом?

— О, ні!

— Я рада це чути. Ви завжди здаєтеся такими щасливими разом.

— Не більше, аніж ви, — сказала Молі. — Тім і я завжди думали, як чудово, що ви й Едвард здаєтеся такими щасливими після того, як прожили в шлюбі стільки років.

— Он ви про що, — сказала Евелін. У її голосі прозвучала нота гіркоти, проте Молі нічого не помітила.

— Люди так часто сваряться, — сказала вона, — і влаштовують скандали. Навіть коли вони люблять одне одного, то схильні кричати одне на одного, не звертаючи найменшої уваги на те, самі вони чи ні.

— Деякі люди полюбляють жити саме так, — сказала Евелін. — Але насправді це нічого не означає.

— Мені здається, це жахливо, — сказала Молі.

— Мені теж.

— Але ж ви й Едвард…

— Ой, не треба, Молі. Я не можу дозволити, щоб ви й далі так думали. Едвард і я… — вона зробила паузу. — Якщо хочете знати правду, ми навряд чи сказали одне одному за останні три роки бодай одне слово наодинці.

— Та що ви кажете! — Молі здивовано витріщилася на неї. — Я… я не можу цьому повірити.

— О, ми обоє вміємо дуже добре приховувати свої почуття, — сказала Евелін. — Ні він, ні я не належимо до тих людей, які полюбляють публічні скандали.

— Але що у вас сталося?

— Звичайна історія.

— Що означає "звичайна історія"? Ви хочете сказати, інша…

— Так, у цьому випадку інша жінка, і я думаю, вам буде неважко вгадати, хто саме…

— Ви маєте на увазі місіс Дайсон — Лакі?

Евелін кивнула головою.

— Я знаю, вони багато фліртують між собою, — сказала Молі, — але я думала, це лише…

— Лише веселі жарти? — сказала Евелін. — А за ними нічого серйозного?

— Але чому… — Молі затнулася й спробувала знову. — Але чому ви… ой, пробачте, мені, певно, не слід запитувати про це.

— Запитуйте все, що хочете, — сказала Евелін. — Я стомилася від того, що ніколи не кажу ні слова, стомилася бути добре вихованою дружиною. Едвард остаточно втратив голову через Лакі. У нього вистачило дурості все мені розповісти. Йому, певно, стало легше, коли він це зробив. Мовляв. Ось він який правдивий. Чесний. І все таке інше. Йому навіть не спало на думку, що мені від цього не стане легше.

— Він хотів покинути вас?

Евелін похитала головою.

— У нас двоє дітей, ви, певно, знаєте, — сказала вона. — Дітей, яких ми обоє дуже любимо. Вони навчаються у школі, в Англії. Ми не захотіли ламати родину. А крім того, і Лакі не хотіла брати розлучення. Ґреґ — дуже багатий чоловік. Перша дружина залишила йому купу грошей. Тому ми погодилися й далі жити разом і дозволити жити — Едвардові й Лакі в щасливій аморальності, Ґреґові — в блаженному незнанні, а Едвардові й мені просто як добрим друзям.

Вона говорила з пекучою гіркотою.

— Але як ви можете все це терпіти?

— Людина до всього звикає. Але іноді…

— Іноді? — перепитала Молі.

— Іноді мені хочеться вбити цю жінку.

Пристрасть, що прозвучала в її голосі, налякала Молі.

— Не будемо більше говорити про мене, — сказала Евелін. — Поговорімо про вас Я хочу знати, що з вами відбувається.

Молі мовчала кілька хвилин, а тоді сказала:

— Річ у тому… Мені здається, зі мною відбувається щось не те.

— Щось не те? Що ви маєте на увазі?

Молі сумно похитала головою.

— Я боюся, — сказала вона. — Я смертельно налякана.

— Боїтеся чого?

— Усього, — сказала Молі. — Це почуття наростає в мені. Мені вчуваються голоси в кущах, таємничі кроки, погані слова, що їх люди говорять про мене. Так, ніби хтось постійно стежить, шпигує за мною. Хтось мене ненавидить. Цього відчуття я не можу позбутися. Хтось мене ненавидить.

— Моя люба дитино! — Евелін була вражена й приголомшена. — І давно це триває?

— Я не знаю. Це відчуття стало наростати в мені поступово. Але мене тривожать й інші речі.

— Які речі?

— Бувають години, — повільно промовила Молі, — про які я нічого не пам'ятаю, їх ніби не існувало.

— Ви хочете сказати, у вас бувають провали пам'яті?

— Мабуть, що так. Наприклад, от, скажімо, тепер п'ята година, і я нічого не пам'ятаю, що саме відбувалося з половини на другу чи з другої.

— О, моя люба, либонь, ви просто заснули на якийсь час і самі цього не помітили.

— Ні, — сказала Молі, — справа в зовсім іншому. Бо в кінці такого часу я почуваю себе зовсім не так, ніби я заснула й щойно прокинулася. У мене відчуття, ніби я перебуваю в іншому місці, іноді мені здається, я в іншому одязі, а іноді щось роблю або говорю, але нічого не пам'ятаю з того, що робила або говорила.

Евелін здавалася приголомшеною.

— Але ж, Молі, моя люба, якщо з вами таке відбувається, вам треба показатися лікарю.

— Я не хочу показуватися лікареві! Не хочу! Не хочу навіть близько до нього підходити.

Евелін подивилася гострим поглядом їй в обличчя, потім узяла дівчину за руку.

— Ви можете відчувати страх без будь-якої на те причини, Молі. Ви знаєте, що існують види нервових розладів, у яких нема нічого серйозного. Лікар швидко вас заспокоїв би.

— А може, і ні. А може, він сказав би, що в мене справді тяжке психічне захворювання.

— Звідки у вас може бути тяжке психічне захворювання?

— Тому що… — почала Молі й раптом замовкла. — Гадаю, ніякої причини нема, — сказала вона.

— А чи не міг би хтось із вашої родини… Чи ви маєте матір, сестер або когось такого, хто міг би сюди до вас приїхати?

— У мене погані стосунки з матір'ю. Я ніколи не була з нею в добрих стосунках. Я маю сестер. Вони одружені, але, думаю, вони могли б приїхати, якби я їх покликала. Та я нікого не хочу бачити. Мені не потрібен ніхто — ніхто, крім Тіма.

— А Тім знає про ваш стан? Ви йому розповідали?

— Ні, — сказала Молі. — Але він тривожиться за мене й спостерігає за мною. У мене таке враження, ніби він хоче допомогти мені або захистити мене. Але якщо він хоче мене захистити, то це означає, що я потребую захисту, чи не так?

— Я думаю, багато з ваших переживань створені грою вашої уяви, але я все ж таки переконана, що вам слід показатися лікарю.

— Старому докторові Ґрему? Він нічим не зможе допомогти мені.

— На острові є й інші лікарі.

— Я думаю, зі мною все гаразд, — сказала Молі. — Просто мені не слід про таке думати. Я сподіваюся, ви вгадали, й усе це лише гра уяви. Господи, вже зовсім пізно. Мені треба бути на своєму робочому місці — у їдальні. Я мушу повернутися в дім.

Вона скинула гострим і майже викличним поглядом на Евелін Гілінґдон і поквапилася до будинку. Евелін дивилася їй навздогін.

РОЗДІЛ ДВАНАДЦЯТИЙ

СТАРІ ГРІХИ ВІДКИДАЮТЬ ДОВГІ ТІНІ

I

— Схоже, мені пощастило, чоловіче.

— Ти про що, Вікторіє?

— Думаю, я вийшла на правильний слід і зможу роздобути гроші. Великі гроші.

— Будь обережною, дівчино, не встрянь у халепу. Можливо, цим ліпше зайнятися мені?

Вікторія засміялася, глибоким і дзвінким сміхом.

— Ти зачекай, а тоді побачиш, — сказала вона. — Я знаю, як треба вести гру. Тут пахне грішми, чоловіче, великими грішми. Дещо я бачила, а про дещо здогадуюся. І я певна, мої здогади правильні.

І знову її глибокий і дзвінкий сміх пролунав у темряві ночі.

II

— Евелін…

— Так?

Евелін Гілінґдон відповіла машинально, без інтересу. Вона навіть не поглянула на чоловіка.

— Евелін, ти не будеш проти, якщо ми все тут покинемо й повернемося додому, в Англію?

Вона розчісувала своє коротке темне волосся, але, почувши його запитання, рвучко відірвала руки від голови й обернулася до нього.

— Але ж ми тільки щойно приїхали. Ми не були на островах і трьох тижнів.

— Я знаю. Але ти не будеш проти?

Її очі недовірливо втупилися в нього.

— Ти справді хочеш повернутися до Англії? Додому?

— Так.

— Покинувши Лакі?

Він спохмурнів.

— То ти знала, що між нами це відбувається досі?

— Звичайно, знала.

— Але ж ти ніколи не казала нічого.

— А навіщо мені було казати? Ваші взаємини тривають уже кілька років. Ні ти, ні я не хотіли розлучення. Тому ми погодилися жити кожен своїм життям, але вдавати на людях, ніби в нас усе гаразд. — І додала, перш ніж він устиг розтулити рота: — Але чому ти так налаштувався повернутися до Англії тепер?

— Бо я дійшов до межі. Я не можу далі терпіти, Евелін, не можу. — Завжди спокійний Едвард Гілінґдон змінився до невпізнання. Руки йому тремтіли, він судомно хапав ротом повітря, його спокійне незворушне обличчя тепер було спотворене від болю.

— Ради Бога, Едварде, у чому річ?

— Річ у тому, що я хочу вибратися звідси — і якнайшвидше.

— Ти шалено закохався в Лакі. А тепер твоя божевільна пристрасть позаду? Це ти хочеш мені сказати?

— Так. Але не думаю, що коли-небудь ти зможеш відчути щось подібне.

— О, ліпше не починаймо знову! Я хочу зрозуміти, що тебе так непокоїть, Едварде.

— Нічого.

— Але ж очевидно, що ти стривожений і занепокоєний. Чому?

— Хіба це не очевидно?

— Ні, не очевидно, — відповіла Евелін. — Спробуймо описати твою проблему в простих і конкретних термінах. У тебе був роман із жінкою. Таке трапляється часто. А тепер він закінчився. Чи не закінчився? Можливо, він не закінчився для неї. Так чи не так? Чи Ґреґ знає про нього? Я часто запитувала себе про це.

— Не знаю, — сказав Едвард. — Він ніколи нічого не казав. І завжди поводився по-дружньому.

— Чоловіки бувають навдивовижу тупі, — сказала Евелін замислено. — Чи, може, у Ґреґа так само роман?

— Він і до тебе підкочувався, хіба ні? — сказав Едвард. — Дай мені відповідь — я знаю, що він…

— Звісно, підкочувався, — безтурботно відповіла Евелін. — Але він підкочується до кожної жінки. Такий він, Ґреґ. Не думаю, що це означає багато. Ґреґ просто хоче утвердити своє чоловіче "я".

— Він подобається тобі, Евелін? Я просто хочу знати правду.

– Ґреґ? Звичайно, він подобається мені — мені з ним завжди весело. Він хороший друг.

— І все? Хотілося б мені тобі вірити.

— Не бачу, яке це може мати для тебе значення, — сухо промовила Евелін.

— Певно, я заслуговую на таку відповідь.

Евелін підійшла до вікна, подивилася через веранду й повернулася назад.

— Я хотіла б, щоб ти мені сказав, що тебе справді тривожить, Едварде.

— Я тобі сказав.

— Не думаю.

— Ти, мабуть, неспроможна зрозуміти, яким безглуздим видається тобі подібне божевілля по тому, як ти його подолав.

— Я можу спробувати. Але найбільше мене турбує те, що Лакі, схоже, накинула на тебе якийсь зашморг. Вона не просто покинута коханка. Вона тигриця з гострими пазурами. Ти повинен сказати мені правду, Едварде. У тебе немає іншого виходу, якщо ти хочеш, щоб я тобі допомогла.

Едвард сказав тихим голосом:

— Якщо мені не вдасться втекти від неї найближчим часом, я її вб'ю.

— Уб'єш? Лакі? Навіщо?

— За те, що вона примусила мене зробити те, що я зробив…

— А що вона примусила тебе зробити?

— Я допоміг їй скоїти вбивство…

Слова були сказані… Запала тиша. Евелін витріщилася на нього.

— Ти хоч розумієш, що ти говориш?

— Так. Я не розумів, що я роблю. Вона попросила мене дещо роздобути для неї — в аптеці. Я не знав… я не мав найменшого уявлення, навіщо їй це треба. Вона попросила мене скопіювати рецепт, який у неї був…

— Коли це було?

— Чотири роки тому. Коли ми були на Мартиніці. Коли… коли дружина Ґреґа…

— Ти маєш на увазі першу дружину Ґреґа — Ґейл? Ти хочеш сказати, що Лакі отруїла її?

— Так — і я допоміг їй. Коли я зрозумів…

Евелін урвала його.

— Коли ти зрозумів, що сталося, Лакі нагадала тобі, що ти виписав рецепт, що ти дістав наркотики, що вона й ти — спільники? Правильно я кажу?

— Так. Вона сказала, що зробила це з жалю, що Ґейл страждала й попросила Лакі дістати щось таке, щоб покінчити з усім цим.

— Убивство з милосердя! Розумію. І ти їй повірив? Едвард Гілінґдон якусь мить мовчав — потім сказав:

— Ні… Насправді я їй не повірив… У глибині душі не повірив… Я погодився допомогти їй тому, що хотів у це повірити, бо я був зачарований Лакі.

— А потім — коли вона одружилася з Ґреґом — ти все ще їй вірив?

— Я тоді примушував себе в це вірити.

— А Ґреґ — чи багато він знав?

— Нічого взагалі не знав.

— У це мені важко повірити!

Едвард Гілінґдон остаточно втратив самовладання:

— Евелін, я повинен звільнитися від усього цього! Та жінка досі нагадує мені про те, що я вчинив. Вона знає, що я більше не кохаю її. Кохаю її? Та я дійшов до того, що став ненавидіти її… Але вона вселяє мені думку, що я до неї прив'язаний — через злочин, який ми вчинили разом…

Евелін пройшлася туди-сюди по кімнаті — потім зупинилася й подивилася йому у вічі.

— Головне твоє лихо, Едварде, у тому, що ти до безглуздя вразливий — і разом із тим неймовірно легко піддаєшся впливам. Та диявольська

жінка затягла тебе, куди хотіла, граючи на твоєму відчутті провини — і я скажу тобі в простих біблійних термінах, що провина, яка тебе пригнічує, — це провина подружньої зради, а не вбивства, ти відчував себе винним за свою інтрижку з Лакі, і тоді вона перетворила тебе на маріонетку, вселивши тобі переконаність у тому, що ти вбивця й поділяєш її провину. Насправді ти не вбивця.

— Евелін…

Він ступив до неї…

Вона відступила назад і пильно подивилася на нього.

— Це правда, Едварде? Чи ти все вигадав?

— Евелін! Навіщо мені було б вигадувати?

— Я не знаю, — повільно проказала Евелін Гілінґдон. — Можливо, тому, що я тепер не схильна довіряти… нікому. І тому, що я, либонь, перестала впізнавати правду навіть тоді, коли чую її.

— Покиньмо все, Евелін! Їдьмо додому, до Англії.

— Так… Ми туди поїдемо… Але не зараз.

— Чому не зараз?

— Ми повинні поводитися так, мовби нічого не сталося, — протягом певного часу. Це важливо. Ти розумієш, Едварде? Лакі не повинна здогадатися, що в нас на думці…

РОЗДІЛ ТРИНАДЦЯТИЙ

ВІКТОР1Я ДЖОНСОН СХОДИТЬ ЗІ СЦЕНИ ПОДІЙ

Вечір закінчувався. Брязкіт шумового оркестру нарешті почав стихати. Тім стояв біля їдальні, дивлячись через терасу. Він погасив світло на кількох столах, які спорожніли.

Позад нього почувся голос:

— Тіме, можна мені перекинутися з вами кількома словами?

Тім Кендел здригнувся від несподіванки.

— Вітаю вас, Евелін, що я можу для вас зробити?

Евелін оглянулася навкруги.

— Сядьмо на хвилину за отой стіл.

Вона провела його до столу, що стояв у самому кінці тераси. Інших людей поблизу них не було.

— Тіме, пробачте за мою відвертість, але мене дуже непокоїть Молі.

Його обличчя відразу змінилося.

— А що ви хочете сказати мені про Молі? — напружено запитав він.

— Вона здається мені не зовсім здоровою. Вона чимось стривожена.

— Останнім часом всяка дрібниця її тривожить.

— Я думаю, їй треба піти до лікаря.

— Я це знаю, але вона не хоче. Вона не терпить лікарів.

— Чому?

— Ви про що?

— Я запитала, чому Молі не терпить лікарів.

— Ну, знаєте, — туманно відповів Тім, — люди іноді поводяться дивно. Іноді вони бояться, самі не знаючи, чого вони бояться.

— Ви самі стурбовані її станом, правда ж, Тіме?

— Так, так. Досить-таки стурбований.

— Чи хтось із її родини не міг би приїхати сюди й бодай трохи побути з нею?

— Ні. Це лише зробить ситуацію гіршою, набагато гіршою.

— А в чому проблема — проблема з її родиною, я хочу сказати?

— Те саме, що нерідко буває. Я думаю, вона перенапружена — і вона не в дуже добрих стосунках із ними, а надто з матір'ю. Так було завжди. Вони досить дивна родина, у певному розумінні, і вона давно порвала з ними. І правильно вчинила, я думаю.

Евелін промовила невпевненим голосом:

— У неї провали в пам'яті — так вона мені сказала, — і вона боїться людей. Це схоже на манію переслідування.

— Не кажіть такого! — сердито відповів Тім. — Манія переслідування! Люди часто кажуть так про інших людей. Вона лиш трохи нервова — більш нічого в неї нема. Приїхала сюди, до Вест-Індії. Навколо чорні обличчя. Ви ж знаєте, що люди іноді поводяться дивно в стосунку до Вест-Індії та до чорношкірих.

— Але, безперечно, не такі дівчата, як Молі?

— О, як ми можемо знати, що лякає людей? Існують люди, неспроможні перебувати в одній кімнаті з котами. І є такі, хто помирає від страху, коли на нього падає гусениця.

— Мені не хочеться казати вам це — але, можливо, їй би слід усе ж таки показатися психіатру?

— Ні! — рішуче заявив Тім. — Я не хочу, щоб такі люди базікали їй усякі нісенітниці. Я в них не вірю. Вони лише ускладнюють людям хворобу. Якби її мати так не захоплювалася психіатрами…

— Отже, у її родині були проблеми подібного роду? Тобто, я хочу сказати, — вона ретельно відшукала потрібне слово, — проблеми спадкової нестабільності?

— Я не хочу про це говорити — я забрав її від них, і їй було добре зі мною, цілком добре. Лише тепер їй стали докучати нерви… Але такі речі не передаються у спадок. Сьогодні про це відомо всім. Цей забобон уже подолано. Молі — цілком здорова жінка. І лише, я думаю, смерть того клятущого старого Полґрейва довела її до такого стану.

— Розумію, — замислено проказала Евелін. — Але в смерті майора Полґрейва не було нічого такого, що могло б когось налякати, чи не так?

— Ні, звичайно ж, не було. Та це завжди шок, коли хтось несподівано помирає.

Він був у такому розпачі й такий пригнічений, що в Евелін заболіло серце. Вона поклала руку йому на лікоть.

— Я сподіваюся, ви знаєте, що ви робите, Тіме, але якщо я зможу допомогти чимось — тобто якби ви дозволили мені забрати Молі до Нью-Йорка — я могла б полетіти з нею туди або в Маямі, де вона одержала б першокласну медичну допомогу.

— Я дуже вдячний вам, Евелін, за вашу великодушну пропозицію, але з Молі все гаразд Принаймні це вона подолає.

Евелін із сумнівом похитала головою. Вона повільно обернулася й подивилася вздовж тераси. Більшість людей уже розійшлися по своїх бунгало. Евелін рушила до свого столу подивитися, чи вона там чогось не забула, коли почула, як Тім щось вигукнув. Вона рвучко підвела голову. Він дивився на сходи в кінці тераси, і вона простежила за його поглядом. І тоді їй теж перехопило подих.

Молі підіймалася сходами, ідучи від пляжу. Вона важко відсапувалася й схлипувала, її тіло гойдалося з боку в бік, коли вона йшла, певно, сама не розуміючи, куди несуть її ноги. Тім вигукнув:

— Молі! Що сталося?

Він кинувся до неї, й Евелін побігла за ним. Молі вже піднялася на терасу і стояла там, ховаючи обидві руки за спиною. Вона сказала, схлипуючи:

— Я натрапила на неї… Вона лежить там, у кущах… І подивіться на мої руки… подивіться на мої руки.

Вона простягла їх перед собою, й Евелін перехопило подих, коли вона побачила на них дивні темні плями. Вони здавалися темними у

тьмяному світлі, але вона добре знала, що їхній справжній колір — червоний.

— Що сталося, Молі? — заволав Тім.

— Там, унизу, — сказала Молі. Вона похитнулася на ногах. — У кущах…

Тім завагався, подивився на Евелін, потім трохи відтрутив Молі в напрямку Евелін і побіг сходами вниз. Евелін обхопила дівчину рукою.

— Ходімо. Сядьте, Молі. Вам треба чогось випити.

Молі впала на стілець і схилилася на стіл, поклавши голову на схрещені руки. Евелін більше не ставила їй запитань. Вона подумала, що ліпше дати їй час отямитися.

— Усе буде гаразд, — лагідно повторювала Евелін. — Усе буде гаразд.

— Не знаю, — сказала Молі. — Я не знаю, що там сталося. Нічого не знаю. Я нічого не пам'ятаю. Я… — і вона несподівано підвела голову. — Що зі мною таке? Що зі мною відбувається?

— Усе гаразд, дитино. Усе гаразд.

Тім повільно підіймався сходами. Обличчя в нього було смертельно бліде. Евелін подивилася на нього, запитливо піднявши брови.

— Там одна з наших дівчат, — сказав він. — Здається, її звуть Вікторія. Хтось устромив їй у спину ніж.

РОЗДІЛ ЧОТИРНАДЦЯТИЙ

РОЗСЛІДУВАННЯ

I

Молі лежала у своєму ліжку. Доктор Ґрем і доктор Робертсон, лікар вест-індійської поліції, стояли біля неї по один бік ліжка, Тім — по другий. Робертсон тримав руку на пульсі Молі — він кивнув головою чоловікові, що стояв у ногах ліжка, струнконому смаглявому чоловікові в поліційній уніформі — інспекторові Вестону з поліційної дільниці на Сент-Оноре.

— Кілька запитань, не більше, — сказав лікар.

Поліціант кивнув головою.

— Розкажіть-но нам, місіс Кендел, як ви знайшли ту дівчину.

Протягом секунди або двох здавалося, що постать, яка лежала на ліжку, не почула запитання. Потім вона заговорила слабким і ніби далеким голосом:

— У кущах — щось біле…

— Ви побачили щось біле — і ви підійшли подивитися, що то таке? Що то було?

— Так… Біле… Там лежало… Я спробувала… Я спробувала підняти… І ось бачите… Кров… Кров на моїх руках…

Вона почала тремтіти.

Доктор Ґрем похитав головою. Робертсон прошепотів:

— Вона довго не витримає.

— Що ви робили на стежці, яка вела до пляжу, місіс Кендел?

— Тепло… Гарно… Біля моря…

— Ви знали, хто та дівчина?

— Вікторія… гарна… гарна дівчина… сміється… вона часто сміялася… а тепер вона вже не сміятиметься. Я ніколи цього не забуду… Ніколи не забуду… — Її голос піднявся до істеричних нот.

— Молі, не треба. То був голос Тіма.

— Заспокойтеся… Заспокойтеся… — сказав доктор Робертсон тоном розважливої авторитетності. — Лише розслабтеся… Розслабтеся… Зараз один маленький укол… — І він узяв у руку шприц. — Вона не зможе відповідати на запитання протягом щонайменше двадцяти чотирьох годин, — сказав він. — Я тоді дам вам знати.

II

Великий і вродливий негр водив очима від одного чоловіка до другого з тих, які сиділи за столом.

— Богом присягаюся, це все, що я знаю. Я не знаю більше нічого, крім того, що вам розповів.

Краплі поту блищали в нього на чолі. Дейвентрі зітхнув. Головний за столом, інспектор Вестон із кримінальної поліції острова Сент-Оноре, помахом руки відпустив допитуваного. Великий Джім Елліс вийшов із кімнати.

— Це не все, що він знає, звичайно, — сказав Вестон. У нього був м'який акцент острів'янина. — Але більш нічого ми від нього не довідаємося.

— Ви думаєте, він не причетний до злочину? — запитав Дейвентрі.

— Так. У них були дуже добрі стосунки.

— Вони не були одружені?

Легка усмішка ковзнула по губах лейтенанта Вестона.

— Ні, — сказав він. — Вони не були одружені. У нас не так багато шлюбів на острові. Хоча дітей вони хрестять. Вікторія народила йому двох.

— Ви гадаєте, він діяв разом із нею, хоч би що там вона надумала?

— Мабуть, що ні. Схоже, такі речі йому не подобаються. Та й вона, гадаю, знала не так багато.

— Але досить, щоб організувати шантаж?

— Я не знаю, чи це варто так називати. Сумніваюся, що дівчина знала значення цього слова. Одержувати плату за мовчанку тут не вважається шантажем. Річ у тому, що чоловіки, які тут відпочивають, — це переважно багаті розпусники, і вони не хочуть, щоб про їхню мораль багато базікали.

У його голосі пролунали легкі іронічні нотки.

— Ми маємо тут усі різновиди, — докинув Дейвентрі. — Жінка, яка спить із багатьма чоловіками, теж не хоче, щоб про це всі знали, тож

вона робить подарунок дівчині, яка обслуговує її. Між ними існує мовчазна домовленість, що це плата за нерозголошення.

— Саме так.

— Але в цьому випадку йшлося про інше, — заперечив Дейвентрі, — ішлося про вбивство.

— Хоч я сумніваюся, що дівчина розуміла всю серйозність ситуації. Вона помітила, що стався якийсь дивний інцидент, який, певно, мав стосунок до тієї пляшечки з пігулками. Вона належала містерові Дайсону, як я розумію. Гадаю, настав час поговорити з ним.

Ґреґорі, як завжди, увійшов зі своєю веселою приязною усмішкою.

— Ви мене покликали — я прийшов, — сказав він. — Чим можу допомогти вам? Дуже шкода ту бідолашну. Вона була милою дівчиною. Ми з дружиною любили її. Певно, у неї виникла сварка з чоловіком, але вона здавалася цілком щасливою й не показувала, що в неї можуть бути якісь проблеми. Я жартував із нею ще вчора ввечері.

— Ви, здається, приймаєте ліки, містере Дайсон, які називаються "сереніт"?

— Приймаю. Такі маленькі рожеві пігулки.

— Ви приймаєте їх за рецептом лікаря?

— Так. Я можу показати вам рецепт, якщо бажаєте. У мене дещо зависокий кров'яний тиск, як і в багатьох людей сьогодні.

— Не так багато людей про це знають.

— Щодо мене, то я не схильний багато балакати про це. Я завжди намагаюся здаватися веселим і задоволеним і не люблю людей, які всім розповідають про свої болячки.

— Скільки пігулок ви приймаєте?

— Дві або три на день.

— Ви їх маєте із собою великий запас?

— Та чималий. Більш як півдесятка пляшечок. Але я тримаю їх у валізці, під замком. Зовні я тримаю лише одну, ту, яку наразі використовую.

— І ця пляшечка у вас нещодавно пропала, як я чув?

— Так і було.

— І ви запитали в тієї дівчини, Вікторії Джонсон, чи вона її бачила?

— Так, я її запитав.

— І що вона вам сказала?

— Вона сказала, що востаннє бачила її на поличці в нашій ванній кімнаті. Пообіцяла, що пошукає її.

— А потім?

— Через якийсь час вона прийшла й повернула мені пляшечку. Вона запитала в мене, чи це та пляшечка, яку я шукаю?

— А ви?

— Я сказав: "Так, це вона, де ти її знайшла?", а вона сказала, що знайшла її в бунгало старого майора Полґрейва. Я запитав: "Як вона могла туди потрапити?"

— І що вона відповіла вам на це?

— Вона сказала, що не знає, але... — він завагався.

— Так, містере Дайсон?

— У мене склалося враження, що вона знає більше, ніж каже, але я не звернув на це особливої уваги. Зрештою, це було не так важливо. Як я вже вам сказав, я маю й інші пляшечки з тими самими пігулками. Я подумав, що, можливо, забув її в ресторані або десь-інде, і старий Полґрейв із якоїсь причини її підібрав. Можливо, він поклав її до кишені, щоб повернути мені, але потім забув.

— І це все, що ви знаєте, містере Дайсон?

— Це все, що я знаю. Пробачте, що так мало можу допомогти вам. Це важливо? Чому?

Вестон стенув плечима.

— З огляду на те, як складаються події, усе може виявитися важливим.

— Я не розумію, до чого тут пігулки. Я подумав, можливо, ви хочете знати, де я був і що робив, коли зарізали цю бідолашну дівчину. Я записав усі свої дії та пересування так ретельно, як тільки міг.

Вестон подивився на нього замисленим поглядом.

— Справді? Ви нам дуже допомогли, містере Дайсон.

— Я визволив вас від зайвої роботи, думаю, — сказав Ґреґ.

Він посунув аркуш паперу через стіл.

Вестон став його читати, а Дейвентрі підсунув свого стільця ближче до нього й подивився через його плече.

— Це видається очевидним, — сказав Вестон через хвилину або дві. — Ви й ваша дружина перебували у своєму бунгало, перевдягаючись до вечері за десять хвилин до дев'ятої. Потім ви пройшли по терасі, де випили із сеньйорою де Каспеаро. О чверть на десяту до вас приєдналися полковник і місіс Гілінґдон, і ви пішли вечеряти. Наскільки ви можете пригадати, ви лягли спати десь о пів на дванадцяту.

— Десь так усе й було. Я не знаю, о котрій точно годині вбили дівчину.

У його словах пролунав натяк на запитання. Проте лейтенант Вестон, схоже, його не помітив.

— її знайшла місіс Кендел, я так розумію? Певно, це стало для неї важким потрясінням.

— Так. Доктор Робертсон мусив дати їй заспокійливі ліки.

— Було вже пізно, коли більшість людей полягали спати, чи не так?

— Так.

— Вона лежала мертвою довго? На той час, коли місіс Кендел знайшла її, я хотів сказати.

— Ми ще не змогли визначити точний час, — відповів йому Вестон.

— Бідолашна маленька Молі. Певно, вона пережила неабияке потрясіння. До речі, я не бачив її вчора ввечері. Подумав, що в неї заболіла голова абощо й вона лягла до ліжка.

— Коли ви востаннє бачили місіс Кендел?

— О, досить рано, ще до того, як пішов перевдягатися. Вона поправляла скатерті на столах та столові прибори. Перекладала ножі.

— Зрозуміло.

— Вона тоді була дуже веселою, — сказав Ґреґ. — Жартувала й усе таке. Вона чудова дівчина. Ми всі її любимо. Тімові дуже пощастило.

— Що ж, дякуємо вам, містере Дайсон. Ви не пригадаєте, чи не сказала вам ще чогось та дівчина, Вікторія Джонсон, коли повертала пігулки?

— Ні… Усе було, як я вам розповів. Вона запитала мене, чи це ті пігулки, які я розшукую. Сказала, що знайшла їх у бунгало майора Полґрейва.

— Вона мала якесь уявлення про те, хто їх туди заніс?

— Не думаю… принаймні, не пам'ятаю.

— Дякуємо вам, містере Дайсон.

Ґреґорі вийшов.

— Дуже передбачливо з його боку, — сказав Вестон, постукуючи по паперу нігтем. — Потурбуватися про те, щоб подати нам ретельну інформацію про всі його пересування вчора ввечері.

— Така передбачливість здається вам надмірною? — запитав Дейвентрі.

— Це важко сказати. Існують, знаєте, люди, які природно бояться за свою безпеку, бояться, щоб їх не приплутали до чогось протизаконного. Це аж ніяк не означає, що їх мучить відчуття провини. А з другого боку, може бути й так.

— А як щодо алібі? Правда, тут на щось особливо сподіватися не доводиться — із шумовим оркестром, із танцями, з усім тим ходінням туди-сюди. Жінки виходили підфарбуватися та припудритися, чоловіки прогулятися. Дайсон легко міг вислизнути назовні. Хто завгодно міг вислизнути назовні. Але він докладає великих старань, аби довести, що нікуди не виходив. — Він замислено подивився на списаний аркуш паперу. — Отже, місіс Кендел перекладала ножі на столах, — сказав він. — Я не можу позбутися відчуття, що він це написав із певною метою.

— Вам справді так здається?

Вестон на мить замислився:

— Я думаю, це можливо.

Біля кімнати, у якій сиділи двоє чоловіків, почувся гамір. Верескливий голос вимагав, щоб його пропустили.

— Я маю щось розповісти. Я маю щось розповісти. Проведіть мене до тих джентльменів. Проведіть мене до представників поліції.

Поліціант в уніформі відчинив двері.

— Тут один із місцевих кухарів, — сказав він, — дуже хоче вас бачити. Каже, він має розповісти вам щось дуже важливе.

Наляканий смуглявий чоловік у куховарському чіпці пропхався повз нього й увійшов до кімнати. То був один із молодших кухарів. Кубинець, народжений не на Сент-Оноре.

— Я дещо вам розповім, — сказав він. — Я вам розповім. Вона пройшла через мою кухню, і в руках у неї був ніж. У неї був ніж, я вам кажу. Вона тримала ніж у руці. Вона пройшла через мою кухню й вийшла надвір. У сад. Я її бачив.

— Заспокойтеся, — сказав Дейвентрі. — Заспокойтеся. Про кого ви говорите?

— Я скажу вам, про кого я говорю. Я говорю про дружину боса. Про місіс Кендел. Я говорю про неї. Вона з ножем у руці, і вона виходить у темряву. Це було до вечері — назад вона не повернулася.

РОЗДІЛ П'ЯТНАДЦЯТИЙ

РОЗСЛІДУВАННЯ ТРИВАЄ

I

— Ми можемо поговорити з вами, містере Кендел?

— Звичайно. — Тім підвівся з-за свого письмового столу. Він відсунув убік якісь папери й показав на стільці. Обличчя в нього було стомленим і змученим. — Як ваші успіхи? Ви чогось досягли? У цьому місці ніби оселився фатум. Люди більше не хочуть тут жити, вони ходять і розпитують про розклад авіарейсів. А як усе тут добре починалося. О Боже, ви не можете зрозуміти, що це місце означає для мене й для Молі. Адже ми вклали сюди все, що мали.

— Ви опинилися в тяжкому становищі, я знаю, — сказав інспектор Вестон. — Не думайте, що ми вам не співчуваємо.

— Якби хоч усе прояснилося швидко, — сказав Тім. — Ця клята дівчина Вікторія — о, я не хочу сказати про неї нічого поганого. Вона була добра дівчина. Але ж — її смерть, певно, пояснюється якоюсь дуже простою причиною, якоюсь інтрижкою чи любовною зрадою. Можливо, її чоловік…

— Джім Елліс не був її чоловіком, проте вони жили разом і стосунки між ними здавалися дуже добрими.

— Якби хоч вам пощастило розслідувати цю справу швидко, — сказав Тім знову. — Пробачте мені. Ви хотіли поговорити зі мною, розпитати мене про щось.

— Так. Про вчорашній вечір. Згідно з медичними даними, Вікторію було вбито десь між пів на одинадцяту й північчю. Алібі за наявних тоді обставин установити важко. Люди пересувалися в усі боки, танцювали, відходили від тераси. Довести чиюсь непричетність важко.

— Певно, що так. Але невже ви прийшли до висновку, що Вікторію вбив хтось із постояльців готелю?

— Хай там як, а ми повинні дослідити таку можливість, містере Кендел. Про що я хотів би допитати вас передусім, то це про твердження одного з ваших кухарів.

— Он як? Якого саме? І що він каже?

— Він кубинець, я так розумію.

— Ми маємо двох кубинців та одного пуерториканця.

— Той чоловік на ім'я Енріко стверджує, що ваша дружина пройшла через його кухню, ідучи від їдальні, вийшла в сад і що вона тримала в руці ніж.

Тім витріщився на нього.

— Молі тримала ніж? А чом би їй його й не тримати? Тобто я хочу запитати… чому… а що ви, власне, намагаєтеся припустити?

— Я кажу про той час, коли люди ще не поприходили до їдальні. Тоді було, гадаю, десь близько пів на дев'яту. Ви теж були тоді в їдальні, наскільки мені відомо, і розмовляли з метрдотелем Фернандо.

— Так, справді, — погодився Тім, подумки перенісшись назад. — Так, я пригадую.

— І ваша дружина увійшла до їдальні з тераси?

— Так, увійшла, — підтвердив Тім. — Вона завжди приходила, щоб подивитися на столи. Іноді хлопці розкладають прибори неправильно, забувають покласти деякі з ножів, припускаються й інших помилок. Дуже ймовірно, що задля цього вона й прийшла. Перекладала ножі або щось таке. Вона могла тримати в руці зайвого ножа або зайву виделку…

— Отже, вона увійшла з тераси. Вона розмовляла з вами?

— Атож, ми обмінялися кількома словами.

— Що вона сказала? Ви пам'ятаєте?

— Думаю, я запитав у неї, з ким вона розмовляла. Я чув її голос там, за стіною.

— І з ким же вона розмовляла? Вона сказала вам?

— Із Ґреґорі Дайсоном.

— Справді. Так посвідчив і він.

Тім провадив:

— Він залицявся до неї, так я зрозумів. Він був схильний до такої поведінки. Мене це розсердило, і я сказав: "Жени його геть", а Молі засміялася й сказала, що завжди прожене його, коли виникне потреба. Молі в цьому плані дуже розумна дівчина. Така ситуація не легка для неї. Нам не можна ображати постояльців, а тому така приваблива дівчина, як Молі, коли до неї чіпляються, повинна обмежуватися сміхом і знизуванням плечей. А Ґреґорі Дайсон не може обминути жодної привабливої жінки.

— Між ними виникло щось подібне до сварки чи непорозуміння?

— Не думаю. Певно, вона відбулася від нього сміхом, як зазвичай.

— Ви не можете точно сказати, тримала вона в руці ніж чи не тримала?

— Не пам'ятаю… Хоч я майже переконаний, що не тримала, власне, можу точно стверджувати, що ні.

— Але ж ви щойно сказали…

— Зрозумійте, я намагався вам пояснити, що коли вона була в їдальні або в кухні, то цілком могла підібрати якийсь ніж або тримати його в руці. Але зараз я пригадую цілком ясно, що коли вона вийшла з їдальні, в руках у неї нічого не було. Запевняю вас.

— Зрозуміло, — сказав Вестон.

Тім подивився на нього з тривогою в погляді.

— До чого ви, власне, хилите? Що сказав вам той чортів йолоп, Енріко, Мануель, чи як там його?

— Він сказав, що ваша дружина увійшла до кухні, що вона здавалася схвильованою і що в руці вона тримала ніж.

— Він усе побачив у перебільшеному світлі.

— Ви потім розмовляли з дружиною, під час вечері або пізніше?

— Ні, не думаю. Я був дуже заклопотаний.

— Чи була ваша дружина в їдальні під час вечері?

— Я… О, так… Ми завжди ходимо між гостями й дивимося, чи все йде як слід.

— Ви з нею розмовляли?

— Ні, не думаю… Ми зазвичай обоє дуже заклопотані. Ми не завжди помічаємо, що робить інший, й у нас, безперечно, немає часу розмовляти одне з одним.

— По суті, ви не пам'ятаєте, щоб розмовляли з нею доти, доки вона не піднялася сходами після того, як знайшла тіло?

— То було жахливе потрясіння для неї. Воно геть її приголомшило.

— Я знаю. Дуже неприємний досвід. Яким чином вона опинилася на стежці, яка веде до пляжу?

— Після напруженої підготовки до вечері вона нерідко виходить прогулятися. У неї виникає потреба покинути гостей на хвилину або дві, подихати свіжим повітрям.

— Коли вона повернулася, ви, як мені відомо, розмовляли з місіс Гілінґдон?

— Так. Майже всі інші на той час пішли спати.

— Якою була тема вашої розмови з місіс Гілінґдон?

— Нічого особливого. А чому вас це цікавить? Що вона вам сказала?

— Поки що нічого. Ми її не допитували.

— Ми розмовляли про се, про те. Про Молі, про справи в готелі й усе таке інше.

— А тоді — ваша дружина підіймається сходами на терасу й повідомляє вам, що сталося?

— Так.

— На її руках була кров?

— Звичайно, була! Вона нахилялася над дівчиною, намагалася підняти її, не могла зрозуміти, що трапилося, чому вона там лежить. Звичайно ж, кров на її руках була! На що, в біса, ви натякаєте? Бо я бачу, ви на щось натякаєте!

— Будь ласка, заспокойтеся, — сказав Дейвентрі. — Ми розуміємо, ви перебуваєте у великій напрузі, Тіме, але нам треба прояснити всі факти. Наскільки мені відомо, ваша дружина не дуже добре себе почувала останнім часом?

— Нісенітниця — з нею все гаразд. Смерть майора Полґрейва трохи вибила її з рівноваги. Це природно. Вона дуже вразлива дівчина.

— Ми повинні поставити їй кілька запитань, як тільки вона буде спроможна на них відповісти, — сказав Вестон.

— Тільки не зараз. Лікар дав їй заспокійливе і звелів її не турбувати. Я не допущу, щоб її хвилювали й залякували, ви мене чуєте?

— Ми не збираємося нікого залякувати, — сказав Вестон. — Ми лише хочемо прояснити факти. Ми не станемо турбувати її тепер, але як тільки лікар нам дозволить, ми з нею поговоримо.

Його голос звучав лагідно, але рішуче.

Тім подивився на нього, розтулив рота, але не сказав нічого.

II

Евелін Гілінґдон, спокійна й стримана, як і завжди, сіла на стілець, який їй показали. Вона обмірковувала кілька запитань, які їй поставили, попросивши трохи часу на роздуми. Її чорні, розумні очі замислено дивилися на Вестона.

— Так, — сказала вона, — я розмовляла з містером Кенделом на терасі, коли його дружина піднялася сходами і сказала нам про вбивство.

— Вашого чоловіка там не було?

— Ні, він пішов спати.

— Ви мали якусь причину, що спонукала вас поговорити з містером Кенделом?

Евелін підняла ретельно нафарбовані брови — це було схоже на вияв обурення.

— Яке дивне запитання, — холодно промовила вона. — Ні, у нашій розмові нічого надзвичайного не було.

— Ви обговорювали здоров'я його дружини? Евелін знову взяла собі час на роздуми.

— Не пам'ятаю, — нарешті сказала вона.

— Ви певні, що не пам'ятаєте?

— Певна, що не пам'ятаю? Дивний спосіб формулювати запитання — людині в різний час властиво розмовляти про все на світі.

— Місіс Кендел, наскільки мені відомо, не була при доброму здоров'ї в останній час.

— Вона мала нормальний вигляд — можливо, тільки здавалася трохи стомленою. Безперечно, управління таким готелем вимагає великого клопоту, а вона геть недосвідчена. Природно, вона іноді нервує та хвилюється.

— Нервує та хвилюється, — повторив Вестон. — Це ті слова, що, на вашу думку, описують її стан?

— Можливо, це слова надто повсякденного вжитку, але вони нічим не гірші за той псевдо-модерний жаргон, яким ми часто користуємося до речі й не до речі. Кажемо "вірусна інфекція" замість "розлиття жовчі" і "невроз" замість звичайної стурбованості.

Її усмішка збивала Вестона з пантелику. Він сказав собі подумки, що Евелін Гілінґдон — жінка розумна. Він подивився на Дейвентрі, чиє обличчя залишилося незворушним, і запитав себе, що той думає.

— Дякую вам, місіс Гілінґдон, — сказав Вестон.

III

— Ми не хотіли б турбувати вас, місіс Кендел, але нам треба почути вашу розповідь про те, як ви знайшли ту дівчину. Доктор Ґрем каже, що ви вже досить прийшли до тями, щоб розповісти про це нам.

— О, так, — сказала Молі. — Зі мною й правда вже все гаразд. — Вона подарувала їм кволу, нервову усмішку. — Для мене то було неабияке потрясіння — я пережила справжній жах, ви ж знаєте.

— Справді, ви мали пережити шок. Якщо я правильно розумію, ви пішли прогулятися після вечері?

— Так, я часто виходжу.

Дейвентрі помітив, що Молі відвела погляд, а пальці її рук судомно переплелися.

— О котрій годині це було, місіс Кендел? — запитав Вестон.

— Не знаю — ми рідко дивимося на час.

— Шумовий оркестр іще грав?

— Так… Так, принаймні, мені здається… Точно не пам'ятаю…

— І ви вийшли… Куди ви пішли?

— Я пішла по стежці, яка веде до пляжу.

— Ви звернули праворуч чи ліворуч?

— Спочатку в один бік, потім у другий… Я… я… цього не помітила.

— Чому ви цього не помітили, місіс Кендел?

Вона спохмурніла.

— Бо я… власне… поринула в роздуми.

— Ви думали про щось конкретне?

— Ні… Ні… Ні про що конкретне. Я думала про те, що треба буде зробити… за чим доглянути… в готелі. — Вона знову почала згинати й розгинати пальці. — А тоді… Я помітила щось біле… Під кущем китайської троянди… І мені стало цікаво, що там таке. Зупинилася… Спробувала підняти ту річ… — Вона конвульсивно ковтнула слину. — І то була вона… Вікторія… Скулена… І я спробувала підняти її голову… Й ось… Кров на моїх руках.

Вона подивилася на них і з подивом повторила, ніби пригадуючи щось неможливе:

— Кров… На моїх руках…

— Так, так… Ви пережили жахливий досвід. Можете не розповідати нам про це далі… Скільки часу ви йшли після того, як натрапили на неї?

— Не знаю… Не маю найменшого уявлення.

— Годину? Півгодини? Чи більш як годину?..

— Я не знаю, — повторила Молі.

Дейвентрі запитав спокійним, повсякденним голосом:

— Ви взяли із собою ніж — коли йшли гуляти?

— Ніж? — здивовано запитала Молі. — Навіщо мені брати ніж?

— Я запитую про це, бо один із ваших кухарів сказав, що ви тримали в руці ножа, коли виходили з кухні в сад.

Молі спохмурніла.

— Але я не виходила з кухні… Чи ви маєте на увазі раніше… до вечері… Я… я не думаю…

— Можливо, ви перекладали ножі на столах.

— Я їх перекладаю, іноді. Буває, стіл накритий неправильно — бракує ножів… або забагато. Менше або більше, ніж треба, виделок і ложок… І таке інше.

— Отже, ви могли вийти того вечора з кухні з ножем у руці?

— Не думаю, що я його тримала… Я переконана, ножа в мене в руці не було. Тім був там, — додала вона. — Він знає. Запитайте в нього.

— Вам подобалася ця дівчина, Вікторія, вона добре виконувала свою роботу? — запитав Вестон.

— Так, вона була дуже приємна дівчина.

— Ви з нею не сперечалися?

— Сперечалися? Ні.

— Вона ніколи вам не погрожувала — з якої-небудь причини?

— Погрожувала? Що ви маєте на увазі?

— Не має значення. Ви не маєте якогось уявлення про те, хто міг її вбити? Ніякого взагалі?

— Ні.

Її відповідь прозвучала спокійно й твердо.

— Що ж, дякуємо вам, місіс Кендел. — Він усміхнувся. — Наш допит виявився не таким уже й страшним, правда ж?

— Це все?

— Поки що все.

Дейвентрі підвівся, відчинив для неї двері й провів її з кімнати.

— "Тім знає", — процитував він, коли повернувся до свого стільця. — А Тім рішуче заявив, що ножа в неї в руках не було.

Вестон промовив серйозним голосом:

— Я думаю, кожен чоловік на його місці відчув би себе зобов'язаним сказати так само.

— Столовий ніж видається не дуже зручною зброєю для вбивства.

— Але то був ніж для розрізання стейків, містере Дейвентрі. Того вечора в меню були стейки. Ножі для розрізання стейків дуже гострі.

— Я не можу примусити себе повірити, що дівчина, з якою ми щойно розмовляли, спроможна вгородити ніж у людину, Вестоне.

— Поки що й не треба в це вірити. Могло бути так, що місіс Кендел вийшла в сад до вечері, стискаючи в руці ніж, який вона взяла з одного зі столів, де він був зайвий, — вона могла навіть не помітити, що прихопила його із собою, і вона могла десь його покласти або випустити з руки, і хтось міг знайти його й скористатися ним — мені теж важко уявити собі, що вона вбивця.

— І все ж таки, — замислено промовив Дейвентрі, — я майже переконаний: вона не розповіла нам усього, що знає. Її плутанина з часом здається дивною — де вона була й що робила там, на пляжі? Схоже, ніхто не бачив її в їдальні того вечора.

— Справді, чоловік сновигав між гостями, як завжди, — але його дружини там не було.

— Ви думаєте, вона виходила зустрічатися з кимось — з Вікторією Джонсон?

— Можливо. А може, вона бачила, хто виходив зустрічатися з Вікторією Джонсон.

— Ви подумали про Ґреґорі Дайсона?

— Ми знаємо, що він розмовляв із Вікторією раніше. Вони могли домовитися зустрітися згодом. Не забувайте, що всі рухалися по терасі вільно — пили, танцювали, виходили й заходили до бару.

— Одне слово, алібі є тільки в оркестру, — сказав Дейвентрі, криво посміхнувшись.

РОЗДІЛ ШІСТНАДЦЯТИЙ

МІС МАРПЛ ШУКАЄ ДОПОМОГИ

Якби хтось був там і побачив лагідну на вигляд стару даму, яка замислено стояла в лоджії біля свого бунгало, він би подумав, що єдина проблема, яка її хвилює, — це як провести сьогоднішній день: відвідати Джеймстаун, поїхати на мис Пелікан і там пообідати чи провести тихий ранок на пляжі.

Проте лагідна стара дама думала зовсім про інше — вона була у войовничому настрої.

— Треба щось робити, — сказала міс Марпл, звертаючись до самої себе.

До того ж вона була переконана, що не можна втрачати жодної хвилини часу. Ішлося про дуже нагальну справу.

Але кого вона зможе переконати в тому факті, який очевидний для неї? Вона не сумнівалася в тому, що й сама докопалася б до істини, якби мала час.

Вона вже з'ясувала чимало. Чимало, але не досить. А часу більше не було.

Міс Марпл із гіркотою усвідомлювала, що на цьому острові, який був земним раєм, вона не має звичних союзників.

Вона з жалем згадувала своїх друзів в Англії — сера Генрі Клітерінґа, який завжди був готовий уважно вислухати її, його хрещеника Дермота, чий статус у Скотленд-Ярді останнім часом дуже підвищився, але він досі був готовий повірити, що коли міс Марпл висловлює якусь думку, то за нею завжди щось є.

Але чи стане цей тубільний офіцер поліції з лагідним голосом звертати увагу на наполягання старої леді? Доктор Ґрем? Але їй потрібен був не доктор Ґрем — надто лагідний і нерішучий, безперечно, він не був чоловіком, здатним на швидкі рішення та швидкі дії.

Міс Марпл, почуваючи себе скромним посланцем Господа Всевишнього, майже викрикнула в біблійному дусі:

— Хто піде за мною? Кого мені послати?

Вона не відразу зрозуміла, що звук, який долинув до її вух через мить, був відповіддю на її молитву — навпаки. Якимсь куточком своєї свідомості вона сприйняла той вигук, як окрик чоловіка, що кличе свого собаку:

— Гей!

Міс Марпл, поглинута своєю нерозв'язною проблемою, не звернула на нього уваги.

— Гей!

Тепер цей окрик пролунав уже гучніше й примусив міс Марпл неуважно озирнутися навкруги.

— Гей ви! — нетерпляче викрикнув містер Рейфаєл утретє. І додав: — Я до вас звертаюся.

Міс Марпл не відразу зрозуміла, що "Гей ви!" містера Рейфаєла адресувалося їй. Раніше ніхто в такий спосіб її не кликав. Таке звертання аж ніяк не можна було назвати джентльменським. Проте міс Марпл не обурилася, бо люди рідко обурювалися дещо дивними діями та вчинками містера Рейфаєла. Він був законом для самого себе, і люди сприймали його таким. Міс Марпл подивилася на той простір, який відокремлював її бунгало від його оселі. Містер Рейфаєл сидів у своїй лоджії і махнув рукою, кличучи її.

— Ви гукали мене? — запитала вона.

— Звичайно, я гукав вас, — відповів містер Рейфаєл. — А кого ви, думали, я гукав — кота? Ходіть сюди.

Міс Марпл пошукала очима свою сумочку, підняла її й перетнула простір між їхніми бунгало.

— Я не можу підійти до вас, якщо хтось мені не допоможе, — пояснив містер Рейфаєл, — тому й довелося вам підійти до мене.

— О, так, — сказала міс Марпл. — Я все розумію.

Містер Рейфаєл показав на стілець, що стояв поруч із ним.

— Сідайте, — сказав він, — я хочу поговорити з вами. Щось, до біса, дивне відбувається на цьому острові.

— Так. Справді, — погодилася міс Марпл, сідаючи на вказаний стілець. За звичкою вона дістала своє плетиво й поклала його собі на коліна.

— Тільки не починайте плести, — сказав містер Рейфаєл. — Я цього терпіти не можу. Ненавиджу жінок, які плетуть. Це дратує мене.

Міс Марпл поклала свою роботу назад у сумку. Вона зробила це не з виглядом служниці, яка виконує розпорядження свого пана, а радше з виглядом лікаря, що поступається перед забаганкою вередливого пацієнта.

— Тут багато базікають про всяку всячину, — сказав містер Рейфаєл, — і я ладен об заклад побитися, що ви серед найперших базік. Ви та пастор із його сестрою.

— Нічого дивного, що люди базікають за тих обставин, які тут склалися, — відповіла міс Марпл.

— Дівчину з цього острова вбивають ножем. Знаходять у кущах. Це вбивство може бути цілком звичайним. Той чоловік, із яким вона жила, міг приревнувати її до іншого або знайшов собі іншу дівчину, а вона приревнувала і влаштувала йому скандал. Секс у тропіках. Щось таке. А ви що скажете?

— Ні, — сказала міс Марпл, хитаючи головою.

— Місцева влада теж так не думає.

— Вам вони, певно, розповідають більше, аніж могли б розповісти мені.

— Усе одно я ладен об заклад побитися, що ви знаєте більше про це, ніж я. Ви наслухалися чимало теревенів.

— Звичайно, наслухалася, — погодилася міс Марпл.

— Вам же, певно, немає чого робити, крім як слухати теревені?

— У такий спосіб часто можна здобути корисні відомості.

— А знаєте, — сказав містер Рейфаєл, — щодо вас я припустився помилки, хоч я й не часто помиляюся в людях. Але ви далеко не така проста жінка, якою спочатку мені здавалися. Усі ці чутки про майора Полґрейва та про історії, які він розповідав… Ви думаєте, його вколошкали, чи не так?

— Боюся, що так.

— То це правда, — сказав містер Рейфаєл.

Міс Марпл набрала повні груди повітря.

— І цю правду встановлено? — запитала вона.

— Встановлено й точно встановлено. Мені розповів Дейвентрі. Я не розголошую таємницю, бо результати розтину тіла все одно стануть відомі. Ви щось сказали Ґремові, він пішов до Дейвентрі, Дейвентрі пішов в адміністрацію, а адміністрація інформувала поліцію, там вирішили, що історія зі смертю майора видається підозрілою, тож вони відкопали старого Полґрейва, щоб оглянути його тіло.

— І що вони в ньому знайшли? — запитала міс Марпл і замовкла, чекаючи на відповідь.

— Вони виявили, що він проковтнув смертельну дозу чогось такого, чого й лікар не зможе вимовити правильно. Наскільки я можу пригадати, це звучить приблизно як дифлоргексагоналетилкарбензол. Але думаю, це не точна назва, бо поліційний лікар умисне зробив її такою складною, щоб ніхто не зрозумів, про що справді йдеться. Ця речовина, можливо, називається дуже просто — евіпан, або веронал,

або сироп Істона, або щось таке. Але подали наукову назву, щоб збити з пантелику непрофесіоналів. У всякому разі її чимала доза, думаю, спричиняє смерть, а симптоми цієї смерті схожі на смерть від високого кров'яного тиску, тим більше, що майор увечері добре наковтався алкоголю. Тому його смерть усім здалася цілком природною й ніхто не помітив у ній чогось незвичайного. Лише сказали "старий бідолаха" і швиденько його закопали. А тепер вони сумніваються, що в нього взагалі був високий тиск. Він казав вам про це коли-небудь?

— Ні.

— От бачите! А всі сприйняли це як очевидний факт.

— Мабуть, він казав людям, що тиск у нього високий.

— Це так само, як у розповідях про привидів, — прокоментував містер Рейфаєл. — Ви ніколи не зустрінете чоловіка, який бачив привида на власні очі. З ним зустрівся або троюрідний брат його тітки, або приятель, або приятель приятеля. Та облишмо це поки що. Вони думали, він мав високий кров'яний тиск, бо знайшли в його кімнаті пляшечку з пігулками, які контролюють кров'яний тиск, — і тепер ми підходимо до найголовнішого, — я думаю, дівчина, яку було вбито, розповідала всім, що пляшечку поставив туди хтось інший, а насправді вона належала тому чоловікові на ім'я Ґреґ.

— У містера Дайсона справді високий кров'яний тиск. Його дружина згадувала про це, — сказала міс Марпл.

— Отже, пляшечку поставили в кімнаті Полґрейва, щоб створити враження, ніби він страждав від високого кров'яного тиску, і надати його смерті природного вигляду.

— Саме так, — сказала міс Марпл. — І дуже розумно поширили чутку про те, що в нього був підвищений кров'яний тиск. Але ж ви знаєте, як легко поширити чутку. Я їх наслухалася за своє життя.

— Не сумніваюся, ви їх наслухалися, — сказав містер Рейфаєл.

— Досить тільки щось натякнути то там, то там, — сказала міс Марпл. — Ви не запевняєте, що знаєте це з якихось власних джерел, ви тільки говорите, що місіс В сказала вам, що полковник С сказав їй. Чутка завжди приходить до вас із других рук, із третіх рук або з четвертих, і дуже важко з'ясувати, хто випустив її у світ першим. Атож, чутку пустити легко. І люди розповідатимуть її і повторюватимуть іншим, так, ніби вони це бачили на власні очі.

— Хтось повівся вельми розумно, — замислено промовив містер Рейфаєл.

— Так, — сказала міс Марпл. — Я думаю, хтось повівся розумно.

— Та дівчина щось бачила або щось знала і спробувала когось шантажувати, я думаю, — сказав містер Рейфаєл.

— Вона могла й не розуміти, що це шантаж, — сказала міс Марпл. — У цих великих готелях часто відбуваються події, про які покоївки знають, але постояльці не хочуть, щоб про них довідався хтось іще. Тож вони платять дівчатам великі чайові або купують подарунки за нерозголошення своїх таємниць. Вікторія, можливо, спочатку й не здогадувалася про важливість того, що вона знала.

— А проте дістала удар ножем у спину вчора вночі, — зауважив містер Рейфаєл.

— Так. Певно, хтось не хотів дозволити їй говорити.

— Справді? Цікаво послухати, що ви думаєте про все це.

Міс Марпл подивилася на нього замисленим поглядом.

— Чому ви думаєте, що я знаю більше, ніж ви, містере Рейфаєл?

— Можливо, що й ні. Але я хотів би послухати ваш аналіз того, що ви знаєте.

— Але чому?

— Тут немає чого особливо робити, — сказав містер Рейфаєл, — крім як робити гроші.

Міс Марпл здавалася злегка здивованою.

— Робити гроші? Тут?

— Звідси можна послати з дванадцяток закодованих телеграм за день, — сказав Рейфаєл. — Так я тут розважаюся.

— Торгівля пакетами акцій? — із сумнівом запитала міс Марпл голосом людини, яка говорить іноземною мовою.

— Щось подібне, — погодився Рейфаєл. — Змагання з чужими мізками. Лихо в тому, що ця діяльність забирає в мене не так багато часу, тож я й зацікавився цією справою. Вона розбудила мій інтерес. Полґрейв присвячував чимало свого часу базіканню з вами. Ніхто більше не міг витримати того базіку, я думаю. Що він вам розповідав?

— Він розповів мені багато історій, — сказала міс Марпл.

— Я знаю. Більшість із них були неймовірно занудними. І їх доводилося вислуховувати не один раз. Якщо йому випадала нагода, він міг розповісти кожну три або й чотири рази.

— Я знаю, — сказала міс Марпл. — Боюся, така вада властива кожному старому джентльмену.

Містер Рейфаєл подивився на неї гострим поглядом.

— Я не розповідаю історій, — сказав він. — Кажіть далі. Це почалося з однієї з історій Полґрейва, чи не так?

— Він сказав мені, що знає вбивцю, — мовила міс Марпл. — У цьому немає нічого дивного, — додала вона своїм лагідним голосом, — бо таке буває з усіма.

— Я не зовсім вас зрозумів, — промовив містер Рейфаєл.

— Я не хочу сказати нічого конкретного, але, думаю, ви не станете заперечувати, містере Рейфаєл, що коли ви переберете в пам'яті спогади про всілякі події, що відбувалися у вашому житті, то вам неодмінно пригадається такий випадок, коли хтось досить безтурботно промовив фразу, подібну до: "О, я добре знав Такого-то-й-такого — він помер дуже несподівано, і ходила чутка, ніби його дружина допомогла йому переправитися на той світ, але, думаю, то були плітки". Ви ж чули, як люди кажуть щось подібне, чи не так?

— Справді, таке буває. Але навряд чи хто сприймає ці балачки всерйоз.

— Саме так, — сказала міс Марпл, — але майор Полґрейв був дуже серйозним чоловіком. Либонь, він тішився, розповідаючи свою історію. Він сказав, що має фотографію вбивці. Він збирався показати її мені, але не показав.

— Чому?

— Бо він щось побачив, — сказала міс Марпл. — Власне, побачив когось, я думаю. Його обличчя густо почервоніло, він запхав фотографію назад до свого гамана й почав розмовляти на іншу тему.

— Кого ж він побачив?

— Я про це багато думала, — сказала міс Марпл. — Я сиділа біля свого бунгало, а він — майже навпроти мене, і хоч би що він там побачив, він побачив через моє праве плече.

— Когось, хто йшов тоді по стежці, яка була за вашим правим плечем, стежкою, яка біжить від струмка та автостоянки?

— Так.

— І хто ж тоді йшов по стежці?

— Містер і місіс Дайсони та полковник і місіс Гілінґдон.

— Хтось іще?

— Ні, я більш нікого там не побачила. Щоправда, ваше бунгало також було на лінії його погляду…

— Он як. Тоді ми повинні включити до числа підозрюваних також Естер Волтерс і мого слугу Джексона. Правильно я мислю? Кожне з цих двох, я думаю, могло вийти з бунгало й повернутися назад, перш ніж ви встигли його побачити.

— Звичайно, могло, — сказала міс Марпл. — Я обернула голову не зразу.

— Дайсони, Гілінґдони, Естер, Джексон. Один із них — убивця. Або ще я, — докинув він.

Ця думка спала йому пізніше. Міс Марпл слабко всміхнулася.

— Але ж він розповідав про вбивцю як про чоловіка?

— Атож.

— У такому разі Евелін Гілінґдон, Лакі та Естер Волтерс відпадають. Таким чином, ваш убивця — якщо вся ця надумана ахінея правдива — це або Дайсон, або Гілінґдон, або мій Джексон із його добре підвішеним язиком.

— Або ви, — додала міс Марпл.

Містер Рейфаєл пустив її останнє зауваження повз вуха.

— Не говоріть дурниць, які мене дратують, — промовив він. — Я скажу вам одну річ, яка вражає мене й на яку ви, схоже, не звернули увагу. Якщо вбивця один із цих трьох, то чому, в біса, старий Полґрейв не впізнав його раніше? Чорт забирай, адже всі вони сиділи й дивилися один на одного протягом двох останніх тижнів. Де тут глузд?

— Я думаю, глузд тут є, — сказала міс Марпл.

— Поясніть тоді, де ви його бачите.

— Ви, певно, звернули увагу на те, що в історії майора Полґрейва сам він ніколи не бачив чоловіка, про якого йдеться. Цю історію розповів йому один лікар. Той лікар подарував йому фотографію як курйоз. Майор Полґрейв міг дивитися на ту фотографію дуже пильно, коли вона тільки потрапила йому до рук, але потім він просто запхав її до свого

гамана й зберігав там як сувенір. Лише вряди-годи діставав її звідти й показував тому, кому розповідав свою історію. А крім того, містере Рейфаєл, ми не знаємо, як давно це сталося. Він не згадав про це, коли розповідав мені свою історію. Тобто він міг розповідати її всім, хто хотів його слухати, упродовж багатьох років. П'ятьох років, десятьох, а може, і більше. Деякі з його історій про полювання на тигра мали місце не менш як двадцять років тому.

— Та певно, що не менше, — сказав містер Рейфаєл.

— Тому я й на мить не припускаю, що майор Полґрейв упізнав би обличчя на фотографії, якби він випадково зустрівся з тим чоловіком. На мою думку, сталося, — і я майже переконана, що сталося саме так, — що коли він став розповідати мені свою історію, він почав нишпорити в гамані, шукаючи фотознімок, дістав його, подивився на обличчя на ньому, а тоді підняв погляд угору й побачив те саме обличчя або обличчя, дуже на нього схоже, яке наближалося до нього з відстані в десять-дванадцять футів.

— Так, — погодився містер Рейфаєл, — так, це варіант можливий.

— Він геть розгубився, швидко запхав фотографію назад у свій гаман і почав голосно говорити про щось інше.

— Але він не міг бути певним, — сказав містер Рейфаєл із глибокою переконаністю в голосі.

— Звісно, не міг, — погодилася міс Марпл. — Але згодом він, безперечно, дуже уважно роздивився ту фотографію, знову придивився до чоловіка і спробував зрозуміти, чи то була лише подібність, чи справді йшлося про одну й ту саму особу.

Містер Рейфаєл міркував хвилину або дві, потім похитав головою.

— Тут якась помилка. Мотив убивства майора неадекватний. Абсолютно неадекватний. Коли він розповідав вам свою історію, то говорив голосно, чи не так?

— Так, — сказала міс Марпл, — дуже голосно. — Таким був його звичай.

— Ви маєте слушність. У нього справді був звичай кричати. То кожен, хто підходив, міг почути, що він сказав?

— Я думаю, його було чути на добрій відстані.

Містер Рейфаєл знову похитав головою. Він сказав:

— Це фантастично, надто фантастично. Кожен може засміятися, почувши таку історію. Такий собі старий бовдур розповідає те, що розповіли йому, і показує фотографію, і все це нібито має стосунок до вбивства, скоєного багато років тому. Або принаймні рік або два тому. Чому це має тривожити чоловіка, про якого йдеться? Ніяких доказів, лише кілька чуток, історія з третіх рук. Він може навіть визнати схожість, він може сказати: "А я й справді схожий на того хлопця! Ха-ха!" Ніхто не повірив би в те, що старий Полґрейв упізнав його. Не заперечуйте, бо я йому теж не повірив би. Ні, тому чоловікові, якщо то й справді був той чоловік, не було чого боятися, абсолютно не було. На це звинувачення він міг би лише засміятися. Навіщо йому було вбивати старого Полґрейва? У цьому не було жодної необхідності. Ви повинні це розуміти.

— Я все розумію, — сказала міс Марпл. — Проте я не готова погодитися з вами. І це мене тривожить надзвичайно. Настільки тривожить, що вчора я не могла заснути всю ніч.

Містер Рейфаєл подивився на неї пильним поглядом.

— Послухаймо, що у вас на думці, — спокійно промовив він.

— Я можу помилятися, — завагалася міс Марпл.

— Либонь, ви й справді помиляєтеся, — сказав Рейфаєл із притаманною йому цілковитою відсутністю такту, — та все одно послухаймо, які думки обсідали вас у години перед світанком.

— Дуже сильний мотив міг бути в тому випадку, якби…

— Якби що?

— Якби незабаром — і дуже скоро — готувалося ще одне вбивство.

Містер Рейфаєл витріщився на неї. Він спробував трохи підтягтися й випростатися в кріслі.

— Поясніть свою думку, — сказав він.

— Я так погано вмію пояснювати. — Міс Марпл говорила швидко й досить незв'язно. Рожевий рум'янець забарвив їй щоки. — Припустімо, хтось планує вбивство. Якщо ви пам'ятаєте, то в історії, яку розповів мені майор Полґрейв, ішлося про чоловіка, чия дружина померла за підозрілих обставин. Потім, через певний проміжок часу, було скоєне ще одне вбивство за таких самих обставин. Дружина чоловіка з іншим ім'ям померла так само, і лікар сказав, що він упізнав того самого чоловіка, хоч той і змінив ім'я. Отже, складається враження, — сподіваюся, ви зі мною згодні, — що в того суб'єкта подібні злочини увійшли у звичку.

— Ви маєте на увазі Сміта й наречених, яких він топив у ванні?

— Я читала, чула та й із власного досвіду знаю, що коли чоловікові, який скоїв свій перший злочин, щастить уникнути покарання, то це його,

так би мовити, підбадьорює. Він думає, що скоїти вбивство легко, що він надто розумний, аби його могли викрити. І він повторює його. А наприкінець, як ви сказали і як ото сталося зі Смітом, котрий топив своїх наречених у ванні, це перетворюється на звичку. Такий хронічний злочинець щоразу вбиває в іншому місці й щоразу під іншим ім'ям. Але його злочини дуже схожі між собою. Так мені здається, хоч я можу й помилятися…

— Але ви певні, що не помиляєтеся, чи не так? — запитав містер Рейфаєл із проникливою переконаністю.

Міс Марпл провадила, не відповівши на його запитання:

— Але якщо мої припущення слушні і якщо цей суб'єкт підготував усе для вбивства, яке має відбутися тут, щоб позбутися своєї чергової дружини, третьої або четвертої, у такому разі історія майора Полґрейва важить для нього, бо вбивця не захоче, щоб була проведена будь-яка аналогія. Якщо ви пам'ятаєте, то Сміта спіймали саме так. Обставини злочину привернули увагу якогось чоловіка, що порівняв його з давнішим убивством, описаним у газетній вирізці, яка зберігалася в нього. Тож ви повинні розуміти, що якщо ця злочинна особа спланувала й підготувала злочин, який вона має намір скоїти незабаром, то вона не могла дозволити, щоб майор Полґрейв усім розповідав свою історію та показував ту фотографію.

Вона замовкла й подивилася на містера Рейфаєла поглядом, у якому читалася тверда переконаність.

— Отже, ви розумієте, що він мусив діяти швидко й так швидко, як тільки міг.

— Фактично, це сталося того ж таки вечора, так?

— Так, — підтвердила міс Марпл.

— Блискавична операція, але в рамках можливого. Підкинути пігулки в кімнату Полґрейва, розпустити чутку про те, що в нього високий кров'яний тиск, і долити в його улюблений пунш кілька крапель рідини з назвою, що має чотирнадцять складів. Ви так це собі уявляєте?

— Саме так. Але цей злочин уже позаду й про нього можна не турбуватися. Нас має турбувати злочин майбутній. Тепер, коли майора Полґрейва усунуто з дороги, а фотографію знищено, той чоловік скоїть убивство, яке він собі спланував.

Містер Рейфаєл присвиснув.

— То ви вже все обміркували, чи не так?

Міс Марпл кивнула головою. Вона сказала досі невластивим для себе голосом, рішучим і майже диктаторським:

— І ми повинні перешкодити цьому. Ви повинні перешкодити цьому, містере Рейфаєл.

— Я? — здивовано запитав Рейфаєл. — А чому я?

— Бо ви чоловік багатий і впливовий, — сказала міс Марпл, не вдаючись до зайвих мудрувань. — Люди не зможуть не звернути увагу на те, що ви скажете або запропонуєте. Мене ж вони не стануть слухати й протягом хвилини. Вони скажуть, що я старушенція, яка уявляє собі казна-що.

— Вони це можуть, — погодився містер Рейфаєл. — Дурість притаманна людям. Однак мушу сказати, якщо послухати вашу звичайну балачку, то дуже важко припустити, що ви маєте в голові якісь мізки. А проте ви вмієте мислити логічно. Дуже мало жінок наділені цим умінням. — Він незручно засовався у своєму кріслі. — Куди, в біса, заподілися Естер і Джексон? Мене треба перенести. Ні, ви цього не

робіть. У вас не досить сили. Не знаю, що вони думають, покинувши мене тут самого-одного.

— Я піду і знайду їх.

— Ні, ви нікуди не йдіть. Залишайтеся тут і спробуймо розв'язати цю головоломку. Хто з них? Безтурботний Ґреґ? Спокійний Едвард Гілінґдон чи мій слуга Джексон? Убивця хтось із них трьох, чи не так?

РОЗДІЛ СІМНАДЦЯТИЙ

МІСТЕР РЕЙФАЄЛ БЕРЕТЬСЯ ЗА ДІЛО

— Я не знаю, — сказала міс Марпл.

— Як, не знаєте? А про що ми з вами розмовляли протягом останніх двадцятьох хвилин?

— Мені спало на думку, що, можливо, я помиляюся…

Містер Рейфаєл витріщився на неї.

— Усе ж таки в голові у вас забагато сміття! — сказав він із виразом огиди. — А ви ж здавалися такою впевненою у своїх висновках!

— О, я цілком упевнена — у тому, що стосується вбивства. Я не впевнена щодо того, хто вбивця. Бачте, я довідалася, що майор Полґрейв мав у своєму запасі не одну історію про вбивство — ви самі казали, що він розповідав вам про жінку, схожу на Лукрецію Борджіа…

— Справді розповідав. Але ж то була зовсім інша історія.

— Я знаю. А місіс Волтерс нібито чула від нього про когось, кому запхали голову в газову піч…

— Але ж та історія, яку він розповів вам…

Міс Марпл дозволила собі урвати його — таке рідко траплялося з містером Рейфаєлом.

Вона заговорила зі щирістю, у якій бринів майже розпач, і лише зрідка плутаючись.

— Невже ви не розумієте, як важко бути впевненою в чомусь. Уся причина в тому, що дуже часто людина не слухає, що їй розповідають. Запитайте місіс Волтерс, вона сказала мені те саме: спочатку ви слухаєте, але потім ваша увага послаблюється, ваш розум починає блукати туди-сюди, і несподівано до вас доходить, що ви чогось не почули. От і я раптом засумнівалася, чи не пропустила я чогось, хай і дуже трошки, між історією про чоловіка, яку він мені розповідав, і тією миттю, коли він дістав свого гаманця і сказав: "А не хочете подивитися на фотографію вбивці?"

— Але ж ви думали, що то була фотографія чоловіка, про якого він вам розповідав?

— Я так думала — справді. Досі мені не спадало на думку, що могло бути й не так. Але тепер — як я можу бути певна?

Містер Рейфаєл подивився на неї замисленим поглядом.

— Проблема з вами полягає в тому, — сказав він, — що ви надто совісна. Налаштувати себе так рішуче, а потім почати вагатися — велика помилка. Спочатку ви не вагалися. Якщо ви спитаєте мою думку, то базікання із сестрою пастора та з усіма іншими не пішло вам на користь.

— Можливо, ви й маєте слушність.

— Але облишмо це поки що. Повернімося до того, з чого ви почали. Бо в дев'ятьох випадках із десятьох перші висновки виявляються правильними — така моя думка. Отже, ми маємо трьох підозрюваних. Розгляньмо їх по черзі. Ви віддаєте комусь перевагу?

— Мабуть, що ні, — сказала міс Марпл. — Усі троє виглядають нездатними на вбивство.

— Розгляньмо спершу Ґреґа, — сказав містер Рейфаєл. — Я терпіти не можу цього суб'єкта. Проте це не робить його вбивцею. Але проти нього є один або два факти. Ті бісові пігулки від високого тиску належали йому. Він міг без жодних проблем скористатися ними.

— Це було б надто очевидно, чи не так? — заперечила міс Марпл.

— Я не переконаний, — сказав містер Рейфаєл. — Зрештою, головне було в тому, щоб зробити свою справу швидко, а в Ґреґа пігулки були напохваті. У злочинця не було часу на те, щоб шукати пігулки в когось іншого. Припустімо, що це все-таки Ґреґ. Ну гаразд. Якщо він хотів прибрати свою любу дружину Лакі (то була б добра робота, й у цьому випадку я цілком на його боці), то я не бачу його мотиву. Судячи з усього, він багатий. Успадкував купу грошей від першої дружини. Можливо, він і справді її вколошкав. Але з цим покінчено, і він вийшов сухим із води. Але Лакі — вбога родичка його першої дружини. Грошей у неї нема, і якби він хотів прибрати її з дороги, то тільки для того, щоб одружитися з кимось іще. Ви не чули ніяких пліток на цю тему?

Міс Марпл похитала головою.

— Ні, не чула. Щоправда, він… е… е… надто галантний у своєму ставленні до всіх жінок.

— Як ви старомодно висловлюєтеся! — сказав містер Рейфаєл. — Він, звичайно, поводиться з жінками, як жеребець, але для нас цього не досить. Нам треба чогось більшого. Тож перейдімо до Едварда Гілінґдона. Ось це справді темна коняка, якщо такі бувають.

— Він мені не здається щасливою людиною, — сказала міс Марпл.

Містер Рейфаєл подивився на неї замисленим поглядом.

— А ви вважаєте, убивця має бути щасливою людиною?

Міс Марпл кахикнула.

— Мій досвід підказує мені, що так.

— Я не думаю, що досвід у вас такий великий, — сказав містер Рейфаєл.

Міс Марпл могла б довести йому, що він помиляється в цьому своєму припущенні. Але вона не стала з ним сперечатися. Джентльмени, вона знала, не люблять, коли їм указують на очевидні факти.

— Мені Гілінґдон навіть подобається, — сказав містер Рейфаєл. — У мене враження, що між ним і його дружиною відбувається щось дуже дивне. Ви це помітили?

— О, так, — сказала міс Марпл. — Я це помітила. На людях вони поводяться досконало, звичайно, але цього слід було сподіватися.

— Ви, певно, знаєте про таких людей більше, ніж я, — сказав містер Рейфаєл. — Отже, вони ні в чому не порушують правил доброго смаку, та все одно існує ймовірність того, що з якихось суто джентльменських

міркувань Едвард Гілінґдон розглядає можливість прибрати зі своєї дороги Евелін Гілінґдон. Ви зі мною згодні?

— Якщо так, — сказала міс Марпл, — то повинна існувати інша жінка.

Вона похитала головою з невдоволеним виглядом.

— Я не можу позбутися відчуття, — я справді не можу його позбутися, — що все далеко не так просто, як може здатися.

— Ну а кого ми розглянемо наступним — Джексона? Мене ми виключимо з розгляду.

Міс Марпл уперше усміхнулася.

— А чому ми маємо виключати вас, містере Рейфаєл?

— Бо якщо ви хочете обговорювати мою кандидатуру на роль убивці, то повинні обговорювати її з кимось іншим, а не зі мною. Говорячи на цю тему зі мною, ви лише марнуєте час. А проте я вас запитую, хіба не логічно виключити мене з розгляду? Адже я цілком безпорадний, мене витягують із ліжка, мов манекен, одягають, возять у кріслі на коліщатах, виводять на прогулянку, підтримуючи під обидві руки. Який шанс я маю піти й когось уколошкати?

— Не менший шанс, аніж будь-хто, — бадьорим голосом сказала міс Марпл.

— І як ви це собі уявляєте?

— Думаю, ви погодитеся, що мізки у вас є?

— Звісно, вони в мене є, — підтвердив містер Рейфаєл. — І в значно більшій кількості, аніж у будь-кого в цій спільноті, я сказав би.

— А якщо ви маєте мізки, — розвивала свої міркування міс Марпл, — то вони допоможуть вам подолати ті фізичні труднощі, які перешкоджають вам бути вбивцею.

— Це було б не так легко!

— Авжеж, — погодилася міс Марпл. — Це було б не так легко. Але я думаю, містере Рейфаєл, що ви отримали б від цього втіху.

Містер Рейфаєл досить довго дивився на неї, а потім раптом зареготав.

— А ви нахабна бабуся! — сказав він. — Анітрохи не схожа на ту пухнасту стару леді, якою ви здаєтеся, чи не так? То ви справді думаєте, що я вбивця?

— Ні, — сказала міс Марпл. — Я так не думаю.

— А чому?

— Саме тому, що ви маєте мізки. А маючи мізки, ви можете добути більшість речей, які вам треба, не вдаючись до вбивства. Убивство — це для дурнів.

— І зрештою, кого я мав би вбивати, нехай мені біс?

— Це дуже цікаве запитання, — сказала міс Марпл. — Я ще не мала втіхи достатньо поговорити з вами, щоб розвинути відповідну теорію.

Усмішка містера Рейфаєла стала ще ширшою.

— Розмови з вами можуть бути небезпечними, — сказав він.

— Розмови завжди небезпечні, якщо вам є що приховувати, — сказала міс Марпл.

— Можливо, ви й маєте слушність. Повернімося до Джексона. Що ви думаєте про Джексона?

— Мені важко щось сказати про нього. Я, по суті, не мала жодної нагоди поговорити з ним.

— Отже, щодо нього ви не маєте якоїсь певної думки?

— Він трохи мені нагадує, — замислено промовила міс Марпл, — одного молодика, що працює клерком в одній із міських контор неподалік від того села, у якому я живу, Джонаса Парі.

— І що ви можете про нього сказати? — запитав містер Рейфаєл і замовк, чекаючи відповіді.

— Він не заслуговував на похвалу.

— Джексон теж не надто заслуговує на похвалу. А проте мене він задовольняє. Він першокласний фахівець у своїй галузі й не протестує, коли я на нього сварюся. Він знає, що одержує від мене дуже високу платню, а тому мириться з усіма незручностями служіння мені. Я б не поклався на нього там, де потрібна довіра, але довіряти йому я не маю потреби. Можливо, його минуле бездоганне, можливо — ні. Його рекомендаційні листи були в повному порядку, але в них я помітив певну стриманість. На щастя, я не маю злочинних таємниць, а тому шантажувати мене немає як.

— Ви не маєте злочинних таємниць, — замислено повторила міс Марпл. — Але ж, містере Рейфаєл, бізнесові таємниці ви, безперечно, маєте?

— Якщо й маю, то не там, де Джексон може до них добутися. Ні, Джексон, у якомусь розумінні, можливо, і слизький суб'єкт, але в ролі вбивці я його не бачу. Я сказав би, що такий спосіб поведінки йому не властивий.

Він помовчав хвилину, а потім несподівано проголосив:

— Знаєте, якщо відійти трохи назад або вбік і добре подивитися на всі ці фантастичні події: від майора Полґрейва та його безглуздих історій до того, що сталося потім, — то можна відзначити, що вони були спрямовані не в той бік. Я та особа, яку треба було вбити.

Міс Марпл подивилася на нього з легким подивом.

— Головна роль мала дістатися мені, — пояснив містер Рейфаєл. — Хто завжди виступає жертвою в детективних романах? Літні чоловіки з великими грішми.

— При тому існує багато людей, які мають усі підстави бажати їм якнайшвидшої смерті, щоб одержати бодай частину цих грошей, — сказала міс Марпл. — Це також правда?

— Тут буває по-різному, — пояснив містер Рейфаєл. — Я маю всі підстави стверджувати, що п'ятеро або шестеро людей у Лондоні не проливатимуть сліз, прочитавши мій некролог у "Таймс". Але вони не пішли б так далеко, щоб прискорити мій перехід до кращого світу. Зрештою, навіщо це їм? Смерть може забрати мене в будь-який день. Усі й так дивуються, що я досі топчу ряст на цій землі. І найбільше здивовані лікарі.

— Ви маєте, звичайно, велику волю до життя, — сказала міс Марпл.

— Вам це здається дивним?

Міс Марпл похитала головою.

— О, ні, — сказала вона. — Я вважаю це цілком природним. Ми цінуємо життя набагато більше, воно здається нам набагато цікавішим, коли існує ризик утратити його. Можливо, так не має бути, але так воно є. Коли ти молодий, дужий і здоровий і все життя в тебе попереду, тобі не так важливо — житимеш ти чи не житимеш. Саме молоді люди найчастіше накладають на себе руки внаслідок нещасливого кохання, а іноді від звичайної тривоги або стурбованості. Але старі люди знають, наскільки цінне життя й наскільки воно цікаве.

— Пхе! — зневажливо пирхнув містер Рейфаєл. — Ви їх більше слухайте, тих старих здохляків!

— Але ж я правду сказала, чи не так? — запитала міс Марпл.

— О, так, — сказав містер Рейфаєл, — це майже правда. Але ви згодні, що я маю рацію, коли кажу, що мене мали обрати жертвою?

— Це залежить від того, чи хтось здобуде вигоду внаслідок вашої смерті, — сказала міс Марпл.

— Ніхто насправді, — сказав містер Рейфаєл. — Крім, звичайно, моїх конкурентів по бізнесу, котрі, як я вже сказав, можуть спокійно розраховувати на те, що надовго я на цьому світі не затримаюся. Я не такий дурень, щоб розділити між своїми родичами велику суму грошей їм дістанеться не так багато, після того як уряд забере свою левову частку. Усі необхідні розпорядження я зробив уже кілька років тому. Дарчі записи, розпорядження про опіку над майном і таке інше.

— Джексон, наприклад, матиме якусь вигоду від вашої смерті?

— Він не отримає жодного пенні, — весело заявив містер Рейфаєл. — Я плачу йому вдвічі більше, аніж міг би заплатити за його послуги хтось інший. Я збільшив йому платню за те, що йому доводиться терпіти мою лиху вдачу. Тому він чудово знає, що багато втратить, коли я помру.

— А місіс Волтерс?

— Те саме можна сказати й про Естер. Вона добра дівчина. Першокласний секретар, розумна, з лагідною вдачею, розуміє всі мої примхи, оком не моргне, коли я втрачаю терпець, пускає повз вуха всі ті слова, якими я її ображаю. Вона поводиться як добра гувернантка, якій доручено доглядати бешкетну й вередливу дитину. Вона дратує мене іноді, але хто мене не дратує? У ній немає нічого надзвичайного. Вона не більш як пересічна молода жінка з багатьох поглядів, але я не зміг би знайти іншу, яка підходила б мені більше. Життя в неї було нелегким. Одружилася з чоловіком, який виявився непутящим. Я сказав би, вона ніколи не мала клепки в голові, коли доходило до чоловіків. Це властиво деяким жінкам. Вони готові прихилитися до кожного, хто розповідає їм легенду про своє тяжке життя. Вони завжди переконані в тому, що кожен чоловік потребує жіночого розуміння. Що, одружившись із нею, він забуде про всі свої вади і зробить її щасливою. Проте від чоловіків цього типу годі чекати такого перетворення. Хай там як, а на щастя Естер, її непутящий чоловік помер; він хильнув зайвого на одній із вечірок і потрапив під автобус. Естер треба було виховувати доньку, і вона знову пішла працювати секретаркою. Вона зі мною вже п'ять років.

Я від самого початку дав їй зрозуміти, що їй нема на що розраховувати, коли я помру. Я від самого початку став давати їй дуже велику платню, і цю платню я щороку збільшував на двадцять п'ять відсотків. Проте хоч би якими порядними й чесними були люди, ніколи не слід довіряти нікому, — ось чому я дав зрозуміти Естер з усією ясністю, що їй немає чого сподіватися після моєї смерті. З кожним роком, який мені пощастить прожити, її платня зростатиме. Якщо вона

щороку відкладатиме більшу її частину, — і я думаю, вона це робить, — то вона стане цілком забезпеченою жінкою на той час, коли я вріжу дуба. Я взяв на себе витрати, пов'язані з освітою її доньки, і поклав до банку певну суму грошей для дівчини, які вона зможе одержати, коли досягне повноліття. Тому місіс Естер влаштована дуже вигідно. Моя смерть, дозвольте вам це сказати, спричинилася б до великих фінансових збитків для неї. — Він подивився на міс Марпл твердим і пильним поглядом. — Вона все це цілком розуміє. Естер — жінка розважлива.

— А які в неї стосунки з Джексоном? — запитала міс Марпл.

Містер Рейфаєл скинув на неї коротким поглядом.

— Ви щось помітили? — запитав він. — Так, я думаю, що Джексон не раз позирав на неї хтивим оком, а надто віднедавна. Він, звичайно, хлопець вродливий, але там йому нема на що сподіватися. Насамперед цьому завадять класові відмінності. Вона стоїть на один щабель вище від нього на суспільній драбині. Не дуже багато. Якби вона стояла набагато вище, це не мало б такого значення, але нижній прошарок середнього класу дуже ревниво оберігає своє становище. Її мати була шкільною вчителькою, а батько — банківським клерком. Звичайно, для Джексона Естер — заманлива перспектива, але він її не здобуде.

— Тихше — вона підходить! — попередила міс Марпл.

Обоє подивилися на Естер Волтерс, яка йшла по стежці готелю в їхньому напрямку.

— Гарна дівчина, — сказав містер Рейфаєл, — але жодної краплі шику. Не знаю навіть, чому це в неї не виходить, адже вдягнена вона елегантно.

Міс Марпл зітхнула. То було зітхання, яке вихоплюється в кожної жінки, хоч би скільки їй було років, коли вона бачить, як інша жінка нехтує можливості, даровані їй природою. Те, чого бракувало Естер, називалося по-різному в різні періоди життя міс Марпл. "Не досить приваблива", "не сексапільна", "без вогника в погляді". Прегарне волосся, рум'янець на щоках, карі очі, стрункa фігура, приємна усмішка, але їй бракує чогось такого, що примушувало б кожного чоловіка повертати голову, коли він проминає її на вулиці.

— Їй треба одружитися знову, — сказала міс Марпл, стишивши голос.

— Звичайно, треба. Вона була б доброю дружиною для порядного чоловіка.

Естер Волтерс підійшла до них, і містер Рейфаєл сказав якимсь не дуже природним голосом:

— Нарешті ви тут! Де ви заподілися?

— Таке враження, ніби всі надсилали сьогодні телеграми, — сказала Естер. — Усі хочуть їхати звідси…

— Хочуть їхати звідси? Через убивство?

— Думаю, що так. Бідолашний Тім Кендел глибоко стурбований.

— І не дивно. Не пощастило цьому молодому подружжю, мушу сказати.

— Я знаю. Вони, певно, залізли в борги, щоб купити такий великий готель. Вони мріяли про успіх і задля цього тяжко працювали.

— Вони добре трудилися, — погодився містер Рейфаєл. — Тім дуже здібний і дуже працьовитий хлопець. А вона мила дівчина — і приваблива теж. Вони обоє працювали, як негри, хоч тут це порівняння й не годиться, бо тут негри зовсім не прагнуть надриватися на роботі, наскільки я міг бачити. Я бачив, наприклад, як один чорний лобуряка видерся на кокосову пальму, щоб добути собі сніданок, а тоді завалився спати на всю решту дня. Приємне життя.

Він додав:

— Ми тут обговорюємо вбивство.

Естер Волтерс здавалася здивованою. Вона обернула голову до міс Марпл.

— Я помилився щодо неї, — сказав містер Рейфаєл із притаманною йому прямотою. — Мені здавалося, від цих старушенцій нема ніякої користі — лише плетуть і правлять теревені. Але ця має трохи олії в голові. Вона, схоже, вміє користуватися своїми очима та вухами.

Естер Волтерс подивилася на міс Марпл вибачливим поглядом, але міс Марпл не образилася.

— Це мав бути комплімент, — пояснила їй Естер.

— Я зрозуміла, — сказала міс Марпл. — І я також розумію, що містерові Рейфаєлу все дозволено чи, принаймні, він думає, що йому все дозволено.

— Мені все дозволено? Як вас розуміти?

— Що вам дозволено бути брутальним, коли вам хочеться бути брутальним.

— Хіба я був брутальним? — здивовано запитав містер Рейфаєл. — Пробачте, якщо я образив вас.

— Ви мене не образили, — сказала міс Марпл. — Для вас я роблю скидку.

— Ну, гаразд, не гнівайтеся. Естер, принесіть стілець і поставте його тут. Ви можете бути потрібні.

Естер піднялася на терасу бунгало й принесла звідти легке плетене крісло.

— Що ж, продовжмо нашу нараду, — сказав містер Рейфаєл. — Ми почали зі старого Полґрейва, небіжчика, та його нескінченних історій.

— О, з ним було нелегко, — зітхнула Естер. — Зазвичай я намагалася втекти від нього завжди, коли могла.

— Міс Марпл була терплячішою, — сказав містер Рейфаєл. — Скажіть мені, Естер, він коли-небудь розповідав вам історію про вбивцю?

— О, так, — сказала Естер. — Кілька разів.

— Якою вона була? Послухаймо, у якому варіанті пам'ятаєте її ви.

— Ну… — почала Естер і замовкла, міркуючи. — Проблема в тому, — сказала вона тоном вибачення, — що я слухала його не дуже уважно. Як й у випадку з тією жахливою історією про полювання на лева в Родезії, я призвичаїлася майже не слухати його.

— То розкажіть нам те, що вам запам'яталося.

— Здається, це почалося від якоїсь газетної статті про вбивство. Майор Полґрейв сказав, що він пережив досвід, який мала далеко не кожна людина. Він фактично зустрівся з убивцею віч-на-віч.

— Зустрівся? — вигукнув містер Рейфаєл. — Він справді застосував слово "зустрівся"?

Естер здавалася спантеличеною.

— Я думаю, так. — Потім додала із сумнівом у голосі: — А може, він сказав: "Я можу показати вам убивцю".

— То як він усе-таки сказав? Тут є істотна різниця.

— Я не можу сказати точно… Здається, він сказав, що може показати мені чиюсь фотографію.

— Оце вже краще.

— А потім він дуже багато говорив про Лукрецію Борджіа.

— До дідька Лукрецію Борджіа. Ми знаємо про неї все.

— Він говорив про отруйників і про те, що Лукреція була гарна й мала прекрасне руде волосся. Він сказав, що у світі існувало набагато більше жінок-отруйниць, аніж ми про це знаємо.

— Боюся, так воно і є, — підтвердила міс Марпл.

— І він говорив про те, що отрута — зброя жінок.

— Тут, схоже, він відхилився від тієї теми, що нас цікавить, — сказав містер Рейфаєл.

— Нічого дивного, він завжди відхилявся від теми, коли розповідав свої історії. І тоді я переставала слухати й лише вряди-годи перепитувала для годиться: "Так?" або "Справді?", або "Не може бути!"

— Що ви пам'ятаєте про фотографію, яку він збирався вам показати?

— Нічого не пам'ятаю. Можливо, то був знімок, який він бачив у газеті…

— Він показав вам те фото чи не показав?

— Фото? Ні, не показав. — Вона похитала головою. — Я цілком переконана, що не показав. Він сказав, що то була гарна жінка й ви ніколи б не подумали, що вона вбивця, якби подивилися на неї.

— На неї?

— Ось бачите! — вигукнула міс Марпл. — Це все так заплутує.

— Він говорив про жінку? — запитав містер Рейфаєл.

— О, так.

— Фотографія була фотографією жінки?

— Так.

— Не може бути!

— Але він так сказав, — наполягала Естер. — Він сказав: "Вона тут, на цьому острові. Я покажу її вам, а тоді розповім вам усю історію".

Містер Рейфаєл вилаявся. Він не пом'якшував слів, викладаючи все, що думає про покійного майора Полґрейва.

— Існує ймовірність, — закінчив він свою тираду, — що він не сказав жодного правдивого слова!

— Це стає цікавим, — промурмотіла міс Марпл.

— То ось до чого ми прийшли, — сказав містер Рейфаєл. — Старий бовдур починав свої розповіді з мисливських історій. Полювання на диких кабанів зі списом, стрілянина по тиграх і слонах, чудесний порятунок від розлюченого лева. Одна або дві з них, можливо, відповідали дійсності. Інші були чистою вигадкою, а якісь відбувалися з кимось іншим. Потім він перейшов на тему вбивства і став розповідати історію за історією, так, ніби вони відбувалися з ним самим. Я ладен поставити десять проти одного, що більшість із них були мішаниною прочитаного ним у газетах або побаченого на телеекрані.

Він звернув звинуватливий погляд на Естер.

— Ви зізналися, що не слухали його уважно. Можливо, ви хибно зрозуміли те, що він вам розповідав.

— Я певна, він говорив про жінку, — уперто відповіла Естер, — бо я, звісно, намагалася вгадати, хто ж вона така.

— І хто ж вона, ви думаєте? — запитала міс Марпл.

Естер почервоніла й здавалася трохи збентеженою.

— О, я, власне… я не хотіла б…

Міс Марпл не стала наполягати. Вона подумала, що присутність містера Рейфаєла перешкоджає їй з'ясувати, якими ж були здогади Естер. Про це вона потім зможе спокійно довідатися в розмові віч-на-віч між двома жінками. І була ще можливість того, що Естер Волтерс брехала. Природно, міс Марпл не сказала цього вголос. Вона відзначила це як можливість, але не була схильна вірити в неї. По-перше, вона не думала, що Естер Волтерс — брехуха (хоч певним ніколи не можна бути), а по-друге, не бачила причини в такій брехні.

— Але ж ви кажете, — містер Рейфаєл тепер обернувся до міс Марпл, — ви кажете, він розповів вам ту вигадку про вбивцю і про те, що має його фотографію, яку наготувався показати вам.

— Я справді так думала.

— Ви так думали? Ви були цілком переконані!

Міс Марпл енергійно запротестувала.

— Ніколи не буває легко переказати якусь розмову й передати слова другої сторони з абсолютною точністю. Вам завжди хочеться перескочити на те, що вам здається цілком природним, і потім ви приписуєте своєму співрозмовникові ці слова. Майор Полґрейв справді розповів мені свою історію. Він розповів, що чоловік, від якого він її почув, той лікар, показав йому фото вбивці, але якщо я хочу бути цілком чесною, то повинна визнати, що насправді він сказав мені такі слова: "Ви хочете подивитися фото вбивці?" і, природно, я припустила, що це було те саме фото, про яке він щойно розповідав. Що це була фотографія того самого конкретного вбивці. Але я повинна визнати, що, можливо, — це дуже малоймовірна можливість, але вона існує, — внаслідок асоціації думок він переключився з тієї фотографії, яку йому показували в минулому, на фото зовсім іншого вбивці, зняте вже тут і зовсім недавно.

— Жінки! — розчаровано пирхнув містер Рейфаєл. — Усі ви однакові, усе ваше диявольське поріддя! Ви не можете бути точними. Ви ніколи не впевнені, що ж насправді було. І куди ж ми повертаємося тепер? Евелін Гілінґдон чи Ґреґова дружина, Лакі? Усе тепер перемішалося.

Поруч пролунало тихе, делікатне покашлювання. Артур Джексон стояв біля ліктя містера Рейфаєла. Він підійшов так нечутно, що ніхто не помітив його.

— Час робити масаж, сер, — нагадав він.

Містер Рейфаєл умить закипів гнівом.

— Чого ви підкрадаєтеся до мене так нечутно? Ви мене налякали.

— Пробачте, сер.

— Я думаю, що не стану сьогодні робити масаж. Усе одно ніякої користі від нього мені нема.

— О, сер, вам не слід так думати, — заперечив йому Джексон із веселою професійною наполегливістю. — Вам відразу стане набагато гірше, коли ви припините робити масаж.

І він спритно обернув крісло на коліщатах. Міс Марпл підвелася на ноги, усміхнулася Естер і пішла на пляж.

РОЗДІЛ ВІСІМНАДЦЯТИЙ

ДУМКА ДУХОВНОЇ ОСОБИ ІНОДІ СУПЕРЕЧИТЬ ІНТЕРЕСАМ ЖИТТЯ

І

Пляж того ранку був досить безлюдний. Ґреґ, як завжди, хлюпався у воді, Лакі лежала долілиць на піску, виставивши під сонячні промені засмаглу спину, добре змащену кремом, і її русяве волосся розсипалося по плечах. Гілінґдонів там не було. Сеньйора де Каспеаро, оточена групою джентльменів, лежала обличчям догори й щось розповідала по-іспанському глибоким гортанним голосом. Кілька французьких та іспанських дітлахів, сміючись, гралися біля самої води. Канонік і міс Прескот сиділи в пляжних кріслах, спостерігаючи за тим, що відбувалося навкруг них. Біля міс Прескот стояло зручне крісло, і міс Марпл підійшла туди й сіла.

— О Боже, — сказала вона, глибоко зітхнувши.

— Яке нещастя, — озвалася міс Прескот.

Ці слова виражали їхнє спільне ставлення до насильницької смерті.

— Бідолашна дівчина, — сказала міс Марпл.

— Надзвичайно сумна й трагічна подія, — підтвердив канонік.

— Спочатку ми хотіли поїхати звідси, Джеремі і я, — сказала міс Прескот. — Але потім вирішили залишитися. Якби ми поїхали, ми вчинили б несправедливо стосовно до Кенделів. Зрештою, це не їхня провина — таке могло б статися де завгодно.

— Посеред життя ми перебуваємо в обіймах смерті, — урочисто проказав канонік.

— Для них дуже важливо, знаєте, домогтися успіху на цьому місці, — мовила міс Прескот. — Адже вони вклали в цю справу весь свій капітал.

— Дуже мила дівчина, — сказала міс Марпл, — але вигляд у неї віднедавна поганий.

— Вона дуже нервує, — погодилася міс Прескот. — Звісно, її родина… — і вона похитала головою.

— Я думаю, Джоун, — сказав канонік, і в тоні його голосу пролунав легкий докір, — що існують деякі речі…

— Усім про це відомо, — сказала міс Прескот, — адже її родина живе в нашій частині світу. Її двоюрідна бабуся була вельми дивною особою, а один із її дядьків роздягнувся до голого тіла на одній зі станцій метро. На станції Ґрін-Парк, якщо не помиляюся.

— Джоун, такого, я думаю, з ними більше не повториться.

— Це дуже сумно, — сказала міс Марпл, хитаючи головою, — хоч така форма божевілля є досить поширеним явищем. Коли я працювала в доброчинній організації, що надавала допомогу Вірменії, один вельми шанований священнослужитель учворив те саме. Вони зателефонували його дружині, і вона відразу приїхала й відвезла його додому в кебі, загорнутого в ковдру.

— Звісно, з найближчими родичами Молі все гаразд, — сказала міс Прескот. — Щоправда, вона ніколи не була в добрих стосунках із матір'ю, але сьогодні так мало дівчат перебувають у добрих стосунках зі своїми матерями.

— Який жаль, — сказала міс Марпл, хитаючи головою, — адже молода дівчина потребує, щоб мати передавала їй свій досвід та своє знання світу.

— Це справді так, — з ентузіазмом підтримала її міс Прескот. — Одного разу Молі сплуталася з чоловіком — вельми небажаним, як я розумію.

— Таке буває часто, — сказала міс Марпл.

— її родина, звісно, була проти. Вона їм нічого не розповіла. Вони почули про того обранця Молі від цілком сторонньої людини. Звісно, мати наказала дочці привести його до них додому, щоб вони могли як слід із ним познайомитися. Це, наскільки мені відомо, дівчина відмовилася зробити. Вона сказала, що не хоче його принижувати. Для нього було б образливо прийти в її родину, щоб усі там почали його оглядати. Так, ніби він кінь, сказала вона.

Міс Марпл зітхнула.

— Треба так багато такту, коли розмовляєш із молодими, — пробурмотіла вона.

— У результаті вони заборонили їй зустрічатися з ним.

— Але сьогодні це неможливо, — сказала міс Марпл. — Дівчата працюють, і вони мають змогу зустрічатися з людьми незалежно від того, чи забороняє їм хтось це чи ні.

— Та потім, на щастя, — провадила міс Прескот, — вона познайомилася з Тімом Кенделом, і той небажаний чоловік зійшов зі сцени. Ви не можете собі уявити, як раділа родина.

— Я сподіваюся, вони не виявляли свою радість надто очевидно, — сказала міс Марпл. — Бо це часто відбиває в дівчат охоту зустрічатися з пристойними хлопцями.

— А й справді.

Думки міс Марпл перенеслися в далеке минуле. Колись під час партії в крокет вона познайомилася з одним юнаком. Він здавався таким милим, веселим, майже богемним у своїх поглядах. А потім, несподівано, дуже сподобався її батькові. Батько визнав його достойним

кандидатом на руку дочки, він став вільно бувати в їхньому домі, і міс Марпл зрештою дійшла висновку, що він занудний. Дуже занудний.

Канонік, схоже, заснув, і міс Марпл спробувала наблизити розмову до теми, яка її так цікавила.

— Звичайно, ви дуже багато знаєте про це місце, — сказала вона тихим голосом, щоб не розбудити каноніка. — Ви приїздили сюди протягом кількох років, чи не так?

— Ми були тут торік і за два роки до того. Ми дуже любимо Сент-Оноре. Тут завжди можна зустріти вельми приємних людей. Не тих багатіїв, що так люблять похизуватися, розкидаючись грішми.

— Отже, ви добре знайомі з Гілінґдонами та Дайсонами?

— Так, досить добре.

Міс Марпл кахикнула і ще стишила голос.

— Майор Полґрейв розповів мені дуже цікаву історію, — сказала вона.

— У нього був великий запас історій, чи не так? Звісно, він багато подорожував. Бував в Африці, в Індії, навіть у Китаї, здається.

— Так, справді, — сказала міс Марпл. — Але я мала на увазі не ті історії. Історія, про яку я згадала, була пов'язана з одним зі щойно згаданих мною людей.

— Справді? — запитала міс Прескот.

У її голосі прозвучала щира зацікавленість.

— Так. — Міс Марпл дозволила своєму поглядові ковзнути по пляжу, туди, де Лакі підставила сонцю свою спину. — Добре засмагла, правда ж, — зауважила міс Марпл. — А яке в неї гарне волосся! Майже того самого кольору, що й у Молі Кендел, чи не так?

— Єдина різниця в тому, — сказала міс Прескот, — що в Молі колір волосся природний, а в Лакі він із пляшки.

— Облиш, Джоун, — запротестував канонік, несподівано прокинувшись. — Тобі не здається, що ти надто категорична?

— Я не категорична, — ядучим голосом заперечила міс Прескот. — Я просто констатую факт.

— Її волосся мені дуже подобається, — сказав канонік.

— Звичайно. Тому вона це й робить. Але я запевняю тебе, любий Джеремі, що воно не одурить жодну жінку й на мить. Правда ж, не одурить? — звернулася вона до міс Марпл.

— Боюся, що ні, — погодилася з нею міс Марпл. — Звичайно, у мене немає того досвіду, який маєте ви, а проте, боюся, цей колір усе ж таки неприродний. Варто подивитися на корінці волосся через кожні п'ять або шість днів…

Вона поглянула на міс Прескот, й обидві кивнули одна одній зі спокійною жіночою впевненістю. Канонік, схоже, знову провалився в сон.

— Майор Полґрейв справді розповів мені дивовижну історію, — промурмотіла міс Марпл, — про… я, власне, не зовсім зрозуміла про кого. Іноді я трохи недочуваю. Він, як мені здалося, розповідав або натякав…

І вона зробила паузу.

— Я знаю, що ви хочете сказати. Свого часу про це багато говорили…

— Ви маєте на увазі той час, коли…

— Коли померла перша місіс Дайсон. Її смерть була цілком несподіваною. Фактично, усі вважали її malade imaginaire[4] — іпохондричкою. Тому, коли в неї стався напад і вона раптово померла, були, звісно, всілякі чутки.

— А якихось неприємностей тоді не було?

— Лікар був спантеличений. Він був зовсім молодим чоловіком і не мав великого досвіду. Він належав до тих лікарів, які схильні всі хвороби лікувати антибіотиками. Вони, як правило, не завдають собі клопоту пильно оглядати хворого й не переймаються тим, що саме відбувається з ним. Вони просто рекомендують йому приймати ті або ті пігулки, а якщо вони не допомагають, то пробують інші. Так, я думаю, лікар був спантеличений, але вона начебто мала раніше проблеми зі шлунком. Принаймні, так сказав її чоловік, і тому не було підстав припускати, що там щось не так.

— Але ви особисто думаєте…

— Звичайно, я нічого не можу стверджувати конкретно, але, враховуючи загальну думку більшості людей, маю всі підстави сумніватися…

— Джоун! — Канонік мало не підстрибнув на своєму місці. Вигляд у нього був войовничий. — Мені дуже не до вподоби — мені справді дуже не до вподоби — чути, як поширюються ці погані плітки. Ми завжди намагалися боротися проти цього. Не бачити зла, не слухати про зло, не

говорити про зло — а ще важливіше, не думати про зло. Таким має бути девіз кожного християнина й кожної християнки.

Дві жінки поринули в мовчанку. Їхнє виховання не дозволяло їм не зважати на критику духовної особи. Але в глибині своїх душ вони були невдоволені, сердиті й анітрохи не каялися. Міс Прескот подивилася на брата з очевидним роздратуванням. Міс Марпл дістала своє плетиво й дивилася на нього. Але, на їхнє щастя, випадок був на їхньому боці.

— Mon pere[5], — сказав чийсь тоненький і дзвінкий голос. То було одне з французьких дітей, які гралися біля самої води. Дівчинка підійшла непоміченою й тепер стояла біля крісла каноніка Прескота.

— Mon pere, — знову проспівала вона.

— Що? Так, моя люба. Oui, qu'est-ce qu'ilya, ma petite?[6]

Дівчинка пояснила. У них виникла суперечка щодо того, чия черга плавати на надувних крилах й виникли ще якісь проблеми, пов'язані з дотриманням пляжного етикету. Канонік Прескот дуже любив дітей, а надто малих дівчаток. Він завжди з радістю погоджувався бути | арбітром у їхніх суперечках. Він підвівся й пішов слідом за дитиною до води. Міс Марпл і міс Прескот зітхнули з полегкістю і швидко обернулися одна до одної.

II

— Джеремі — і цілком слушно — дуже не любить злостивих пліток, — сказала міс Прескот, — але ж не можна пускати повз вуха все, що говорять люди. А в той час, як я вже сказала, було багато балачок.

— Справді багато? — зацікавлено озвалася міс Марпл, заохочуючи співрозмовницю до подальшої розповіді.

— Ця молода жінка — здається, її тоді звали міс Ґрейторекс, точно не пригадую — доводилася нібито кузиною місіс Дайсон і доглядала її. Вона давала їй ліки й усе таке. — Місіс Прескот зробила невідомо навіщо коротку паузу. — І звичайно ж, як я розумію, — міс Прескот стишила голос, — мали місце шури-мури між містером Дайсоном і міс Ґрейторекс. Чимало людей це помічали. Я хочу сказати, що такі речі неможливо приховати в такому місці, як це. Розповідали також цікаву історію про те, як Едвард Гілінґдон дістав для неї якісь ліки в аптеці.

— То Едвард Гілінґдон теж був до цього причетний?

— Атож, вона причарувала і його. Люди це помічали. Лакі — або міс Ґрейторекс — нацьковувала їх один на одного. Ґреґорі Дайсона й Едварда Гілінґдона. Вона завжди була жінкою дуже привабливою, цього не можна не визнати.

— Хоч тепер вона вже не така молода, якою була колись, — відповіла міс Марпл.

— Звісно, не така. Але вона завжди вміла подати себе й добре нафарбуватися. Звісно, не така яскрава, як тоді, коли була лише вбогою родичкою. Про свою кузину, як вважали, Лакі дуже піклувалася. Але бачите, що з того вийшло.

— Але що там була за історія з аптекою — і як про це довідалися?

— Річ у тім, що це сталося не в Джеймстауні, а тоді, коли вони перебували на Мартиніці. Французи, наскільки мені відомо, не так пильно ставляться до наркотичних ліків, як ми, той аптекар щось комусь розповів, й історія стала відомою. Та ви ж знаєте, як відбуваються такі речі.

Міс Марпл це знала краще, аніж будь-хто.

— Він розповів, що полковник Гілінґдон прийшов купувати ліки, не знаючи, що він купує, бо весь час зазирав у папірець, де було написано назву тих ліків. Одне слово, як я вже сказала, почалися розмови.

— Але я не можу зрозуміти, чому полковник Гілінґдон… — почала міс Марпл, спохмурнівши.

— Я думаю, його просто використали. Хай там як, а Ґреґорі Дайсон одружився майже через непристойно короткий час після смерті дружини. Десь через місяць, якщо я не помиляюся.

Вони подивилися одна на одну.

— Але справжньої підозри не виникло? — запитала міс Марпл.

— Ні, були тільки розмови. Можливо, жодної краплини правди в них не було.

— Майор Полґрейв так не думав.

— Він вам так сказав?

— Я не дуже уважно слухала, — зізналася міс Марпл. — Мені лише цікаво запитати, чи не сказав він того самого й вам?

— Він показав мені її одного дня, — повідомила міс Прескот.

— Та невже? Він справді показав на неї?

— Так. Правду кажучи, я спочатку думала, що він показує на місіс Гілінґдон. Він засміявся хрипким сміхом і сказав: "Погляньте он на ту жінку. На мою думку, це і жінка, яка скоїла вбивство й вийшла сухою з води". Я, звичайно, була приголомшена і сказала: "Ви, звичайно,

жартуєте, майоре Полґрейв", а він сказав: "Так, так, моя люба леді, назвімо це жартом". Дайсони й Гілінґдони сиділи за столом зовсім близько від нас, і я злякалася, що вони почують. А майор захихотів і сказав:

"Я не хотів би разом випивати з тією особою й дозволяти їй готувати мені коктейль. Це було б те саме, що вечеряти з Борджіа".

— Як цікаво, — сказала міс Марпл. — А він згадував... про фотографію?

— Я не пам'ятаю... Ви маєте на увазі вирізку з газети?

Міс Марпл, уже готова відповісти, стулила рота. Сонце на мить заховалося за тінню. Евелін Гілінґдон зупинилася біля них.

— Доброго ранку, — сказала вона.

— А я сушила собі голову, куди ви заподілися, — сказала міс Прескот, піднявши голову й весело усміхаючись.

— Я була в Джеймстауні, мені там треба було купити дещо.

— Он як.

Міс Прескот озирнулася навколо неуважним поглядом, й Евелін Гілінґдон сказала:

— О, я не брала Едварда із собою. Чоловіки ненавидять, коли їх водять по крамницях.

— Ви знайшли що-небудь цікаве?

— Це було не просто ходіння по крамницях. Мені треба було в аптеку.

З усмішкою та легким поклоном вона пішла далі, вниз по пляжу.

— Такі вони приємні люди, Гілінґдони, — сказала міс Прескот, — хоч зрозуміти її не так легко, правда ж? Я хочу сказати, вона завжди люб'язна та приємна й усе таке, але це не допомагає пізнати її краще.

Міс Марпл замислено кивнула головою.

— Ніколи не знаєш, що вона думає, — сказала міс Прескот.

— Можливо, так воно й краще, — сказала міс Марпл.

— Пробачте?

— Та я нічого такого не сказала, але я завжди мала відчуття, що її думки навряд чи комусь сподобалися б.

— О, я розумію, що ви маєте на увазі, — сказала з дещо спантеличеним виразом обличчя міс Прескот. Вона провадила, трохи змінивши тему: — Здається, вони мають дуже гарний маєток у Гемпширі та сина — чи то двох синів — які нещодавно переселилися — чи то один із них переселився — до Вінчестера.

— А ви добре знаєте Гемпшир?

— Ні. Майже зовсім не знаю. Думаю, їхній маєток десь поблизу від Олтона.

— Зрозуміло. — Міс Марпл зробила паузу, а потім запитала: — А де живуть Дайсони?

— У Каліфорнії, — сказала міс Прескот. — Це коли вони вдома. Вони майже весь час мандрують.

— Ти так мало знаєш про людей, яких ти зустрічаєш під час своїх мандрів, — сказала міс Марпл. — Я хочу сказати — як би мені це висловити, — ти знаєш тільки те, що вони захочуть розповісти тобі про себе. Наприклад, я досі не знала, що Дайсони живуть у Каліфорнії.

Міс Прескот здавалася здивованою.

— Я певна, містер Дайсон про це згадував.

— Так. Достоту так. Саме це я й мала на увазі. І те саме маємо у випадку Гілінґдонів. Тобто коли ви кажете, що вони живуть у Гемпширі, то ви просто повторюєте те, що вони вам сказали, чи не так?

Міс Прескот, схоже, стривожилася.

— Ви хочете сказати, вони не живуть у Гемпширі? — запитала вона.

— Ні, зовсім ні, — сказала міс Марпл тоном вибачення. — Я лише використала їх як приклад, викладаючи свої міркування про те, що ми знаємо й чого не знаємо про людей. — Вона додала: — Я вам казала, що живу в Сент-Мері-Мід, у селі, про яке ви, безперечно, ніколи не чули. Але знання про це — якщо мені буде дозволено так висловитися — не належить до вашого власного знання, чи не так?

Міс Прескот утрималася й не сказала, що їй, власне, байдужісінько, де саме живе міс Марпл. У якомусь селі на півдні Англії — і це все, що вона знала.

— Я розумію, що ви маєте на увазі, — поквапно погодилася вона, — я знаю, людям треба бути дуже обачними, коли вони виїздять за кордон.

— Я не зовсім це мала на увазі, — сказала міс Марпл.

Дивні думки снувалися в її голові. Чи справді вона знає, запитувала вона себе, що канонік Прескот і міс Прескот були справді каноніком Прескотом і міс Прескот? Вони так сказали. Доказів, що суперечили їхньому твердженню, не було. Не так важко надіти на себе високий комір, вдягтися у відповідну одіж, розмовляти, як годиться розмовляти священнослужителю. Якщо для цього існує причина.

Міс Марпл досить добре знала духовних осіб у своїй частині світу, але Прескоти походили з півночі. З Дюргема, здається? Вона не сумнівалася, що це справді Прескоти, а проте все зводилося до того самого — доводилося вірити тому, що розповідають про себе люди.

Можливо, цього треба більше остерігатися. Можливо… Вона із сумнівом похитала головою.

РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТНАДЦЯТИЙ

ЗАСТОСУВАННЯ ЧЕРЕВИКА

Канонік Прескот повернувся від води трохи засапаний (гра з дітьми завжди виснажує).

Незабаром він та його сестра повернулися до готелю, бо на пляжі їм стало надто жарко.

— Але хіба на пляжі може бути надто жарко? — зневажливо кинула сеньйора де Каспеаро, коли вони пішли. — Це нісенітниця. Але ви тільки подивіться, як вона вдягнена: її руки, її шия — усе прикрите. Хоч, можливо, для неї це й добре. Її шкіра бридка, схожа на шкіру обскубаної курки.

Міс Марпл набрала повні груди повітря. Тепер або ніколи був слушний час для розмови із сеньйорою де Каспеаро. На жаль, вона не знала, що їй сказати. Здавалося, не існує спільного ґрунту, на якому вони могли б зустрітися.

— Ви маєте дітей, сеньйоро? — запитала вона.

— Я маю трьох янголяток, — сказала сеньйора де Каспеаро, цілуючи кінчики своїх пальців.

Міс Марпл не могла зрозуміти, що це означає: чи нащадки сеньйори де Каспеаро перебувають на небесах, а чи мають янгольську вдачу.

Один із джентльменів, які крутилися біля неї, щось сказав іспанською мовою, і сеньйора де Каспеаро задоволено закинула назад голову й голосно та дзвінко засміялася.

— Ви зрозуміли, що він сказав? — запитала вона, звертаючись до міс Марпл.

— Боюся, що ні, — вибачилася міс Марпл.

— Тим краще. Він лихий чоловік.

Вони швидко по-іспанському обмінялися кількома жартівливими репліками.

— Це просто ганьба, — сказала сеньйора де Каспеаро, повертаючись до англійської мови й несподівано серйозним тоном, — що поліція забороняє нам покинути цей острів. Я гніваюся, я кричу, я тупаю ногою — а вони мені відповідають: ні. А ви знаєте, чим це закінчиться — нас усіх повбивають.

Особистий охоронець сеньйори спробував заспокоїти її.

— Але ні — запевняю вас, місце тут нещасливе. Я це зрозуміла відразу — той старий і бридкий майор, він мав лихе око — ви пам'ятаєте? Його очі дивилися в різні боки — а це погана прикмета. Щоразу, коли він дивився на мене, я робила ріжки. — І вона продемонструвала, як це робила. — Та оскільки його очі дивилися в різні боки, я не завжди могла зрозуміти, дивиться він на мене чи ні.

— У нього було скляне око, — пояснила міс Марпл. — Він пережив, наскільки мені відомо, нещасливий випадок, коли був ще зовсім молодий. То не його провина.

— А я вам кажу, що він накликав сюди лихо, бо мав лихе око.

Її рука знову вистрелила добре відомим латинським жестом — указівний палець і мізинець виставлені вперед, два середні пальці притиснуті до долонь.

— Але, — докинула вона весело, — він помер, і мені вже не треба на нього дивитися. Я не люблю дивитися на бридкі речі.

Це було, подумала міс Марпл, досить жорстокою епітафією на могилу майора Полґрейва.

Трохи нижче по пляжу Ґреґорі Дайсон вийшов із моря. Лакі перевернулася, лежачи на піску. Евелін Гілінґдон дивилася на Лакі, і вираз її обличчя з якоїсь причини примусив міс Марпл здригнутися.

"Я не можу затремтіти від холоду на цьому жаркому пляжі", — подумала вона.

Як у тій старій приповідці: "Гуска пройшла по твоїй могилі…"

Вона підвелася й повільно пішла назад до свого бунгало.

Повертаючись, вона проминула містера Рейфаєла та Естер Волтерс, які спускалися до пляжу. Містер Рейфаєл підморгнув їй. Міс Марпл не підморгнула йому у відповідь. У погляді, яким вона подивилася на нього, було щось подібне до несхвалення.

Вона увійшла до свого бунгало й лягла в ліжко. Почувала себе стомленою й стривоженою.

Вона не сумнівалася, що часу гаяти не можна… не можна… гаяти часу не можна… Вечоріло… Сонце опускалося за обрій… сонце… на сонце завжди треба дивитися крізь закопчене скло… Де той уламок закопченого скла, який хтось колись їй дав?..

Ні, вона не матиме в ньому потреби. Якась тінь напливла на сонце й затулила його. Тінь. Тінь Евелін Гілінґдон. Ні, не Евелін Гілінґдон. Тінь (які там були слова?). "Тінь із Долини Смерті". Оце вона і є. Вона мусить зробити ріжки… щоб відвернути навроки… щоб відвернути лихе око майора Полґрейва.

Її повіки затремтіли й відкрилися — вона заснула. Але тінь не зникла — хтось зазирав у її вікно.

Тінь відійшла — і міс Марпл побачила, хто то був. То був Джексон.

"Яке нахабство — отак зазирати в чужий дім, — подумала вона. І додала: — Викапаний Джонас Парі".

Таке порівняння не робило честі Джексонові.

Потім вона запитала себе, чому Джексон зазирав до її спальні. Подивитися, чи вона там? Чи переконатися, що вона там, але вона спить.

Вона підвелася з ліжка, увійшла до ванної й обережно визирнула у вікно.

Артур Джексон стояв біля дверей сусіднього бунгало. Бунгало містера Рейфаєла. Вона побачила, як він швидко розглянувся навкруги й прослизнув досередини. Цікаво, подумала міс Марпл. Навіщо йому було озиратися навкруги, наче злодію? Не було нічого на світі природнішого, як те, що він увійшов до бунгало містера Рейфаєла, адже й сам він мав у тому бунгало власну кімнату, у задній його частині. Він постійно заходив туди й виходив звідти, виконуючи різні доручення. Тож що міг означати той обережний і крадькуватий погляд навколо? "Цьому може бути лише одна причина, — подумки сказала міс Марпл, відповідаючи на власне запитання. — Він хотів переконатися в тому, що ніхто не бачить, як він заходить до бунгало саме в цю мить, бо він хоче зробити там щось не те".

Усі, звичайно, були в цей час на пляжі, крім тих, хто поїхав на якісь екскурсії. Десь через двадцять хвилин і Джексон піде на пляж, щоб виконати свій обов'язок і допомогти містерові Рейфаєлу зануритися в море. Якщо він хотів зробити щось у бунгало, аби ніхто не бачив, то це був якраз зручний час. Він переконався, що міс Марпл спить у своєму ліжку, а тому поблизу не було нікого, хто міг би побачити, що він робить. У такому разі вона повинна обманути його сподівання.

Сівши на ліжко, міс Марпл скинула свої гарні сандалі й замінила їх капцями на гумовій підошві. Потім похитала головою, скинула також капці, понишпорила у валізі й дістала звідти черевики, один із підборів на яких нещодавно застряг у щілині біля дверей. Він був тепер у розхитаному стані, і міс Марпл вправно розхитала його ще більше за допомогою пилочки для нігтів. Потім вийшла у двері, дотримуючись необхідних заходів остороги, лише з панчохами на ногах. З обережністю, якій позаздрив би й мисливець, що підкрадається проти вітру до табуна антилоп, міс Марпл обійшла навколо бунгало містера Рейфаєла. Вона завернула за ріг будинку, взула один із черевиків, які несла в руці, остаточно відірвала підбор від другого, обережно

опустилася навколішки й причаїлася під вікном. Якби Джексон щось почув, якби він підійшов до вікна й виглянув назовні, стара дама пояснила б йому що впала біля вікна, бо в неї відламався підбор. Але Джексон, либонь, не почув нічого.

Дуже, дуже обережно міс Марпл підвела голову. Вікна в бунгало були розташовані низько. Ховаючись за листям повзучої рослини, що обплітала стіну бунгало, вона зазирнула досередини…

Джексон стояв навколішки перед валізою. Валіза була відкрита, і міс Марпл побачила, що в ній було кілька відділень, папери з яких Джексон переглядав, іноді витягуючи їх із довгих конвертів. Міс Марпл не стала затримуватися на своєму посту спостереження. Вона хотіла лише з'ясувати, що робитиме Джексон, і тепер вона це знала. Джексон стромляв носа в чужі справи. Вона не могла судити, чи він шукав щось конкретне, чи просто задовольняв свої природні інстинкти. Але тепер вона знала, що Артур Джексон і Джонас Парі були не тільки схожі зовні, а й мали однакові звички.

Тепер їй залишалося тільки відступити звідти ніким не поміченою. Вона дуже обережно опустила голову й поповзла по клумбі, аж поки її не могли побачити з вікна. Після чого повернулася у своє бунгало й заховала черевики та підбор, який відірвала від одного з них. Вона подивилася на них із любов'ю. Чудове пристосування, яким вона зможе скористатися ще колись, якщо виникне потреба. Вона знову взула сандалі й, поринувши в роздуми, повернулася на пляж.

Обравши хвилину, коли Естер Волтерс пішла скупнутися, міс Марпл сіла в крісло, де щойно сиділа Естер.

Ґреґ і Лакі сміялися й розмовляли із сеньйорою де Каспеаро, створюючи великий галас.

Міс Марпл заговорила дуже тихо, майже пошепки, не дивлячись на містера Рейфаєла:

— Ви знаєте, що Джексон стромляє носа у ваші справи?

— Це мене не дивує, — сказав містер Рейфаєл. — Ви спіймали його на гарячому?

— Я побачила крізь вікно, як він відкрив одну з ваших валіз і став переглядати ваші папери.

— Певно, роздобув до неї ключ. Винахідливий молодик. Але він буде розчарований. Ніщо з того, що він там знайде, не принесе йому найменшої користі.

— Він іде сюди, — сказала міс Марпл, подивившись у бік готелю.

— Надходить час для мого ідіотського занурення в море.

Він знову заговорив — дуже спокійно:

— А щодо вас — не будьте такою ініціативною. Я не хотів би, щоб наступний похорон був вашим. Пам'ятайте про свій вік і будьте обережною. Ви ж розумієте, тут діє хтось, хто не гребує засобами.

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТИЙ

НІЧНА ТРИВОГА

I

Настав вечір. На терасі увімкнули світло. Люди вечеряли, розмовляли й сміялися, хоч не так голосно й весело, як вони розмовляли й сміялися день або два тому. Як завжди, грав шумовий оркестр.

Але танці закінчилися рано. Люди позіхали й розходилися спати. Світло погасло. Навколо запанували темрява й тиша. Готель "Золота Пальма" поринув у сон…

— Евелін! Евелін! — пролунав гострий і наполегливий шепіт.

Евелін Гілінґдон стрепенулася й перевернулася в постелі.

— Евелін! Будь ласка, прокиньтеся.

Евелін Гілінґдон рвучко підвела голову й сіла в ліжку. У дверях стояв Тім Кендел. Вона втупила в нього здивований погляд.

— Евелін, будь ласка, ви можете піти зі мною? З Молі щось негаразд. Вона хвора. Я не знаю, що з нею таке. Мабуть, проковтнула щось.

Евелін міркувала швидко й рішуче.

— Гаразд, Тіме. Я прийду. Повертайтеся до неї. Приєднаюся до вас через мить.

Тім Кендел зник. Евелін вислизнула з ліжка, накинула халат і подивилася через кімнату на друге ліжко. Її чоловік, здавалося, і не прокинувся. Він лежав, відкинувши голову вбік, і спокійно дихав. Евелін на мить завагалася, потім вирішила не будити його. Вийшла у двері й швидко попрямувала до головної будівлі, проминула її й підійшла до бунгало Кенделів. Тім чекав її у дверях.

Молі лежала в ліжку. Очі в неї були заплющені, а дихання явно не було природним. Евелін нахилилася над нею, закотила їй повіку, помацала пульс, а тоді подивилася на столик біля ліжка. Там була порожня склянка, з якої зовсім недавно випили воду. Поруч стояла порожня пляшечка з-під таблеток. Евелін підняла її.

— Тут були її снодійні пігулки, — сказав Тім, — але ця пляшечка була наполовину повна ще вчора або позавчора. Певно, вона проковтнула їх багато.

— Ідіть і покличте доктора Ґрема, — сказала Евелін. — По дорозі розбудіть когось із ваших кухарів і накажіть їм зварити міцну каву. Міцну, наскільки можливо. І покваптеся.

Тім побіг виконувати доручення. За дверима він зіткнувся з Едвардом Гілінґдоном.

— Пробачте, Едварде.

— Що тут відбувається? — запитав Гілінґдон. — Що сталося?

— Це Молі. Евелін із нею. Я біжу покликати лікаря. Мабуть, мені треба було спершу побігти до нього, але я… я не був переконаний, і подумав, що Евелін знатиме, як нам бути. Молі дуже не сподобалося б, якби я привів лікаря без потреби.

Він побіг геть. Едвард Гілінґдон якусь хвилину дивився йому навздогін, а потім увійшов до спальні.

— Що відбувається? — запитав він. — Це серйозно?

— А, ось і ти, Едварде. Я не знала, будити тебе чи не будити. Ця дурна дитина чогось наковталася.

— Їй погано?

— Цього не можна сказати, не знаючи, скільки пігулок вона проковтнула. Не думаю, що їй буде дуже погано, якщо ми прийшли вчасно. Я послала по каву. Якщо ми зможемо примусити її випити бодай трохи міцної кави…

— Але навіщо вона це утнула? Ти ж не думаєш… — і він не докінчив фразу.

— Що ти хотів сказати? — запитала Евелін.

— Ти ж не думаєш, що вона зробила це через розслідування… поліцію… і таке інше?

— Можливо, звісно. Такі речі вселяють велику тривогу людям із надто вразливою психікою.

— Молі не виглядала на людину, чия психіка надто вразлива.

— Цього ніколи не вгадаєш, — сказала Евелін. — Іноді втрачають самовладання люди, від яких ніхто цього не чекав.

— Атож, я пам'ятаю… — і він знову не договорив.

— Істина полягає в тому, — сказала Евелін, — що ти нічого ні про кого не знаєш. — Вона додала: — Навіть про найближчих тобі людей…

— Чи не надто далеко ти зайшла зі своїм порівнянням, Евелін? Чи не надто ти перебільшуєш?

— Не думаю. Коли ти думаєш про людей, то уявляєш їх у тому образі, який сам для себе створив.

— Я тебе знаю, — спокійно сказав Гілінґдон.

— Ти думаєш, що ти мене знаєш.

— Ні. Я в цьому переконаний. — І він додав: — А ти знаєш мене.

Евелін подивилася на нього, а тоді знову обернулася до ліжка. Вона взяла Молі за плечі й струснула її.

— Ми повинні щось робити, але гадаю, нам ліпше дочекатися, коли прийде доктор Ґрем. О, здається, я чую їх.

II

— Ну, от і все, — сказав доктор Ґрем, відступаючи назад. Він витер лоба хусточкою й зітхнув із полегкістю.

— Ви думаєте, з нею буде все гаразд, сер? — стривожено запитав Тім.

— Так, так. Ми встигли до неї вчасно. До того ж вона, мабуть, не проковтнула стільки, щоб убити себе. Через день або два вона буде цілком здорова, але протягом цих одного або двох днів почуватиме себе препогано. — Він підняв порожню пляшечку. — Хто дав їй ці пігулки?

— Лікар у Нью-Йорку. Вона нарікала на те, що не може заснути.

— Усе зрозуміло. Я знаю, що сьогодні ми, лікарі, ставимося до цих речей надто вільно. Ніхто не радить молодим жінкам, які не можуть заснути, рахувати овець, або підвестися з ліжка і з'їсти бісквіт, або написати кілька листів і знову лягти. Сьогодні люди вимагають засобів, що діяли б негайно. Іноді я думаю, що ми даремно їх до них привчаємо. Треба навчитися терпіти незручності життя. Можна, звісно, тицьнути

дитині в рот соску, щоб вона не плакала. Але ж не тицятимеш ти людині в рот соску протягом усього її життя. — Він тихо засміявся. — Я ладен об заклад побитися, що якби ви запитали міс Марпл, як вона дає собі раду, коли не може заснути, вона відповіла б, що рахує овець, уявляючи собі, як вони одна по одній пролазять під її воротьми.

Він обернувся до ліжка, де Молі вже заворушилася, її очі були тепер розплющені. Вона подивилася на них усіх без інтересу чи нікого не впізнаючи. Доктор Ґрем узяв її за руку.

— Схаменіться, моя люба, що ж ви із собою робите?

Вона закліпала очима, але нічого не відповіла. Тім узяв її за другу руку.

— Навіщо ти зробила це, Молі, навіщо? Скажи мені, навіщо?

Проте очі в неї не зворухнулися. Якщо її погляд і зупинився на комусь, то це була Евелін Гілінґдон. У ньому було навіть неясне запитання, та було важко його зрозуміти. Проте Евелін на нього відповіла:

— Тім прийшов і покликав мене, — сказала вона.

Погляд Молі ковзнув на Тіма, потім піднявся до доктора Ґрема.

— З вами тепер усе буде гаразд, — сказав доктор Ґрем, але не повторюйте цього вдруге.

— Вона цього не робила, — спокійно промовив Тім. — Я переконаний, вона цього не робила. Вона лише хотіла доброго нічного відпочинку. Можливо, пігулки спершу не подіяли, і тоді вона ковтнула ще кілька. Так, Молі?

Але вона похитала головою, ледь помітним рухом заперечення.

— Ти хочеш сказати — ти умисне їх наковталася? — запитав Тім.

І тоді Молі подала голос.

— Так, — сказала вона.

— Але чому, Молі, чому?

Її повіки затремтіли.

— Я боюся.

Вона промовила це майже нечутно.

— Боїшся? Чого ти боїшся?

Але її повіки вже опустилися.

— Ліпше дайте їй спокій, — сказав доктор Ґрем. Але Тіма годі було зупинити.

— Чого ти боїшся? Поліції? Тому що вони допитували тебе, ставили тобі запитання? Я не дивуюся. Кожен може злякатися. Але ж така їхня робота. Ніхто й на мить не припускав… — і він не докінчив фразу.

Доктор Ґрем зробив рішучий жест рукою.

— Я хочу спати, — пробелькотіла Молі.

— Це для вас найкраще, — сказав доктор Ґрем.

Він рушив до дверей, й інші пішли за ним.

— Вона спатиме добре, — сказав Ґрем.

— Я щось можу для неї зробити? — запитав Тім.

Його поведінка була звичайною поведінкою чоловіка, що боїться за здоров'я своєї хворої дружини.

— Я залишуся, якщо хочете, — запропонувала Евелін від щирого серця.

— Ой, ні, не треба. Усе буде гаразд, — відповів Тім.

Евелін підійшла до ліжка.

— Мені залишитися з вами, Молі?

Очі в Молі знову розплющилися. Вона сказала:

— Ні, не треба.

И після паузи додала:

— Тільки Тім.

Тім повернувся й сів біля ліжка.

— Я тут, Молі, — сказав він і взяв її за руку. — Спи. Я тебе не покину.

Вона кволо зітхнула, і її очі заплющилися. Лікар затримався біля бунгало, і Гілінґдони теж зупинилися.

— Ви певні, що я тут більше не потрібна? — запитала Евелін.

— Я не думаю, що ви тут потрібні, дякую вам, місіс Гілінґдон. Їй буде краще тепер сам на сам із чоловіком. Але завтра, — зрештою, Тім не може покинути напризволяще готель — я думаю, хтось повинен буде з нею побути.

— Ви гадаєте, вона може знову?.. — запитав Гілінґдон.

Ґрем роздратовано потер собі лоб.

— У таких випадках ми ніколи нічого не знаємо. Хоч це й малоймовірно. Ви самі бачили, що почуває вона себе тепер препогано. Але абсолютно бути певним, що вона до цього не повернеться, не можна. Вона могла десь заховати ще кілька таких пігулок.

— Я ніколи не подумав би, що така дівчина, як Молі, спроможна накласти на себе руки, — сказав Гілінґдон.

Ґрем сухо відповів:

— Накладають на себе руки не ті люди, що постійно говорять про самогубство, погрожують заподіяти собі смерть. У такий спосіб вони драматизують ситуацію й випускають пару.

— Молі завжди здавалася такою щасливою дівчиною. Мабуть, — завагалася Евелін, — я повинна розповісти вам дещо, докторе Ґрем.

І вона розповіла йому про свою розмову з Молі на пляжі в ту ніч, коли було вбито Вікторію. Обличчя в Ґрема було дуже серйозне, коли вона закінчила.

— Добре, що ви мені розповіли про це, місіс Гілінґдон. Тут ідеться про очевидні симптоми дуже глибокої недуги. Так. Я поговорю завтра вранці з її чоловіком.

III

— Я хочу серйозно поговорити з вами, Кенделе, про вашу дружину.

Вони сиділи в кабінеті Тіма. Евелін Гілінґдон чергувала біля ліжка Молі, а Лакі пообіцяла змінити її. Міс Марпл також запропонувала свої послуги. Бідолашний Тім розривався між необхідністю виконувати свої обов'язки в готелі та хворою дружиною.

— Я не можу цього зрозуміти, — сказав Тім. — Я більше не розумію Молі. Вона змінилася. Змінилася так, що я не можу її впізнати.

— Я так розумію, що їй сняться погані сни?

— Так. Вона часто на це нарікає.

— І відколи?

— О, я не знаю. Десь, я думаю, близько місяця — можливо, довше. Вона… ми… вважали, що це просто кошмари.

— Так, так, я розумію. Але наскільки серйознішим знаком є той факт, що вона нібито когось боїться. Вона розповідала про це вам?

— Так, розповідала. Вона сказала мені раз чи двічі, що хтось шпигує за нею.

— Так і сказала? Шпигує за нею?

— Атож, вона застосувала саме такий термін. Мовляв, це її вороги, і вони погналися за нею аж сюди.

— А вона мала ворогів, містере Кендел?

— Ні. Звичайно, не мала.

— З нею нічого не сталося в Англії, чогось такого, про що б ви знали ще до свого одруження?

— О ні, нічого подібного я не знав. Вона не дуже мирилася зі своєю родиною, але це все. Мати в неї досить ексцентрична жінка, жити з нею Молі було важко, але…

— А ви не помітили в її родині якихось ознак психічного розладу?

Тім імпульсивно розкрив рота, але відразу його й закрив. Він став совати пальцями авторучку, що лежала перед ним на столі.

Доктор сказав:

— Я повинен наголосити на тому факті, Тіме, що вам ліпше сказати мені, якщо вам відомо про такі ознаки.

— Здається, щось там трохи було. Проте нічого серйозного. Здається, вони мали тітку чи когось іншого, чия поведінка відхилялася від нормальної. Але то пусте. Я хочу сказати, що в кожній родині бувають такі відхилення.

— О так, так, справді бувають. Я не хочу лякати вас, але вони можуть свідчити про тенденцію втрачати самовладання або уявляти собі казна-що при кожному потрясінні.

— Насправді я небагато знаю, — сказав Тім. — Зрештою, люди не дуже полюбляють розповідати тобі свої сімейні історії, чи не так?

— Ні, звичайно. Але чи не мала вона раніше друга, чи не була з кимось заручена, з кимось, хто міг би потім погрожувати їй із ревнощів? Чогось подібного не було?

— Я не знаю. Не думаю. Молі справді була заручена з одним молодиком, перед тим як з'явився я. Її батьки були категорично проти, якщо не помиляюся, і вона прихилилася до того хлопця більше з почуття протесту, аніж із якоїсь іншої причини. — Він несподівано слабко всміхнувся. — Ви ж знаєте, як то буває, коли ти молодий. Якщо твій вибір засуджують, то ти тримаєшся за нього, хоч би про кого йшлося.

Доктор Ґрем посміхнувся.

— Такі випадки справді трапляються часто. Якщо твої діти обирають собі сумнівних друзів, то не варто протестувати й обурюватися. Зрештою, вони потім самі усвідомлять свою помилку. Той молодик, хоч би ким він був, не погрожував потім Молі?

— Ні, я певен, що не погрожував. Вона сказала б мені. Вона потім зрозуміла, що по-дурному й по-дитячому захопилася ним лише тому, що він мав таку погану славу.

— Так, так. Що ж, у цьому й справді, мабуть, не слід шукати нічого серйозного. Але є й інше. Схоже, ваша дружина страждає від того, що називає провалами пам'яті. То такі собі короткі фрагменти часу, протягом яких вона неспроможна контролювати свої дії. Ви про це знаєте, Тіме?

— Ні, — повільно проказав Тім. — Ні, не знаю. Вона ніколи мені про це не казала. Я помічав, — тепер пригадую, коли ви мені сказали, — що іноді вона здавалася геть неуважною і… — Він зробив паузу, міркуючи.

— Атож, тепер мені зрозуміло. Я не міг збагнути, як вона іноді забуває про найпростіші речі, забуває навіть, чи ранок тепер, чи вечір. Мабуть, я просто вважав, що вона іноді буває неуважною.

— З усього цього, Тіме, можна зробити лише один висновок. Я наполегливо раджу показати вашу дружину фахівцеві.

Тім сердито почервонів.

— Ви маєте на увазі психіатра, звичайно?

— Я не радив би вам звертати таку увагу на ярлики. Це може бути не тільки психіатр, а й невролог, психолог, але хтось такий, хто спеціалізується на тому, що ми називаємо розладом нервової системи. Такий фахівець є в Кінгстоні. Не кажучи вже про Нью-Йорк. Існує щось таке, що спричиняє нервовий переляк у вашої дружини. Якась причина, про існування якої вона може навіть не підозрювати. Ви повинні з'ясувати, у чому її проблема, Тіме. І якнайскоріше.

Він плеснув молодика по плечу й підвівся.

— Поки що причин для особливої тривоги немає. Ваша дружина має добрих друзів, і ми не спускатимемо її з очей.

— А вона не... Вона не спробує зробити це знову?

— Я вважаю це дуже малоймовірним, — сказав доктор Ґрем.

— Але цілковитої переконаності у вас нема, — сказав Тім.

— Цілковитої переконаності ніколи бути не може, це одна з тих істин, які нам відкриває наша професія.

І він знову поклав руку Тімові на плече.

— Не переживайте надміру.

— Йому легко сказати, — пробурчав Тім, коли лікар вийшов у двері. — Не переживайте! А з чого я зроблений, як він думає?

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ПЕРШИЙ

ДЖЕКСОН І КОСМЕТИКА

— Ви справді згодні, міс Марпл? — запитала Евелін Гілінґдон.

— Звичайно, моя люба, — сказала міс Марпл. — Дуже рада, що можу чимось допомогти. У моєму віці, знаєте, людина почуває себе нікому не потрібною у світі. А надто коли вона перебуває в такому місці, як це, і лише відпочиває, не маючи ніяких обов'язків. Тому я з великою радістю посиджу біля Молі. А ви можете їхати на свою екскурсію. Ви зібралися на мис Пелікан, так?

— Так — підтвердила Евелін. — І я, і Едвард любимо те місце. Мені ніколи не набридає милуватися, як пірнають птахи, ловлячи рибу. Тім тепер біля Молі. Але в нього багато справ, а залишати її саму-одну він не хоче.

— Він має цілковиту слушність, — сказала міс Марпл. — Я б теж, на його місці, її не покинула. Мало що може статися. Бо коли людина зробила таку спробу, то хіба можна бути певним, що вона більше її не вчинить? Гаразд, їдьте на свою прогулянку, моя люба.

Евелін пішла й приєдналася до невеличкого гурту людей, що чекали на неї. Там був її чоловік, Дайсони і троє або четверо інших людей. Міс Марпл переглянула свої плетільні знадоби, переконалася, що має із собою все, що їй треба, і пішла до бунгало Кенделів.

Коли вона підходила до лоджії, то почула крізь напіввідчинені засклені двері голос Тіма.

— Скажи мені, навіщо ти так зробила, Молі? Що штовхнуло тебе на це? Може, я щось зробив не так? Має бути якась причина. Скажи мені.

Міс Марпл зупинилася. У будинку запала пауза, потім Молі заговорила. Голос її був млявий і стомлений:

— Я не знаю, Тіме. Я справді не знаю. Щось на мене найшло.

Міс Марпл постукала в шибку й увійшла.

— О, ви вже прийшли, міс Марпл. Це дуже люб'язно з вашого боку.

— Ет, пусте, — сказала міс Марпл. — Я дуже рада, що можу бодай чимось допомогти. Ви дозволите мені сісти на цей стілець? У вас набагато кращий вигляд, Молі.

Я дуже рада.

— Зі мною все гаразд, — сказала Молі. — Я почуваю себе цілком нормально. Лише спати хочеться.

— Я не розмовлятиму, — сказала міс Марпл. — Ви лежіть собі спокійно і спочивайте. А я займуся своїм плетінням.

Тім Кендел скинув на стареньку вдячним поглядом і пішов. Міс Марпл зручно вмостилася на стільці.

Молі лежала на лівому боку. Вигляд у неї був виснажений і якийсь отупілий. Вона сказала голосом, що був не голосніший за шепіт:

— Це дуже мило з вашого боку, міс Марпл. Я думаю — я зараз засну.

Вона напівобернулася на подушках і заплющила очі. Її дихання стало рівнішим, хоч і було ще далеке від нормального. Тривалий досвід догляду за хворими спонукав міс Марпл майже машинально поправити простирадло й підіткнути його під матрац на своїй стороні ліжка. Коли вона так робила, її рука наштовхнулася на щось тверде й прямокутне під матрацом. Досить здивована, вона взяла ту річ і витягла її з-під матраца. То була книжка. Міс Марпл скинула швидким поглядом на дівчину в ліжку, але та лежала там зовсім тихо. Певно, вона вже заснула. Міс Марпл розгорнула книжку Вона відразу побачила, що то був сучасний трактат про нервові захворювання. Вона природно відкрилася їй на сторінці, де розповідалося про те, як починається манія переслідування та інші вияви шизофренії та схожих захворювань.

Книжка була написана не надто спеціальною мовою, її легко міг зрозуміти й нефахівець. Обличчя міс Марпл ставало дедалі серйознішим мірою того, як вона читала книжку. Через хвилину або дві вона її закрила й замислилася. Потім нахилилася й ретельно примостила книжку туди, звідки вона її взяла, — під матрац.

Вона похитала головою, відчуваючи певну розгубленість. Нечутно підвелася зі стільця, ступила кілька кроків до вікна, потім рвучко обернула голову й подивилася через плече. Очі Молі були розплющені, та коли міс Марпл обернулася, вона знову заплющила їх. Протягом хвилини або двох міс Марпл не була переконана, чи їй не уявився той швидкий і гострий погляд. То Молі лише прикидалася, ніби спить? Це могло бути цілком природнім. Вона могла боятися, що міс Марпл заговорить до неї, коли вона покаже, що не спить. Атож, найімовірніше, так воно й було.

А чи не прочитала вона в погляді Молі лукавство, у якому їй привиділося щось неприємне. "Не знаю, — сказала собі міс Марпл подумки, — у такій ситуації ти ніколи не знаєш".

Вона вирішила, що спробує поговорити з доктором Ґремом, як тільки вони зустрінуться. Повернулася на свій стілець біля ліжка. Через п'ять хвилин або десь так вирішила, що Молі справді заснула. Ніхто не зміг би лежати так нерухомо й дихати так рівно. Міс Марпл підвелася знову. Сьогодні на ній були капці на гумовій підошві. Можливо, не дуже елегантні, але чудово пристосовані до цього клімату, зручні й просторі для ніг.

Вона тихо пройшлася по спальні, зупиняючись біля обох вікон, які виходили в різних напрямках.

Прилегла до готелю територія здавалася спокійною й безлюдною. Міс Марпл повернулася назад і якийсь час стояла, ніби вагаючись, перш ніж опустилася на стілець, але відразу почула якесь тихе шарудіння зовні, схоже на човгання кроків у лоджії. Вона на мить завагалася, потім підійшла до засклених дверей, прочинила їх трохи ширше, вийшла, обернула голову до кімнати і сказала:

— Я вийду на дуже короткий час, моя люба, мені треба повернутися у своє бунгало й подивитися, куди я поклала викройку. Я була така переконана, що взяла її із собою! З вами буде все гаразд, поки я повернуся, чи не так?

Потім, обернувши голову назад, сказала, звертаючись до самої себе:

— Вона спить, бідолашна дитина.

Спокійно пройшла вздовж лоджії, спустилася по східцях, круто обернулася праворуч і пішла по стежці, яка починалася звідти. Якби хтось проходив під кущами китайських троянд, він був би здивований, побачивши, що міс Марпл круто звернула до моріжка, обминула задню стіну бунгало й увійшла в нього знову через другі двері. Вони відчинялися в невеличку кімнату, яку Тім іноді використовував як неофіційний кабінет, а з тієї кімнати інші двері виводили до вітальні.

Вікна у вітальні були завішені широкими шторами, напівзакритими, щоб зберігати в кімнаті прохолоду. Міс Марпл заховалася за однією з них і стала чекати. З того вікна було добре видно, якби хтось надумав підійти до спальні Молі. Минуло кілька хвилин — чотири або п'ять, перш ніж вона справді когось побачила.

Струнка постать Джексона в білій уніформі піднялася східцями лоджії. Зачекавши близько хвилини, він тихо постукав у засклені двері, що були відчинені. Відповіді не було, принаймні міс Марпл її не почула. Джексон розглянувся навколо швидким скрадливим поглядом, потім прослизнув у відчинені двері. Міс Марпл рушила в напрямку дверей, які відчинялися у ванну кімнату. Вона підсмикнула брови, зобразивши на обличчі вираз легкого подиву. Замислилася на хвилину або дві, потім ступила в коридор і ввійшла до ванної крізь другі двері.

Джексон пильно оглядав полицю над зливальницею. На звук відчинених дверей він круто обернувся. Він здавався захопленим зненацька, що було не дивно.

— О, — сказав він, — я не...

— Містере Джексон, — промовила міс Марпл із глибоким подивом у голосі.

— Я так і думав, що ви десь тут, — сказав Джексон.

— Вам чогось треба? — запитала міс Марпл.

— Справді треба, — підтвердив Джексон. — Я дивився, якою маркою крему користується місіс Кендел.

Міс Марпл оцінила вміння Джексона викручуватися зі скрутного становища, адже вона спіймала його з тюбиком крему для обличчя в руці, і він відразу згадав про цей факт.

— Приємно пахне, — сказав він, наморщивши носа. — Це дуже добрий крем, бо дешевші марки годяться не для всіх видів шкіри, а іноді навіть спричиняють висип. Те саме буває і з пудрою.

— Ви здаєтеся дуже обізнаним у цій галузі, — сказала міс Марпл.

— Мені трохи довелося попрацювати на фармацевтичній фабриці, сказав Джексон. — Там можна довідатися багато про косметику. Якщо її добре запакувати, то жодна жінка не втримається, щоб її не купити.

— То ви саме для цього... — і міс Марпл умисне не докінчила свою фразу.

— Ні, я прийшов сюди не для того, щоб поговорити про косметику, — погодився Джексон.

"Ти мав дуже мало часу на те, щоб вигадати вірогідну брехню. — подумала міс Марпл. — Подивимося, як тобі пощастить викрутитися тепер".

— Річ у тому, — сказав Джексон, — що місіс Волтерс десь цими днями позичила місіс Кендел свою помаду. Я прийшов, щоб забрати її для неї назад. Я постукав у вікно, а тоді побачив, що місіс Кендел міцно спить, і подумав, що нічого поганого в тому не буде, якщо я просто увійду до ванної й пошукаю помаду.

— Розумію, — сказала міс Марпл. — І ви її знайшли?

Джексон похитав головою.

— Мабуть, вона лежить у неї в сумочці, — безтурботно припустив він. — Ну то й нехай. Місіс Волтерс не надто турбується тим, що її віддала. Вона лише мимохідь згадала про неї. — І додав, роздивляючись косметичні препарати, що були на полиці: — У неї не так багато

косметики, правда ж? А втім, вона й не потребує її. Адже вона молода й має добру шкіру від природи.

— Схоже, ви дивитеся на жінок зовсім іншим оком, аніж звичайні, пересічні чоловіки, — сказала міс Марпл, мило всміхаючись.

— Атож. Я думаю, професія змінює погляд людини на життя.

— Ви багато знаєте про ліки?

— О, так. Маю добрий робочий досвід із ними. Якщо ви мене запитаєте, то скажу, що сьогодні ми маємо їх надто багато. Надто багато заспокійливих засобів, стимуляторів та всіляких чудодійних засобів. Добре, якщо їх продають за рецептом, але ж багато з них ви можете купити й без рецепта. Деякі з них можуть бути дуже небезпечними.

— Мабуть, що так, — сказала міс Марпл. — Атож, я певна, що так.

— Вони, знаєте, дуже впливають на поведінку. Істерія, яку ми так часто спостерігаємо в підлітків, пояснюється не природними причинами, а тим, що вони мають звичай ковтати всіляку гидоту. О, у цьому немає нічого нового. Це відомо з давніх-давен. На Сході — хоч мені там і не довелося бути — можна спостерігати все, що завгодно. Ви здивувалися б, якби знали, що там жінки дають своїм чоловікам. В Індії, наприклад, у погані давні часи молодих жінок видавали заміж за старих чоловіків. Позбутися їх, думаю, вони не хотіли, бо по смерті чоловіка їх або спалювали на його похоронному вогнищі, або якщо не спалювали, то родина небіжчика виганяла її на вулицю. Бути вдовою було в ті дні в Індії невесело. Але вона могла підтримувати старого чоловіка ліками та наркотиками, перетворити його на напівбожевільного, розбудити в нього галюцинації, очистити його мозок від будь-яких тверезих думок. — Він похитав головою. — Атож, роботи їй вистачало, і то була робота брудна.

А згадайте відьом. Ми знаємо про них дуже багато цікавого. Чому вони завжди зізнавалися, чому так легко погоджувалися, що вони відьми і що літають на мітлі на відьомські шабаші?

— Тортури, — сказала міс Марпл.

— Не завжди, — не погодився з нею Джексон. — О, так, тортури багато чого пояснювали, але нерідко вони зізнавалися навіть раніше, аніж їм погрожували тортурами. Вони не просто зізнавалися, вони вихвалялися своїм умінням. Як відомо, ті жінки мали звичай натиратися різними мастями. Вони називали це помазанням. Коли втираєш у шкіру деякі з тих препаратів — беладону, атропін та інші, до них подібні, — вони створюють галюцинації вознесіння, польоту крізь повітря. А вони думали, бідолахи, що літають насправді. А згадайте про секту асасинів — середньовічних людей, які жили в Сирії, у Лівані, десь там, на Сході. Вони споживали індійський гашиш, який викликав у них галюцинації про рай, про гурій, про нескінченність часу. Їм казали, що так вони житимуть після смерті, але щоб заслужити таке життя, вони повинні здійснювати ритуальні вбивства. І я нічого не вигадую, бо так воно й було.

— Так було тому, — сказала міс Марпл, — що люди за своєю суттю надзвичайно легковірні.

— Так, я думаю, це правда.

— Люди вірять усьому, у чому їх переконують, — сказала міс Марпл. — Так, так, усі ми схильні робити це, — додала вона, а тоді гостро запитала: — Хто розповів вам усі ці історії про Індію, про те, як дружини напувають своїх чоловіків дурманом? — І вона додала, перш ніж він устиг відповісти: — Либонь, майор Полґрейв?

Джексон здавався трохи здивованим.

— Так, і справді, то був він. Він розповів мені багато таких історій. Звісно, більшість із них відбувалися задовго до того, як він там жив, але він, здавалося, знав про них усе.

— Майор Полґрейв перебував під враженням, що він знає дуже багато про все, — сказала міс Марпл. — Він часто був неточним у тому, що розповідав людям. — Вона замислено похитала головою. — Майор Полґрейв повинен багато за що відповісти.

Почувся тихий звук від сусідньої спальні. Міс Марпл рвучко обернула голову. Вона швидко вийшла з ванної до спальні. Лакі Дайсон стояла там у дверях.

— Ой, я не думала, що ви тут, міс Марпл.

— Я вийшла до ванної лише на мить, — сказала міс Марпл із гідністю та з легким відтінком вікторіанської стриманості.

Стоячи у ванній, Джексон широко всміхався. Вікторіанська скромність завжди розважала його.

— Я подумала, чи не захочете ви, щоб я трохи посиділа з Молі, — сказала Лакі, поглянувши на ліжко — Вона заснула, так?

— Думаю, що так, — відповіла міс Марпл. — Але тут усе гаразд. Ви йдіть і розважайтеся собі, моя люба. Я думала, ви поїхали на екскурсію.

— Я мала намір поїхати, — сказала Лакі, — але в мене так розболілася голова, що в останню хвилину я мусила відмовитися. Тож я й подумала, що, можливо, зможу принести користь тут.

— Це дуже люб'язно з вашого боку, — сказала міс Марпл. Вона знову сіла біля ліжка й заходилася плести. — Але мені тут цілком добре.

Лакі завагалася на хвилину або дві, а потім обернулася й пішла геть. Міс Марпл зачекала хвилину, а потім навшпиньки повернулася до ванної кімнати, але Джексон уже пішов, безперечно, вийшовши крізь другі двері. Міс Марпл узяла тюбик із кремом, який він тримав у руці, і поклала його собі до кишені.

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ДРУГИЙ

ЧОЛОВІК У ЇЇ ЖИТТІ?

Природно, побалакати з доктором Ґремом виявилося не так легко, як сподівалася міс Марпл. Річ у тому, що вона остерігалася підійти до нього умисне, позаяк не хотіла надавати великої важливості запитанням, які хотіла йому поставити.

Тім повернувся доглядати Молі, і міс Марпл домовилася з ним, що змінить його під час вечері, коли його присутність буде потрібна в їдальні. Він запевнив її, що місіс Дайсон готова допомогти йому або навіть місіс Гілінґдон, але міс Марпл твердо сказала, що обидві вони молоді жінки, яким хочеться розважитися, і що вона особисто воліє з'їсти якусь легеньку страву раніше, і це задовольнить усіх. Тім знову тепло подякував їй. Блукаючи навмання навколо готелю та по стежці, що сполучала між собою різні бунгало, зокрема й бунгало доктора Ґрема, міс Марпл намагалася спланувати свої наступні дії.

У неї в голові крутилося чимало плутаних і суперечливих думок, а якщо міс Марпл і не могла чогось терпіти, то це плутаних і суперечливих думок. Усе починалося досить очевидно. Майор Полґрейв із його гідною жалю схильністю розповідати історії, його необережна розповідь, яку вочевидь підслухали, і як наслідок — його смерть через двадцять чотири години. Начебто ніяких ускладнень тут немає, подумала міс Марпл.

Але потім, вона мусила визнати, почалися суцільні ускладнення. Факти вказували в надто багатьох напрямках водночас. Їй залишалося тільки визнати, що жодному сказаному тут слову вірити не можна, що нікому не можна довіряти і що надто багато людей, з якими вона зустрічалася, мали гідну жалю схожість із деякими особами в Сент-Мері-Мід, але куди це визнання могло її привести?

Вона вирішила зосередити всі зусилля свого розуму на жертві. Когось мали вбити, і її опановувало дедалі сильніше відчуття, що вона повинна точно з'ясувати, хто ж це такий. Якийсь сигнал уже був. Вона щось чула? Помітила? Бачила?

Хтось сказав їй щось таке, що мало стосунок до справи. Джоун Прескот? Джоун Прескот повідомила їй чимало різних подробиць про чимало людей. Скандали? Плітки? Що саме сказала їй Джоун Прескот?

Ґреґорі Дайсон? Лакі? Думки міс Марпл закружляли навколо Лакі. Почуття цілком природної підозри з певністю підказувало їй, що Лакі, безперечно, мала стосунок до смерті першої дружини Ґреґорі Дайсона. Усе вказувало на це. Чи не може бути так, що рокована на смерть жертва, яку вона прагне порятувати, — це Ґреґорі Дайсон? Що Лакі намагається знайти нове щастя з іншим чоловіком, а для цього їй потрібна не лише свобода, а й чималий спадок, що його вона одержить як вдова Дайсона?

"Але все це тільки припущення й здогади, — сказала міс Марпл, звертаючись до самої себе. — Я дурна. Я знаю, що дурна. Істина має бути дуже проста, треба лише очистити її від нашарувань. Але надто багато нашарувань, і в цьому вся проблема".

— Ви розмовляєте сама із собою? — запитав містер Рейфаєл.

Міс Марпл пересмикнулася. Вона не помітила, як він підійшов. Естер Волтерс підтримувала його, і він повільно просувався від свого бунгало до тераси.

— Я справді не помітила вас, містере Рейфаєл.

— Ваші губи ворушилися. Ви досі переконані, що часу гаяти не можна?

— Досі переконана, — підтвердила міс Марпл, — але досі не можу побачити те, що має бути цілком очевидним…

— Я радий, що вам ця справа здається цілком очевидною. Але якщо вам буде потрібна допомога, розраховуйте на мене.

Він обернув голову, побачивши Джексона, який наближався до них по стежці.

— А ось і ви, Джексоне. Де ви, в біса, були? Вас ніколи немає поблизу, коли ви мені потрібні.

— Пробачте, містере Рейфаєл.

Він спритно підсунув плече під руку містера Рейфаєла.

— До тераси, сер?

— Відведи мене до бару, — сказав містер Рейфаєл. — Дякую, Естер, ви тепер можете йти й нарядитися у свою вечірню тогу. Зустрінемося на терасі через півгодини.

Вони з Джексоном відійшли. Місіс Волтерс сіла на стілець біля міс Марпл. Вона легенько потерла свою руку.

— Він здається легеньким, — сказала вона, — але моя рука геть затерпла. Я сьогодні взагалі не бачила вас, міс Марпл.

— Ви не могли мене бачити, бо я сиділа біля Молі Кендел, — пояснила міс Марпл. — їй уже набагато краще.

— Якби ви мене запитали, то я сказала б вам, що нічого поганого з нею й не було, — сказала Естер Волтерс.

Міс Марпл підняла брови. Тон, яким Естер Волтерс промовила свої останні слова, був надзвичайно сухим.

— Ви хочете сказати — ви думаєте, її спроба накласти на себе руки…

— Я не думаю, що вона намагалася накласти на себе руки, — сказала Естер Волтерс. — Я ніколи не повірю, що вона прийняла завелику дозу, і думаю, що доктор Ґрем це чудово знає.

— Ви дуже мене зацікавили, — сказала міс Марпл. — Чому ви так вважаєте?

— Бо майже переконана, що так воно і є. О, таке буває часто. Це один зі способів привернути до себе увагу, — пояснила Естер Волтерс.

— "Тобі буде шкода, коли я помру?" — процитувала міс Марпл.

— Щось подібне, — погодилася Естер Волтерс, — хоча не думаю, що в цьому конкретному випадку причина була саме такою. Так буває тоді, коли чоловік звертає на тебе все менше уваги, а ти шалено в нього закохана.

— А ви не думаєте, що Молі Кендел кохає свого чоловіка?

— А ви? — запитала Естер Волтерс.

Міс Марпл замислилася.

— Я так думала, — сказала вона. — Але можливо, я помилялася.

Естер посміхнулася їй досить іронічною посмішкою.

— Я дещо чула про неї, знаєте. Про всю цю історію.

— Від міс Прескот?

— Від двох або трьох людей, — сказала Естер. — Існує чоловік, у якого вона до нестями закохана. Її родина була категорично налаштована проти нього.

— Так, — сказала міс Марпл. — Я про це чула.

— А тоді вона одружилася з Тімом. Можливо, у якомусь розумінні він їй подобався. Але той, другий, не відступив. Раз або двічі мені спадало на думку, що він подався сюди за нею.

— Он як. І хто ж це?

— Не маю найменшого уявлення, — сказала Естер, — і думаю, вони поводяться з надзвичайною обережністю.

— Ви вважаєте, вона кохає цього другого чоловіка?

Естер стенула плечима.

— Я думаю, то добрий мерзотник, — сказала вона, — але належить до чоловіків того зразка, які вміють причарувати жінку.

— А ви ніколи не чули чогось про нього — що він робив або якісь подібні відомості?

Естер похитала головою.

— Ні. Люди висловлювали всілякі здогади, але нічого конкретного я не чула. Можливо, він був одружений. Можливо, саме тому її родичі його незлюбили, або він належав до справжніх покидьків. Можливо, він пив. Чи мав непорозуміння із законом — я не знаю. Але вона досі його кохає. У цьому я не сумніваюся.

— Ви щось бачили, щось чули? — наважилася запитати міс Марпл.

— Я знаю, що кажу.

Її голос прозвучав різко й вороже.

— Ці вбивства… — почала міс Марпл.

— Не можете забути про свої вбивства? — сказала Естер. — Ви вже приплутали до них і містера Рейфаєла.

Не можете просто залишити їх такими, як вони є? Ви нічого більше не довідаєтеся, я в цьому переконана. Міс Марпл подивилася на неї.

— А ви думаєте, ніби щось знаєте, чи не так? — запитала вона.

— Думаю, що так. Майже впевнена.

— У такому разі чи не повинні ви розповісти те, що знаєте, і вжити якихось заходів?

— А навіщо? Що я можу зробити? Я не можу довести нічого. Та й що може статися? Злочинців тепер відпускають дуже швидко. Вони називають це обмеженою відповідальністю чи якось так. Посидиш у в'язниці кілька років, і ти знову на волі, чистий і невинний.

— А що, як через ваше небажання розповісти те, що ви знаєте, когось знову вб'ють — і буде ще одна жертва?

Естер упевнено похитала головою.

— Цього не буде, — сказала вона.

— Ви не можете бути певні.

— Я переконана. Та й не знаю, хто… — Вона спохмурніла й провадила, досить непослідовно: — Можливо, і тут ідеться про ту ж таки обмежену відповідальність. Можливо, ти просто неспроможний діяти інакше — якщо в тебе й справді психічне захворювання. О, я не знаю. А поки що було б найліпше, якби вона втекла з тим суб'єктом, хоч би хто він був, і ми змогли про все це забути.

Вона подивилася на свого годинника, скрикнула й підхопилася на ноги.

— Я мушу піти перевдягтися.

Міс Марпл сиділа й дивилася їй навздогін. Займенники, подумала вона, нерідко збивають людей із пантелику, а такі жінки, як Естер, особливо схильні розкидатися ними. Чи з якоїсь причини Естер Волтерс переконана, що жінка винна в смертях майора Полґрейва та Вікторії? Схоже на те. Міс Марпл замислилася.

— О, міс Марпл, ви сидите тут сама-одна — і навіть без плетіння?

Це був доктор Ґрем, якого вона шукала так довго й так марно. И ось він сам, зі своєї власної згоди підсів до неї, щоб побазікати трохи. Він не сидітиме довго, подумала міс Марпл, бо йому теж треба перевдягтися до вечері, а вечеряв він зазвичай рано. Вона сказала йому, що сиділа сьогодні біля ліжка Молі Кендел.

— Важко повірити, що вона одужала так швидко, — сказала вона.

— Нічого дивного, — відповів їй доктор Ґрем. — Вона прийняла не таку вже велику дозу.

— А я подумала, вона проковтнула півпляшечки пігулок.

Доктор Ґрем поблажливо усміхнувся.

— Ні, — сказав він, — я не думаю, що вона прийняла стільки. Тобто вона, можливо, хотіла прийняти їх, а тоді, певно, в останню мить половину відкинула. Люди, якщо вони навіть хочуть накласти на себе руки, часто насправді помирати не хочуть. Вони примудряються не ковтнути смертельну дозу. Це не завжди умисний обман, просто підсвідома реакція інстинкту самозбереження.

— А може, вона умисне хотіла показати… — почала міс Марпл і не закінчила фразу.

— Це можливо, — сказав доктор Ґрем.

— Якщо вона й Тім посварилися, наприклад?

— Вони з Тімом не сваряться, ви ж знаєте. Схоже, вони дуже люблять одне одного. Але щось подібне завжди може статися один раз. Ні, я не думаю, що з нею сталося щось дуже погане цього разу. Вона встане з ліжка й ходитиме, як і завжди. А проте буде безпечніше дати їй полежати день або два…

Він підвівся, весело кивнув їй головою й пішов до готелю. Міс Марпл посиділа там, де вона була, трохи довше.

Чимало думок пролітали їй у голові… Книжка під матрацом Молі… Її вдаваний сон…

Те, що їй розповіли Джоун Прескот, а згодом Естер Волтерс…

А потім вона повернулася назад, туди, звідки все почалося, — до майора Полґрейва.

Якась думка борсалася в її голові. Щось про майора Полґрейва…

Якби лиш вона могла пригадати…

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ТРЕТІЙ

ОСТАННІЙ ДЕНЬ

I

"І був вечір, і був ранок, день останній", — сказала міс Марпл самій собі.

Потім, трохи збентежена, вона розігнулася й сіла прямо на своєму стільці. Вона задрімала, а це була неймовірна річ, бо грав шумовий оркестр, а вона раніше ніколи не подумала б, що можна задрімати під брязкіт цього шумового оркестру… Виходить, подумала міс Марпл, вона таки звикає до цього місця! Що вона там сказала сама собі? Вона щось процитувала, але процитувала неточно. День останній? День перший[7]. Ось як це мало звучати. Та хай там як, а сьогодні не перший і, либонь, не останній день.

Вона знову випросталася на стільці. Вона почувала себе неймовірно стомленою. Ця тривога, це відчуття своєї ганебної безпорадності. Вона знову з неприємним відчуттям у душі пригадала той дивний хитрий погляд, яким подивилася на неї Молі з-під своїх приплющених повік. Що відбувалося в голові цієї дівчини? Яким іншим усе здавалося спочатку, подумала міс Марпл. Тім Кендел і Молі, таке природне й щасливе молоде подружжя! Гілінґдони, такі милі, такі виховані люди — ті, кого зазвичай називають "приємними людьми". Веселий, щирий, із відкритим серцем Ґреґ Дайсон і життєрадісна Лакі, обоє любителі побазікати, задоволені собою і світом... Четверо людей, які так добре ладнали між собою. Канонік Прескот, чоловік сердечний і добрий. Джоун Прескот, жінка трохи іронічна, але дуже мила, а милі жінки неминуче шукають розвагу в легковажному базіканні. Їм треба знати, що діється у світі, знати, коли два помножити на два буде чотири, а коли результат можна розтягти до п'ятьох! Ніякої шкоди від таких жінок немає. Їхні язики теліпаються, але вони завжди готові прийти на допомогу, коли тебе спіткає нещастя. Містер Рейфаєл, справжня особистість, чоловік із характером, чоловік, якого вона ніколи не зможе забути. Але міс Марпл думала, що знає дещо більше про містера Рейфаєла. Лікарі часто, так він їй сказав, віщували йому близький кінець, але цього разу, як їй здавалося, вони були набагато ближчі до істини у своїх пророцтвах. І містер Рейфаєл знав, що дні його полічені.

Знаючи це напевне, чи наважиться він на якісь рішучі дії?

Міс Марпл замислилася над цим питанням.

Бо відповідь на нього може бути важливою.

Що пак він їй сказав, коли голос його звучав занадто гучно, занадто впевнено? Міс Марпл чудово розумілася на відтінках людського голосу. Вона так часто слухала його протягом свого життя.

Містер Рейфаєл сказав тоді щось таке, що не було правдою.

Міс Марпл розглянулася навколо. Нічне повітря, м'які пахощі квітів, столи, освітлені приглушеним світлом, жінки у своїх гарних сукнях — Евелін у темно-синій, обшитій білим ситцем, Лакі вся в білому, зі своїм прегарним золотавим волоссям. Усі здавалися в цей вечір веселими й наповненими радістю життя. Навіть Тім Кендел усміхався. Він проминув її стіл і сказав:

— Не знаю, як і дякувати вам за все, що ви для мене зробили. Молі практично вже така, якою й була. Лікар каже, завтра вона зможе піднятися з ліжка.

Міс Марпл усміхнулася йому й сказала, що це приємна звістка. Одначе їй довелося докласти чималих зусиль, щоб усміхнутися. Не було сумніву, вона дуже стомилася...

Вона підвелася й повільно пішла до свого бунгало, їй би хотілося йти і йти, міркуючи, розгадуючи, намагаючись пригадати, зібрати докупи різні факти, слова та погляди. Але вона була неспроможна зробити це. Стомлений розум збунтувався. Він сказав їй: "Спати! Ти повинна лягти й заснути".

Міс Марпл роздяглася, лягла в постіль, прочитала кілька віршів Томи Кемпійського, які лежали на її нічному столику біля ліжка, потім вимкнула світло. У темряві вона проказала молитву. Вона не може зробити все сама. Їй потрібна допомога.

— Нічого не трапиться вночі, — з надією пробурмотіла вона.

II

Міс Марпл несподівано прокинулася й сіла в ліжку. Серце їй калатало. Вона увімкнула світло й подивилася на невеличкий годинник, який стояв біля ліжка. Друга година ночі. Друга година ночі, але зовні щось відбувалося. Вона підвелася, накинула халат і взула капці,

обмотала голову вовняним шарфом і вийшла на розвідку. Повсюди сновигали люди з ліхтарями. Вона побачила серед них каноніка Прескота й підійшла до нього.

— Що відбувається?

— О, міс Марпл? Ми шукаємо місіс Кендел. Її чоловік прокинувся й побачив, що вона вислизнула з ліжка й вийшла надвір.

Він поквапився геть. Міс Марпл повільно пішла за ним. Куди поділася Молі? Чому вона вийшла з дому? Чи вона готувалася до цього умисне, чекаючи, коли нагляд за нею послабиться, а чоловік засне глибоким сном? Міс Марпл подумала, що так могло бути. Але в чому причина? Чи йшлося, як була переконана Естер Волтерс, про існування іншого чоловіка? Якщо так, то хто він такий? Чи була якась більш зловісна причина?

Міс Марпл ішла, дивлячись навколо себе, зазираючи під кущі. Несподівано почувся слабкий оклик:

— Тут… Сюди…

Оклик пролунав на певній відстані, за межами території готелю. Це десь біля струмка, що збігає до моря, подумала міс Марпл. Вона пішла в тому напрямку так швидко, як тільки могла.

Шукачів було не так багато, як їй спочатку здалося. Більшість людей, певно, досі спали у своїх бунгало. Вона побачила кілька постатей, що стояли на березі струмка. Хтось пробіг повз неї в тому напрямку, мало не збивши її з ніг. То був Тім Кендел. Через хвилину або дві вона почула його крик:

— Молі! Боже мій, Молі!

Минула ще хвилина або дві, перш ніж міс Марпл змогла приєднатися до маленької групи. Вона складалася з одного з кубинських офіціантів, Евелін Гілінґдон і двох тубільних дівчат. Вони розступилися, щоб пропустити Тіма. Міс Марпл підійшла, коли він нахилився, щоб подивитися.

— Молі…

Він повільно опустився навколішки. Міс Марпл ясно бачила тіло дівчини, що лежало в струмку, її обличчя було під поверхнею води, золоте волосся розсипалося по світло-зеленій гаптованій шалі, яка прикривала її плечі. Листя, яке плавало у струмку, та очерет створю-І вали обстановку, схожу на сцену з "Гамлета" з Молі в ролі мертвої Офелії…

Коли Тім простяг руку, щоб доторкнутися до неї, спокійна тверезомисляча міс Марпл узяла ініціативу на себе й сказала твердим і авторитетним голосом:

— Не чіпайте її, містере Кендел. Її не можна рухати.

Тім обернув до неї приголомшене обличчя.

— Але я повинен… Це Молі… Я повинен…

Евелін Гілінґдон поклала руку йому на плече.

— Вона мертва, Тіме. Я її не рухала, але помацала в неї пульс.

— Мертва? — запитав Тім, не повіривши своїм вухам. — Мертва? Ви хочете сказати, вона втопилася?

— Боюся, що так. Схоже на те.

— Але чому? — Розпачливий крик вихопився з грудей у молодика. — Чому? Вона була така щаслива сьогодні вранці. Ми обговорювали свої плани на завтра. Чому це жахливе бажання померти знову повернулося до неї? Чому вона вислизнула з дому — вибігла в ніч, прибігла сюди і втопилася? Який розпач її опанував, яке лихо спіткало — чому вона нічого мені не сказала?

— Я не знаю, мій любий, — лагідно сказала Евелін. — Я не знаю.

Міс Марпл промовила:

— Нехай хтось покличе доктора Ґрема. А хтось нехай зателефонує до поліції.

— До поліції? — гірко засміявся Тім. — Навіщо тут потрібна поліція?

— Поліція має бути повідомлена у випадку самогубства, — пояснила міс Марпл.

Тім повільно підвівся на ноги.

— Я приведу Ґрема, — сказав він через силу. — Може, навіть тепер йому пощастить щось зробити.

Він побіг, спотикаючись, у напрямку готелю. Евелін Гілінґдон і міс Марпл стояли поруч, дивлячись на мертву дівчину.

Евелін похитала головою.

— Надто пізно. Вона зовсім холодна. Вона мертва вже не менш як годину — а може, і більше. Яка трагедія! Ці двоє здавалися такими щасливими. Думаю, у неї завжди була порушена психічна рівновага.

— Ні, — сказала міс Марпл. — Я не думаю, що в неї була порушена психічна рівновага.

Евелін подивилася на неї з цікавістю.

— Що ви маєте на увазі?

Місяць був за хмарами, але тепер він викотився на чисте небо. Його сріблясте світло впало на розпростерте волосся Молі…

У міс Марпл вихопився несподіваний вигук. Вона нахилилася, пильно придивляючись, потім доторкнулася до золотавої голови. Вона заговорила до Евелін Гілінґдон, і в її голосі зазвучали якісь інші ноти.

— Я гадаю, — сказала вона, — нам ліпше переконатися.

Евелін Гілінґдон здивовано подивилася на неї.

— Але ж ви самі сказали Тімові, що доторкатися до тіла не можна?

— Я знаю. Але місяць тоді був за хмарами. 1 я не роздивилася…

Дуже обережно вона доторкнулася кінчиком пальця до золотавого волосся й розсунула його так, що стало видно корінці…

Евелін зойкнула:

— Лакі!

І через мить повторила:

— Це не Молі… Лакі…

Міс Марпл кивнула головою.

— Вони мають волосся дуже схожого кольору — але волосся Лакі біля корінців темне, бо вона його фарбує.

— Але в неї на плечах шаль Молі.

— Вона їй дуже подобалася. Я чула, як вона казала, що хоче купити таку саму. Певно, вона її й купила.

— То ось чому ми були обмануті…

Евелін не закінчила фразу, зловивши на собі пильний погляд міс Марпл.

— Хтось повинен повідомити її чоловіка.

На мить запала мовчанка, потім Евелін сказала:

— Гаразд, я його повідомлю.

Вона обернулася й пішла геть між пальмами. Міс Марпл якусь мить стояла нерухомо, а тоді злегка обернула голову й покликала:

— Полковнику Гілінґдон!

Едвард Гілінґдон вийшов із-за дерев, що були в неї за спиною, і став поруч із нею.

— Ви знали, що я тут?

— Ви відкинули тінь, — сказала міс Марпл.

Вони стояли якусь хвилину мовчки.

Він сказав, так, ніби звертався до самого себе:

— Отже, у кінцевому підсумку її прізвисько не виправдало себе.

— Я думаю, ви радий, що вона померла?

— А це вас шокує? Гаразд, не стану заперечувати. Я радий, що вона померла.

— Смерть часто буває найкращим розв'язанням проблем.

Едвард Гілінґдон повільно обернув голову. Міс Марпл зустріла його погляд спокійно й твердо.

— Якщо ви думаєте...

У його тоні прозвучала несподівана погроза, і він ступив крок до неї.

Міс Марпл спокійно сказала:

— Ваша дружина через мить буде тут із містером Дайсоном. Або з'явиться містер Кендел із доктором Ґремом.

Едвард Гілінґдон розслабився. Він відвернув голову і став дивитися на мертву жінку.

Міс Марпл тихенько відійшла вбік. Незабаром її кроки прискорилися.

Дійшовши до свого бунгало, вона зупинилася. Саме тут вона сиділа в той день, коли розмовляла з майором Полґрейвом. Саме тут він нишпорив у своєму гамані, шукаючи фотографію вбивці...

Вона пригадала, як він підняв погляд і як раптом побагровіло його обличчя. "Таке потворне, — як сказала сеньйора де Каспеаро. — У нього було лихе око".

Лихе око… Око… Око…

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ЧЕТВЕРТИЙ

НЕМЕЗИДА

I

Попри всі тривоги та біганину вночі містер Рейфаєл нічого не чув.

Він міцно спав у ліжку, тонко посвистуючи носом, коли раптом відчув, як чиїсь руки схопили його за плечі й ґвалтовно струснули.

— Хто там, чорт забирай?

— Це я, і якби ми жили в стародавній Греції, то я сказала б: "Це я — Немезида!" Саме так називали греки богиню помсти, якщо не помиляюся.

Містер Рейфаєл, наскільки міг, підняв своє хирляве тіло над подушками. Він витріщився на неї. Міс Марпл, стоячи в місячному світлі, з головою, закутаною в пухнастий шарф зі світлої рожевої вовни, була настільки не схожа на постать Немезиди, наскільки це можна собі уявити.

— То ви Немезида, кажете? — запитав містер Рейфаєл після хвилинної мовчанки.

— Сподіваюся нею стати — якщо ви мені допоможете.

— А чи не пояснили б ви мені більш зрозуміло, чому ви вдерлися до мене посеред ночі й чого ви від мене хочете?

— Я вважаю, нам треба діяти швидко. Дуже швидко. Яка ж я була дурна! Я повинна була на самому початку зрозуміти, про що йдеться. Адже все так просто.

— Що саме так просто і про що ви говорите?

— Ви багато чого проспали, — сказала міс Марпл. — Знайдено труп. Спочатку ми думали, що то тіло Молі Кендел, але то була Лакі Дайсон. Утоплена в струмку.

— Лакі, еге? — перепитав містер Рейфаєл. — Утоплена в струмку? Вона сама втопилася чи хтось її втопив?

— Хтось її втопив, — сказала міс Марпл.

— Розумію. Принаймні, думаю, що розумію. Тому ви й кажете, що все так просто? Ґреґ Дайсон був у нас першим кандидатом на вбивцю, і він ним і виявився. Так? Ви про нього думаєте? І боїтеся, щоб він не вийшов сухим із води?

Міс Марпл набрала повні груди повітря.

— Містере Рейфаєл, ви мені довіряєте? Ми повинні попередити вбивство, яке ось-ось буде скоєне.

— Я думав, ви сказали, воно вже скоєне.

— Це вбивство скоєне помилково. Інше вбивство може бути скоєне щохвилини. Не можна гаяти ні секунди. Ми повинні йому перешкодити. Рушаймо негайно.

— Вам дуже легко так говорити, — сказав містер Рейфаєл. — Рушаймо, кажете? А як я можу кудись рушати? Адже я не можу навіть ходити без сторонньої допомоги. Як ми з вами зможемо перешкодити вбивству? Вам близько ста років, а я старий і безпорадний каліка.

— Я подумала про Джексона, — сказала міс Марпл. — Адже Джексон зробить усе, що ви йому накажете, чи не так?

— Авжеж, зробить, — сказав містер Рейфаєл. — А надто якщо я пообіцяю, що його зусилля будуть добре оплачені. Ви цього хочете?

— Так. Накажіть йому піти зі мною й виконувати все, що я йому накажу.

Містер Рейфаєл дивився на неї протягом шістьох секунд. Потім сказав:

— Гаразд. Можливо, зараз я йду на найбільший у своєму житті ризик. Але він буде далеко не першим.

Він підвищив голос і гукнув:

— Джексоне!

Водночас узяв електричний дзвінок, що лежав у нього під рукою, і натиснув кнопку.

Не минуло й тридцятьох секунд, як Джексон увійшов крізь двері, що відчинялися до сусідньої кімнати.

— Ви мене гукали й дзвонили мені, сер? Що сталося?

Він замовк, здивовано витріщившись на міс Марпл.

— Ти робитимеш, Джексоне, так, як я тобі накажу. Ти підеш із цією леді, міс Марпл. Ти підеш туди, куди вона тебе поведе, і робитимеш усе, що вона тобі накаже. Ти муситимеш підкорятися кожному її слову. Ти мене зрозумів?

— Я…

— Ти мене зрозумів?

— Так, сер.

— І ти не будеш у програші, якщо зробиш усе так, як я тобі сказав. Я щедро винагороджу твої зусилля.

— Дякую вам, сер.

— Ходімо, містере Джексон, — сказала міс Марпл. Вона заговорила через плече до містера Рейфаєла: — Дорогою ми скажемо місіс Волтерс, щоб вона прийшла, допомогла вам підвестися з ліжка й привела вас до нас.

— Привела куди?

— До бунгало Кенделів, — сказала міс Марпл. — Я думаю, Молі скоро туди повернеться.

II

Молі підіймалася стежкою від моря. Її погляд був прикутий поперед себе. Вряди-годи з її уст зривався жалібний стогін…

Вона піднялася східцями в лоджію, зачекала хвилину, потім штовхнула засклені двері й увійшла до спальні. Світло було ввімкнене,

але кімната порожня. Молі підійшла до ліжка й сіла. Вона сиділа кілька хвилин, знову й знову притуляючи руку до лоба й хмурячись.

Потім, окинувши кімнату швидким, підозріливим поглядом, засунула руку під матрац і дістала заховану там книжку. Нахилилася над нею й перегорнула кілька сторінок, шукаючи те, що їй було треба.

Зовні почулися швидкі кроки, вона підвела голову й поквапливим провинним рухом запхала книжку назад, під матрац.

Тім Кендел, геть засапаний, увійшов і зітхнув із полегкістю, побачивши її.

— Слава Богу. Де ти була, Молі? Я шукав тебе скрізь і повсюди.

— Я ходила до струмка.

— Ти ходила…

І він замовк.

— Так. Я ходила до струмка. Але я не могла там чекати. Не могла. Там хтось лежав у воді — і вона була мертва.

— Ти хочеш сказати… А ти знаєш, я думав, що то була ти. Я лише недавно довідався, що то Лакі.

— Я її не вбивала. Справді, Тіме, я її не вбивала. Я переконана, що не вбивала. Я пам'ятала б, якби її вбила, еге ж?

Тім повільно опустився на краєчок ліжка.

— Ти її не вбивала… А ти в цьому переконана? Ні! Звичайно ж, ти її не вбивала! — Він майже прокричав ці слова. — Відкинь геть ці думки, Молі. Лакі втопилася. Звичайно ж, вона втопилася. Гілінґдон покинув її, вона пішла до струмка й лягла там обличчям у воду…

— Лакі цього не зробила б. Вона ніколи так не зробила б. Але я її не вбивала. Присягаюся — я її не…

— Моя люба, звісно, ти її не вбивала.

Він обняв її, але вона випручалася.

— Я ненавиджу це місце. Тут мало би бути все залите сонцем. Мені здавалося, тут усе залите сонцем. Але це не так. Натомість тут з'явилася тінь — велика чорна тінь… І вона накрила мене… і я не можу втекти від неї…

Її голос піднявся до крику.

— Тихше, Молі. Ради Бога, тихше.

Він пішов до ванної кімнати й повернувся зі склянкою.

— Випий. Це тебе заспокоїть.

— Я не можу нічого пити. У мене цокотять зуби.

— Ні, ти зможеш, моя люба. Сядь. Ось тут на ліжку. — Він обняв її рукою за плечі й наблизив склянку до її губів.

Від дверей почувся голос.

— Джексоне, — чітким голосом промовила міс Марпл, — підіть заберіть у нього цю склянку і тримайте її міцно. Будьте обережні. Він дужий, і він може відчути себе в безвиході.

Джексон був наділений певними якостями, які виявилися тут дуже до речі. Він любив гроші, а його працедавець, чоловік великих статків і великого авторитету, пообіцяв їх йому. І він звик бездумно виконувати накази. І мав могутні м'язи, надзвичайно розвинені завдяки постійним тренуванням.

Швидкий, як блискавка, він перетнув кімнату. Однією рукою схопив склянку, яку Тім підносив до губів Молі, друга його рука обхопила Тіма. Швидкий викрут, і склянка опинилася в його руках. Тім люто витріщився на нього, але Джексон тримав його міцно.

— Якого біса?! Відпустіть мене! Відпустіть мене! Чи ви збожеволіли? Що ви робите?

Тім шалено пручався.

— Тримайте його міцно, Джексоне, — наказала міс Марпл.

— Що відбувається? Що тут сталося? Підтримуваний Естер Волтерс, містер Рейфаєл увійшов крізь засклені двері.

— Ви запитуєте, що тут сталося? — закричав Тім. — Ваш слуга збожеволів — ось що тут сталося. Накажіть, щоб він мене відпустив.

— Ні, — сказала міс Марпл.

Містер Рейфаєл обернувся до неї:

— Говоріть, Немезидо, — сказав він. — Настав час дати вам слово.

— Я була зовсім дурна, — сказала міс Марпл, — але тепер я вже не дурна. Коли рідину в склянці, яку він примушував свою дружину випити, віддадуть на аналіз, я ладна об заклад побитися, — атож, я готова навіть закласти свою безсмертну душу, — що там знайдуть смертельну дозу наркотику. Усе мало відбутися, як бачите, за тією самою схемою, як і в історії, що її розповів майор Полґрейв. Дружина в стані депресії й намагається накласти на себе руки, але чоловік вчасно її рятує. Проте наступного разу вона домагається успіху. Атож, це та сама схема. Майор Полґрейв розповів мені про неї й дістав фотографію, але в ту мить підняв погляд і побачив…

— Над вашим правим плечем, — підказав їй містер Рейфаєл.

— Ні, — сказала міс Марпл, хитаючи головою. — Він не міг нічого побачити над моїм правим плечем.

— Що ви говорите? Ви ж мені сказали…

— Я сказала вам неправду. Цілковиту неправду. Я була неймовірно дурна. Мені тоді здалося, що майор Полґрейв дивиться над моїм правим плечем і щось там побачив. Але він не міг побачити там нічого, бо дивився він туди лівим оком, а його ліве око було скляне.

— Тепер я пригадую, у нього справді було скляне око, — сказав містер Рейфаєл. — Я зовсім про це забув — чи вважав, що так воно й має бути. Тож ви думаєте, він нічого не міг бачити?

— Звичайно, він міг бачити, — сказала міс Марпл. — Він міг непогано бачити, але тільки одним своїм оком. Те око, яким він міг бачити, було його правим оком. Тож ви тепер розумієте, він міг щось побачити не праворуч, а ліворуч від мене.

— Але чи був хтось ліворуч від вас?

— Так, — сказала міс Марпл. — Тім Кендел і його дружина сиділи недалеко. Сиділи за столом, який стояв біля куща китайської троянди. Вони там робили свої підрахунки. Отже, майор підняв погляд. Його ліве скляне око виблискувало над моїм плечем, але своїм другим, видющим оком він побачив чоловіка, що сидів біля куща китайської троянди. Й обличчя в нього було те саме, лише значно старше, що й на фотографії. І також біля куща китайської троянди. Тім Кендел чув історію, яку розповідав майор, і побачив, що майор упізнав його. Тому він мусив його вбити. Згодом йому довелося вбити й дівчину, Вікторію, бо вона бачила, як він поставив пляшечку з пігулками в кімнаті майора. Спочатку вона не звернула на це уваги, бо для Тіма Кендела було природно іноді заходити в бунгало своїх постояльців. Скажімо, він міг принести щось таке, що вони забули на своєму столі в ресторані. Але потім вона повернулася подумки до цього випадку й поставила йому кілька запитань, тому він мусив позбутися і її. Але то було звичайне собі вбивство, а не те, яке він давно планував. Бо ж у нього кваліфікація, він, бачте, вбивця дружин.

— Що за нісенітниця!.. — викрикнув Тім Кендел.

Потім пролунав ще один крик, дикий, сердитий крик.

Естер Волтерс раптом відскочила від містера Рейфаєла так, що він ледь не впав, перебігла через кімнату і вчепилася в Джексона.

— Відпустіть його, відпустіть! Це неправда! Жодного слова правди в цьому нема. Тіме, Тіме, коханий, це ж неправда. Я знаю, ти нікого не міг убити, ти не міг. То все жахлива дівка, з якою ти одружився. То все вона наговорила на тебе. Вони брешуть. Я тобі вірю. Я кохаю тебе, і я тобі вірю. Я ніколи не повірю жодному поганому слову про тебе. Я…

Тут Тім Кендел утратив самовладання.

— Ради бога, замовкни, клятуща суко, — сказав він. — Заткнися. Ти хочеш, щоб мене повісили? Заткнися, кажу тобі. Стули свою велику і бридку пельку.

— Бідолашне дурне створіння, — лагідно промовив містер Рейфаєл. — То он воно що відбувалося.

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ П'ЯТИЙ

МІС МАРПЛ ЗАСТОСОВУЄ УЯВУ

— То он воно що відбувалося з нею, — сказав містер Рейфаєл.

Він і міс Марпл сиділи вдвох і довірливо розмовляли.

— Виходить, у неї був роман із Тімом Кенделом, так?

— Навряд чи це був роман у звичному розумінні, — заперечила міс Марпл. — З її боку то було радше романтичне захоплення з надією на майбутнє одруження.

— Після того, як помре його дружина?

— Навряд чи бідолашна Естер Волтерс знала, що Молі мусить померти, — сказала міс Марпл. — Я думаю, вона повірила тій історії, яку їй розповів Тім Кендел, про те, що Молі закохана в іншого чоловіка й той чоловік поїхав за нею сюди, і думаю, вона розраховувала на те, що Тім розлучиться з Молі. Усе це уявлялося їй цілком пристойним і респектабельним. Але вона була дуже в нього закохана.

— Ну, це легко зрозуміти. Він привабливий чоловік. Але чому він зацікавився нею — вам, либонь, відомо й це?

— А вам відомо? — запитала міс Марпл.

— Правду кажучи, я маю приблизне уявлення, але не можу здогадатися, звідки про це відомо вам? Так само я не знаю, звідки міг про це довідатися Тім Кендел.

— Гадаю, я могла б усе пояснити, застосувавши трохи уяви, але було б простіше, якби ви мені розповіли.

— Я нічого вам не розповім, — сказав містер Рейфаєл. — Розкажіть мені, якщо ви така розумна.

— Ну, мені здається можливим, — почала міс Марпл, — що, як я вже вам натякнула, ваш слуга Джексон мав звичку час від часу нишпорити у ваших паперах.

— Цілком можливо, — сказав містер Рейфаєл, — але не думаю, що він знайшов там щось для себе корисне. Я подбав про це.

— Думаю, він прочитав ваш заповіт, — сказала міс Марпл.

— Он воно що. Так, я маю тут копію заповіту.

— Ви мені сказали, — провадила міс Марпл, — причому сказали умисне гучно й виразно, що нічого не відписали у своєму заповіті Естер Волтерс. Ви, мовляв, натякнули на це, як їй, так і Джексону. У випадку Джексона то була правда — так мені здається. Ви не залишаєте йому нічого, але Естер ви заповіли гроші, нічого їй не сказавши. Чи так воно було?

— Атож, саме так, але як ви здогадалися?

— Ви надто наполягали на цьому пункті, — сказала міс Марпл. — А в мене досить досвіду, щоб я відразу зрозуміла, коли людина бреше.

— Ви вгадали, — сказав містер Рейфаєл. — Я й справді заповів Естер п'ятдесят тисяч фунтів. Це буде для неї приємним сюрпризом, коли я помру. Тепер я можу зрозуміти, що, знаючи про це, Тім Кендел вирішив знищити свою теперішню дружину, давши їй чималу дозу якоїсь бридоти, й одружитися з п'ятдесятьма тисячами фунтів та з Естер Волтерс. А через певний час, можливо, позбутися і її. Але як він довідався, що вона матиме стільки грошей?

— Джексон сказав йому, звичайно ж, — пояснила міс Марпл. — Вони приятелювали, ці двоє. Тім Кендел добре ставився до Джексона й, певно, без будь-якої задньої думки. Але серед тих чуток і пліток, які розповідав своєму приятелю Джексон, я думаю, він також сказав йому, що, нічого про це не знаючи, Естер Волтерс успадкує велику суму грошей, і можливо, він також розповів про те, що намагається вмовити Естер вийти за нього заміж — поки що без особливого успіху, бо вона не відповідає на його почуття. Отак, думаю, усе й було.

— Те, що ви собі уявляєте, завжди здається дуже близьким до істини, — сказав містер Рейфаєл.

— Але я була дурна, — вела далі міс Марпл, — дуже дурна. Адже все складається в таку стрункy схему. Тім Кендел був не тільки лихим і підступним, але й дуже розумним чоловіком. Він був особливий мастак розпускати чутки. Половина з того, що мені тут розповіли, походить від його авторства, думаю. Тут багато розповідали про те, що Молі хотіла одружитися з небажаним молодиком, але я схильна припускати, що тим небажаним молодиком був сам Тім Кендел, хоч тоді він, безперечно, мав інше ім'я. До її батьків, певно, дійшла якась чутка про його підозріле минуле. Тоді він розіграв велике обурення, відмовився піти з Молі показатися її родині й уклав разом із нею план, від якого обоє, певно, одержали велику втіху. Вона вдала, ніби сохне й тужить за ним. І тоді з'являється містер Тім Кендел, посилається на рекомендації кількох

давніх друзів родини Молі, і вони зустрічають його з розкритими обіймами як молодика, що витіснить із серця Молі колишнього небажаного претендента на її руку. Боюся, Молі й Тім добре посміялися, коли цей фокус їм удався. Хай там як, а він одружився з нею, і за її гроші купив цей готель, і вони перебралися жити сюди.

Думаю, більшість її грошей він проциндрив, а тоді йому зустрілася Естер Волтерс, і він побачив перед собою приємну перспективу нового збагачення.

— А чому в такому разі він не порішив мене? — запитав містер Рейфаєл.

Міс Марпл кахикнула.

— Гадаю, спочатку він хотів упевнитися в почуттях місіс Волтерс. А крім того... — вона урвала свою фразу, дещо збентежена.

— А крім того, він розумів, що йому не доведеться чекати довго, — сказав містер Рейфаєл, — і ліпше буде, якщо я помру своєю природною смертю. Адже я багатий. А смерть мільйонера завжди спричиняє набагато ретельніше розслідування, аніж смерті дружин містера Кендела, чи не так?

— Так, ви маєте цілковиту слушність. А його брехні були такими переконливими, що їм повірила навіть Молі, коли він підсунув їй ту книжку про психічні відхилення, а потім давав їй пити наркотики, що спричиняли кошмари й галюцинації. Ви знаєте, ваш Джексон виявив неабияку проникливість. Я думаю, він запідозрив, що деякі симптоми Молі спричинені наркотиками. І того дня прийшов у бунгало, щоб трохи понишпорити у ванній кімнаті. Я його там захопила, коли він оглядав крем для обличчя. Певно, йому згадалися давні легенди про відьом, які натиралися мастями, що мали в собі беладону. Беладона в кремі для обличчя дає саме такий результат. Молі мала провали в пам'яті. Вона не

могла пригадати, що робила в певні відтинки часу, їй снилося, ніби вона літає в повітрі. Не дивно, що вона боялася за себе. Вона мала всі ознаки психічного захворювання. Джексон вийшов на правильний слід. Можливо, у нього виникла ця думка після того, як він наслухався розповідей майора Полґрейва про те, як індійські жінки отруювали дурманом своїх старих чоловіків.

— Майор Полґрейв! — сказав містер Рейфаєл. — Знову ви згадали цього чоловіка!

— Він накликав смерть на себе, — сказала міс Марпл, — і на ту бідолашну дівчину Вікторію, і він же мало не спричинився до вбивства Молі. Але він упізнав убивцю.

— А що примусило вас несподівано згадати про його скляне око?

— Слова сеньйори де Каспеаро. Вона говорила якусь нісенітницю про те, що він був потворний і мав лихе око; а я їй сказала, що то було лише скляне око, і він не винний у цьому, старий бідолаха, а вона сказала, що його очі дивилися в різні боки, що він косував ними, і так воно, звісно, і було. І вона сказала, що це приносить лихо. Я знала — я знала, що почула в той день щось надзвичайно важливе. Учора вночі, після смерті Лакі, я нарешті пригадала, що то було! І тоді зрозуміла, що не можна гаяти час…

— А як Тім Кендел убив не ту жінку?

— Проста випадковість. Я думаю, його план був такий: переконавши всіх, зокрема й Молі, що в неї спостерігаються симптоми психічного розладу, і давши їй чергову сильну порцію наркотику, він сказав їй, що вони удвох спробують розгадати всі ці загадки з убивствами. І вона повинна допомогти йому. Після того як усі заснуть, вони вийдуть із дому, кожне окремо, і зустрінуться в умовленому місці біля струмка.

Він сказав, що здогадується, хто вбивця, і вони спіймають його на гарячому. Молі слухняно йому підкорилася — але розум її каламутився від наркотику, який він щойно їй дав, і це сповільнювало її ходу. Тім прийшов на місце зустрічі першим і побачив, як йому здалося, Молі.

Золоте волосся й світло-зелену шаль. Він підкрався до неї ззаду, затулив їй долонею рота, засунув її голову під воду й тримав, поки вона захлинулася.

— Приємний молодик! Але чи не простіше було б дати їй смертельну дозу наркотику?

— Набагато простіше, звісно. Але така смерть могла б накликати на нього підозру. Пам'ятайте, що всі наркотичні та снодійні засоби були поміщені поза досяжністю Молі. І якби вона добулася до них знову, то хто міг би допомогти їй у цьому, як не чоловік? Та якби в новому нападі розпачу вона вийшла з дому й утопилася, поки її невинний чоловік спав, то вся ця історія здавалася б романтичною трагедією й навряд чи хто подумав би, що вона втопилася несамохіть. Крім того, — додала міс Марпл, — убивці не люблять, щоб усе відбувалося просто. Вони не можуть відмовитися від застосування творчої фантазії.

— Схоже, ви переконані в тому, що знаєте все про вбивць! То ви думаєте, Тім справді не знав, що втопив не ту жінку?

Міс Марпл похитала головою.

— Він навіть не подивився на її обличчя, а побіг додому так швидко, як тільки міг, зачекав там годину, а тоді почав організовувати її пошуки, граючи роль розгубленого й переляканого чоловіка.

— Але якого біса Лакі стовбичила біля того струмка посеред глупої ночі?

Міс Марпл збентежено кахикнула.

— Мабуть, е… е… я думаю, вона чекала там когось.

— Едварда Гілінґдона?

— О, ні, — сказала міс Марпл. — Між ними все було скінчено, я думаю — хоч це тільки моє припущення, — що вона могла чекати Джексона.

— Чекати Джексона?

— Я помітила, якими очима вона дивилася на нього раз або двічі, — промурмотіла міс Марпл, відвертаючи погляд.

Містер Рейфаєл присвиснув.

— Ох, і жеребець мій Джексон! Мабуть, жодної жінки не обмине! А Тім, певно, пережив велике потрясіння, коли з'ясувалося, що він утопив не ту, яку хотів утопити.

— Так, справді. Він, либонь, був у розпачі. Молі залишилася жива й десь тут блукала. А історія про її психічне захворювання розвіється, як дим, коли її огляне досвідчений психіатр. А коли вона розповість про те, що він домовився зустрітися з нею вночі біля струмка, то як він зможе це пояснити? Його єдина надія полягала в тому, щоб порішити її якнайскоріш. Тоді б йому залишався непоганий шанс, що всі повірять, ніби Молі в нападі божевілля втопила Лакі, а потім, нажахана своїм учинком, наклала на себе руки.

— І саме тоді, — сказав містер Рейфаєл, — ви вирішили виступити в ролі Немезиди, чи не так?

Він несподівано відхилився назад і зареготав:

— Сміх та й годі, — сказав він. — Якби ви могли подивитися на себе в ту мить, коли з'явилися переді мною вночі в пухнастій рожевій шалі, обмотаній навкруг голови, і заявили, що ви Немезида! Я ніколи не забуду тієї сцени!

ЕПІЛОГ

Настав час від'їзду, і міс Марпл чекала в аеропорту свого літака. Багато людей прийшли провести її. Гілінґдони вже відлетіли. Ґреґорі Дайсон відлетів на один з інших островів, і поширилася чутка, що він закрутив роман із якоюсь аргентинською вдовою. Сеньйора де Каспеаро повернулася в Південну Америку.

Молі прийшла провести міс Марпл. Вона була бліда й худа, однак мужньо витримала потрясіння від того, що з нею трапилось, і з допомогою одного з повірених містера Рейфаєла, якому він телеграфував в Англію, і далі утримувала готель.

— Чим більше у вас буде клопоту, тим менше турбуватимуть вас спогади, — зауважив містер Рейфаєл. — Тож тримайтеся за цей готель.

— А ви не думаєте, що стільки вбивств...

— Людям подобаються вбивства, коли вони вже розкриті, — запевнив її містер Рейфаєл. — Працюйте, дівчино, і не занепадайте духом. І не сахайтеся всіх чоловіків, тому що вам трапився один негідник.

— Ви кажете те саме, що й міс Марпл. Вона завжди запевняє мене, що мій справжній обранець ще прийде.

Містер Рейфаєл усміхнувся — певно, йому сподобалося це порівняння. Отже, тут була Молі, були брат і сестра Прескоти і, звичайно, містер Рейфаєл і Естер — Естер, яка ніби постаріла й

здавалася дуже сумною і з якою містер Рейфаєл був несподівано дуже ласкавий. Тут-таки крутився й Джексон, прикидаючись, ніби доглядає багаж міс Марпл. Цими днями він знай усміхався, і це свідчило, що він одержав добрі гроші.

У небі почулося гудіння — літак наближався. Посадка тут відбувалася без зайвих формальностей. Ніхто не пропонував пасажирам пройти до виходу восьмого чи виходу дев'ятого, усі просто виходили з невеличкого заквітчаного павільйону на злітне поле.

— До побачення, люба міс Марпл, — поцілувала її на прощання Молі.

— До побачення. Прилітайте ще навідати нас, — промовила, тепло потиснувши їй руку, міс Прескот.

— Ми з великою приємністю познайомилися з вами, — сказав канонік. — Я палко приєднуюся до запрошення моєї сестри.

— Усього вам найкращого, мем, — сказав Джексон, — і пам'ятайте: якщо вам знадобиться добрий масаж, телефонуйте мені, і ми з вами домовимося.

Лише Естер Волтерс відійшла трохи вбік, коли настав час прощатися. Проте міс Марпл не стала нав'язуватися. Містер Рейфаєл підійшов останнім. Він узяв її за руку.

— Ave Caesar, nos morituri te salutamus[8], — сказав він.

— Боюся, я не дуже добре знаю латину, — сказала міс Марпл.

— Але ви мене зрозуміли?

— Так.

Вона не сказала більше нічого. Вона добре знала, що він хотів їй сказати.

— Для мене було великою втіхою познайомитися з вами, — сказала вона.

Потім перетнула злітне поле й сіла в літак.

Примітки

1

Lucky — щасливиця (англ.).

2

В. Шекспір. "Макбет".

3

Чоловік зі світського товариства (англ.-інд.).

4

Уявною хворою (фр.).

5

Панотче (фр.).

6

Що сталося, моя крихітко? (Ф р.) .

7

"І був вечір, і був ранок, день перший", Книга Буття. 1, 5.

8

Слався, Цезарю, ми, що йдемо на смерть, вітаємо тебе (лат.). Привітання гладіаторів звучало трохи інакше: Ave Caesar, morituri te salutant (Слався, Цезарю, ті, що йдуть на смерть, вітають тебе).